

TÜRK BİRLİĞİ

Mart - Haziran (2) (27) 2024

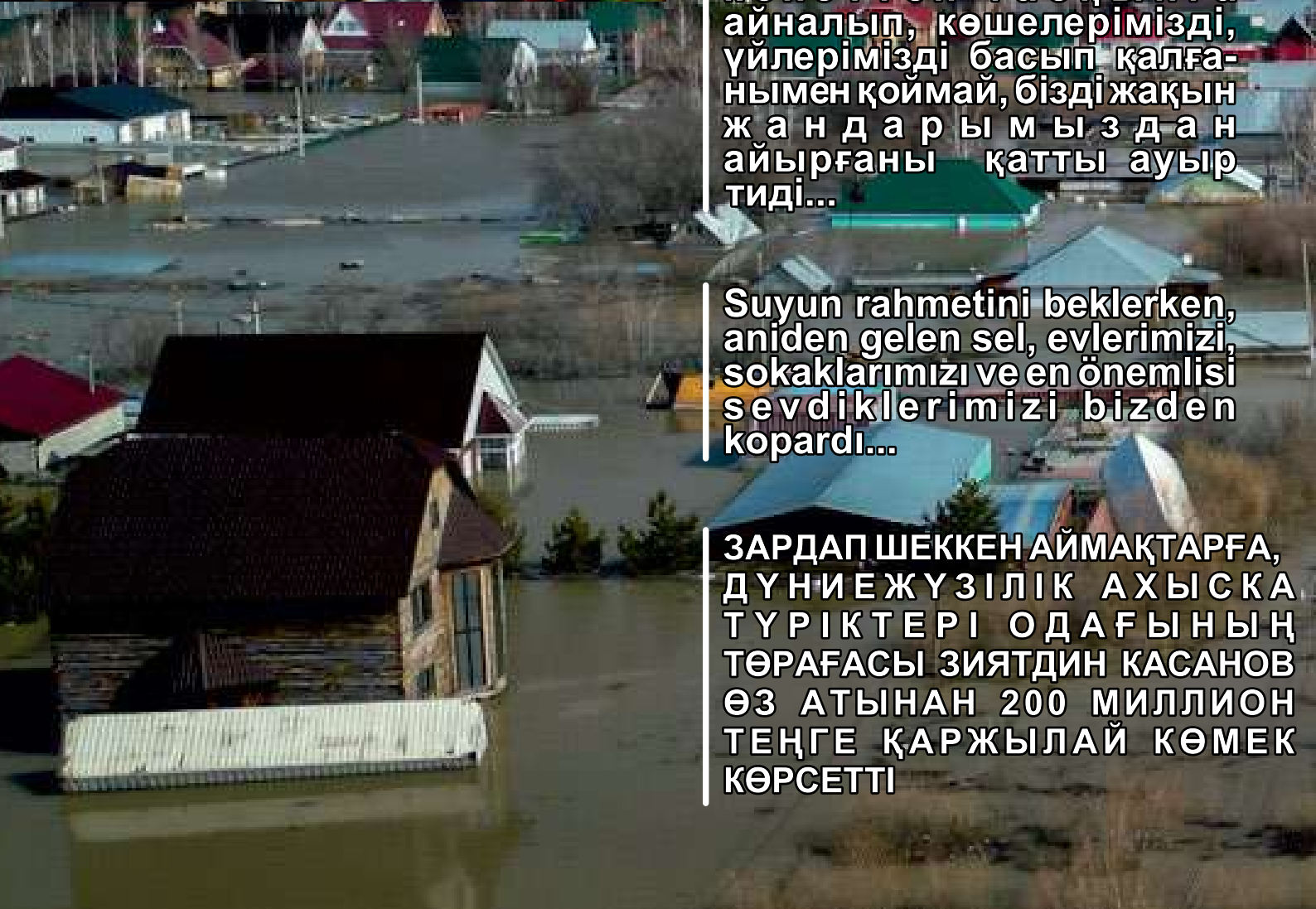
**Мемлекет басшысы
Қасым-Жомарт Тоқаев:**

-Жағдай өте күрделі болса да, біз қиындықты міндетті түрде еңсереміз, барлығын қалпына келтіреміз. Ең бастысы – азаматтардың амандығы...

Судың шарапатын сезінеміз деп отырғанда кенеттен тасқынға айналып, көшелерімізді, үйлерімізді басып қалғанымен қоймай, бізді жақын жандарымыздан айырғаны қатты ауыр тиді...

Suyun rahmetini beklerken, aniden gelen sel, evlerimizi, sokaklarımızı ve en önemlisi sevdiklerimizi bizden kopardı...

**ЗАРДАП ШЕККЕН АЙМАҚТАРҒА,
ДҮНИЕЖҮЗІЛІК АХЫСКА
ТҮРІКТЕРІ ОДАҒЫНЫҢ
ТӨРАҒАСЫ ЗИЯТДИН КАСАНОВ
ӨЗ АТЫНАН 200 МИЛЛИОН
ТЕҢГЕ ҚАРЖЫЛАЙ КӨМЕК
КӨРСЕТТІ**

Апартаменты у Мраморного моря...

azur
Marmara

Переосмысление роскоши...

 @azur_marmara

+7 (727) 239 99 99

 BATIBEYLER YAPI A.Ş.
 Exclusive YAPI A.Ş.
 TUTUNCU YAPI A.Ş.

www.azurmarmara.com

Учредитель:

Зиятдин Касанов –
председатель Всемирной
ассоциации турок-ахыска

Главный редактор:

Ровшан Мамедоглы

Заместитель

главного редактора:

Ахмет Атак

Редактор:

Джина Такишева

Корреспонденты:

Осман Месут

Лорик Халилов

Зулейха Асланова

Рефика Мухаммедгиль

Дизайн:

Данияр Утегенов

Derginin kurucusu:

Ziyaeddin Kassanov –
Dünya Ahıska Türkleri Birliği
Genel Başkanı

Genel Yayın Yönetmeni:

Rövşen Memmedoğlu

Yazı İşleri Müdürü:

Ahmet Atak

Editör:

Dzhına Takışeva

Muhabirler:

Osman Mesut

Lorik Halilov

Zuleyha Aslanova

Refika Muhammedgil

Dizayn:

Daniyar Utegenov

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания
и информационного агентства

№ 15376-Ж 27.05.2015, г. Астана

Телефоны: +7 (727) 3572410,

+7 (727) 3572415.

+7 701 745 4749

www.ahiska-gazeta.com

SUYUN RAHMETİNİ BEKLERKEN, ANIDEN GELEN SEL, EVLERİMİZİ, SOKAKLARIMIZI VE EN ÖNEMLİSİ SEVDİKLERİMİZİ BİZDEN KOPARDI

СУДЫҢ МЕЙІРІМІН КҮТІП ЖҮРГЕНІМІЗДЕ, КЕНЕТТЕҢ КЕЛГЕН ТАСҚЫН ҮЙЛЕРІМІЗДІ, КӨШЕЛЕРІМІЗДІ ЖӘНЕ ЕҢ БАСТЫСЫ, ЖАҚЫҢДАРЫМЫЗДЫ БІЗДЕН АЖЫРАТЫП КЕТТІ.

Sayfa 12.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың су тасқыны салдарынан қалыптасқан ауыр жағдайға байланысты үндеуі

34 бет

**Ahıska Türkleri:
Kazakistan ve Dünyada
Birlik ve Dayanışmanın Sesi**

Sayfa 48.

**Şahsiyet ve zaman:
Türk dünyasının büyük
ođlu, Azerbaycan`ın
sadık dostu OLCAS
SÜLEYMENOV**

Sayfa 54.

**Kaşgarlı Mahmud
Türkolojinin kurucusudur**

Sayfa 64.

**ТЮРКСОЙ обладает
незаменимой силой в
интеграции нашей куль-
туры**

82 стр.

Sevgili Okuyucular,

Bu sayımızda, Kazakistan'ı derinden sarsan ve hepimizin kalbine acı bir iz bırakan sel felaketine odaklanıyoruz. Ülkemizin dört bir yanında meydana gelen bu trajik olay, bizlere doğanın gücünü ve yaşamın kırılganlığını bir kez daha hatırlattı.

Her şey bir anda değişti. Suyun rahmetini beklerken, aniden gelen sel, evlerimizi, sokaklarımızı ve en önemlisi sevdiğimizizi bizden kopardı. Hepimiz, selin yol açtığı yıkımı, gözyaşlarıyla karşıladık. Ancak, bu zor günlerde bir kez daha gördük ki, Kazakistan halkının yüreğindeki dayanışma ve birlik ruhu hiç sönmemiş.

Kazakistan'ı etkisi altına alan sel felaketi, ülkemizin her köşesinde derin yaralar açtı ve toplum olarak hepimizi büyük zorluklarla karşı karşıya bıraktı. Bu doğa

Құрметті оқырмандар,

Бұл санымызда Қазақстанды терең күйзеліске ұшыратқан және жүрегімізде ауыр із қалдырған су тасқыны апатына тоқталамыз. Еліміздің үлкен аймағында орын алған қайғылы оқиға табиғаттың алапат күшін және өмірде қаншалықты әлсіз екенімізді тағы да есімізге салды.

Барлығы бір сәтте өзгерді. Судың шарапатын сезінеміз деп отырғанда кенеттен тасқынға айналып, көшелерімізді, үйлерімізді басып қалғанымен қоймай, бізді жақын жандарымыздан айырғаны қатты ауыр тиді. Су

DÜNYA AHISKA TÜRKLERİ BİRLİĞİ-DATÜB
GENEL BAŞKANI
ZIYATDIN KASSANOV

KAZAKİSTAN'DA
SEL FELAKETİNDEN ETKİLENEN BÖLGELERE

200 MİLYON

TENGE BAĞIŞ YAPTI!

**ЗАРДАП ШЕККЕН АЙМАҚТАРҒА,
КАСАНОВ ӨЗ АТЫНАН 200 МИЛЛИОН
ТЕҢГЕ ҚАРЖЫЛАЙ КӨМЕК КӨРСЕТТІ**

Зиятдин Касанов:

«Апаттың алғашқы күндерінен бастап, Қазақстанда тұратын Ахысқа түріктері ретінде, 50 миллион теңге құнындағы су, төсек, жастық, көрпе сияқты негізгі қажеттілік заттарын аймаққа жеткіздік,» деп атап өтті.

Касанов, материалдық және заттай көмектердің тек шұғыл қажеттіліктерді қамтамасыз ету үшін жеткілікті бола алатынын, алайда, жараларды жазу, жоғалған үміттерді қайтару үшін одан да көп нәрсеге қажеттілік бар екенін айтты.

Бұдан бөлек, зардап шеккен аймақтарға, Касанов өз атынан 200 миллион теңгелік қаржылық көмек көрсетті.

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği Genel Başkanı ve Kazakistan Ahıska Türk Etnokültür Merkezi Başkanı Ziyatdin Kassanov, bu yardımlaşma hareketinin öncülerinden biri olarak kalplerimize dokundu. Felaketin ilk günlerinde Almatı şehrinde büyük bir toplantı organize ederek etnokültür merkezi temsilcilerini bir araya getirdi. Toplantıda yapılacak yardımlar hakkında görüş alışverişinde bulunuldu. Ayrıca Kassanov toplantıda, sel felaketinin hemen ardından, şahsi imkanlarıyla Kazakistan Halkı Asamblesi hesabına 200 milyon tenge nakdi yardım yaptığını.

olayının etkileri sadece fiziksel tahribatla sınırlı kalmadı; aynı zamanda psikolojik, sosyal ve ekonomik alanlarda da ciddi sıkıntılara neden oldu.

Selin getirdiği yıkım, pek çok evin, okulun ve iş yerinin harap olmasına neden oldu. Yollar, köprüler ve temel altyapı hizmetleri büyük zarar gördü. Altyapıdaki bu tahribat, günlük yaşamı sekteye uğratarak ulaşım, elektrik ve su gibi hayati hizmetlerin aksamasına yol açtı. Pek çok aile, evlerini ve sevdiklerini kaybetmenin yanı sıra, güvenli bir barınak bulma mücadelesiyle karşı karşıya kaldı.

Sel felaketi, tarım arazilerinin ve hayvanların telef olmasına, fabrikaların ve ticarethanelerin kapanmasına neden olarak ekonomik açıdan büyük bir darbe vurdu. Kazakistan ekonomisinin belkemiği olan tarım ve hayvancılık sektörü, bu felaketten en çok etkilenen alanlardan biri oldu. Çiftçiler, mahsullerini ve hayvanlarını kaybederken, küçük işletmeler de ciddi maddi kayıpları yaşadı.

Felaketin en acı yönlerinden biri de, insanların ruhsal sağlıkları üzerindeki etkisiydi. Sevdiklerini kaybeden, evsiz kalan ve belirsiz bir gelecekle karşı karşıya kalan insanlar, ciddi psikolojik travmalar yaşadı. Toplumun her kesiminde, umutsuzluk ve kaygı hakim oldu. Ancak bu zor günlerde, dayanışma ve yardımlaşma ruhu, halkımızın yeniden ayağa kalkması için büyük bir güç kaynağı oldu.

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği Genel Başkanı ve Kazakistan Ahıska Türk Etnokültür Merkezi Başkanı Ziyatdin Kassanov, bu yardımlaşma hareketinin öncülerinden biri olarak kalplerimize dokundu. Felaketin ilk günlerinde Almatı şehrinde büyük bir toplantı organize ederek etnokültür merkezi temsilcilerini bir araya getirdi. Toplantıda yapılabilecek yardımlar hakkında görüş alışverişinde bulunuldu. Ayrıca Kassanov toplantıda, sel felaketinin hemen ardından, şahsi imkanlarıyla Kazakistan Halkı Asamblesi hesabına 200 milyon tenge nakdi yardım yaptığını. Bu yardım, sadece maddi bir destekten ibaret değildi; aynı zamanda umudun ve dayanışmanın simgesi oldu. Kassanov'un bu cömert yardımı, felaketzedelerin temel ihtiyaçlarının karşılanması için büyük bir adım oldu.

Ancak yardımlar bununla sınırlı kalmadı. Dünya Ahıskalı Türkler Birliği Kazakistan Temsilcisi İsmihan Kassanov öncülüğünde, Kazakistan'da yaşayan Ahıskalı Türkler de seferber oldu. Değeri 50 milyon tenge'ye ulaşan gıda, giysi, su ve geçici barınma imkanları sağlayarak, selden etkilenen kardeşlerimizin yanında oldular. Bu yardımlar, zor günlerde umudu yeniden yeşertti, dayanışmanın ve kardeşliğin gücünü bir kez daha gözler önüne serdi.

Kazakistan'ın dört bir yanında yankılanan bu yardım çabaları, bizlere insanlığın en güzel yanını hatırlattı. Ziyatdin Kassanov ve Ahıskalı Türkler'in gösterdiği bu örnek dayanışma, toplumumuzun ne kadar güçlü ve birlik içinde olduğunu gösterdi. Birlikte çalışarak, yardımlaşarak, en zor günlerin bile üstesinden gelebileceğimizi bir kez daha kanıtladık.

Bu felaketin ardından gelen yardımlar, sadece fiziki yaraları sarmakla kalmadı, aynı zamanda kalplerimize de dokundu. Ziyatdin Kassanov ve Ahıskalı Türkler'in

tasқынының зардабы көз жасымызға айналды. Дегенмен осындай қиын күндерде Қазақстан халқының жүрегіндегі ынтымақ пен бірлік рухының ешқашан өшпегенін тағы да көрдік.

Су тасқыны еліміздің әр бұрышында терең жаралар ашып, қоғам ретінде бізді үлкен қиындықтармен бетпе-бет қалдырды. Бұл табиғи оқиғаның әсері тек қирандылармен шектелмеді. Сонымен бірге психологиялық, элеуметтік және экономикалық салаларда да елеулі қиындықтарға себеп болды.

Тасқынның салдары көптеген үйдің, мектептің және жұмыс орнының бүлінуіне әкелді. Жолдар, көпірлер және негізгі инфрақұрылым қызметтері үлкен зиян шекті. Инфрақұрылымның бүлінуі күнделікті өмірді бұзып, көлік, электр және су сияқты өмірлік маңызды қызметтердің тоқтауына әкелді. Көптеген отбасы үйлерін және жақындарын жоғалтумен қатар, қауіпсіз баспана табу үшін күресуге мәжбүр болды.

Су тасқыны ауыл шаруашылық жерлерінің және малдың қырылуына, фабрикалар мен сауда орындарының жабылуына әкеліп, экономикалық тұрғыда үлкен соққы әкелді. Қазақстан экономикасының негізі болып табылатын ауыл шаруашылығы мен мал шаруашылығы саласы осы апаттан ең көп зардап шеккен салалардың бірі болды. Шаруа қожалықтары өнімдері мен малдарын жоғалтып, шағын кәсіпорындар да елеулі қаржылық шығындарға ұшырады.

Апаттың ең қайғылы жақтарының бірі – адамдардың рухани денсаулығына тигізген әсері болды. Жақындарын жоғалтқан, баспанасыз қалған және белгісіз болашақпен бетпе-бет келген адамдар ауыр психологиялық жарақаттар алды. Қоғамның барлық саласында үмітсіздік пен алаңдаушылық үстемдік етті. Дегенмен осындай қиын күндерде ынтымақ пен бірлік рухы халқымыздың қайтадан аяққа тұруына үлкен күш-қуат берді.

Дүниежүзілік Ахыска Түріктері Одағының төрағасы және Қазақстан Ахыска Түріктері Этномәдениет Орталығының төрағасы Зиятдин Кассанов, осы көмек көрсету қозғалысының көшбасшыларының бірі ретінде жүрегімізде әсер қалдырды. Апаттың алғашқы күндерінде Алматы қаласында үлкен жиын ұйымдастырып, этномәдениет орталығының өкілдерін жинады. Жиында жасалатын көмек туралы пікір алмасылды. Сонымен қатар Кассанов жиында су тасқынының алғашқы күндерінде өзінің жеке мүмкіндіктерімен Қазақстан Халқы Ассамблеясының есепшотына 200 миллион теңге көлемінде қаржылай көмек көрсеткенін айтты. Бұл көмек тек материалдық қолдаумен шектелмей, үміт пен ынтымақтың белгісіне айналды. Кассановтың бұл жомарт көмегі тасқыннан зардап шеккендердің негізгі

bu özverili yardımları, Kazakistan halkının yüreğinde derin izler bıraktı. Bu dayanışma ruhu, geleceğe dair umutlarımızı yeniden yeşertti.

Ayrıca, Kazakistan'da yaşayan diğer milletler de yardım elini uzattı. Etnik gruplar ellerindeki imkanları seferber ederek selden etkilenenlere destek oldular. Bu yardımlar, sadece maddi anlamda değil, aynı zamanda moral ve motivasyon açısından da büyük bir önem taşıdı. Halkımız, bu zorlu günleri birlik ve beraberlik içinde aşarak, yaralarını sarmaya başladı.

Bu felaket, bizlere bir kez daha gösterdi ki, dayanışma ve birlik ruhu ile her türlü zorluğun üstesinden gelebiliriz. Kazakistan halkı olarak, bu süreçte sergilediğimiz yardımlaşma ve dayanışma, geleceğe dair umutlarımızı yeniden yeşertti. Bu zor günleri geride bırakmak için, el ele vererek, daha güçlü ve birlik içinde bir Kazakistan inşa etmeye devam edeceğiz.

Bu özel sayımızda, sel felaketinin ardından yaşananları, halkımızın birbirine nasıl kenetlendiğini ve yaralarını sarmak için gösterdiği fedakarlıkları anlatmaya çalıştık. Her bir sayfada, umut dolu hikayelere, insanlarımızın

çажеттіліктерін қамтамасыз ету үшін үлкен қадам болды.

Алайда көмек тек мұнымен шектелмеді. Дүниежүзілік Ахысқа Түріктері Одағының Қазақстандағы өкілі Исмехан Кассановтың жетекшілігімен Қазақстанда тұратын Ахысқа түріктері де қолдау көрсетті. Құны 50 миллион теңгеге жететін азық-түлік, киім-кешек, су және уақытша баспана мүмкіндіктерін қамтамасыз етіп, тасқыннан зардап шеккен бауырларымыздың жанында болды. Бұл көмектер қиын күндерде үмітті қайта жандандырып, ынтымақ пен бауырластықтың күшін тағы бір мәрте көрсетті.

Қазақстанның түкпір-түкпірінде естілген бұл көмек әрекеттері бізге адамгершіліктің ең әдемі жақтарын еске салды. Зиятдин Кассанов пен Ахысқа түріктерінің көрсеткен бұл үлгілі ынтымағы, қоғамымыздың қаншалықты күшті және бірлікте екенін көрсетті. Бірлесе жұмыс

cesaret ve metanetine tanıklık edeceksiniz.

Bizler, bu zor günlerin geride kalacağına, yaralarını birlikte sarılacağına ve daha güçlü bir Kazakistan inşa edeceğimize yüreктен inanıyoruz. Bu süreçte desteklerini esirgemeyen tüm vatandaşlarımıza, kurtarma ekiplerine ve yardım kuruluşlarına teşekkür ediyoruz.

Gelin, hep birlikte dayanışmamızı ve sevgimizi büyüterek bu zor günleri geride bırakalım. Her karanlık gecenin ardından doğan aydınlık bir sabah vardır. Bu felaketi yaralarını sarmak, kayıplarımızı anmak ve daha güçlü bir gelecek için umutlarımızı yeniden yeşertmek adına, birlik olalım.

Sevgi ve dayanışma ile...

**RÖVŞEN MEMMEDOĞLU
BAŞ EDITÖR**

істеп, бір-бірімізге қол ұшын созып, ең қиын күндердің өзін еңсеруге болатынын тағы бір рет дәлелдедік.

Бұл апаттан кейін келген көмектер тек физикалық жараларды емдеп қана қоймай, жүрегімізге де әсер етті. Зиятдин Кассанов пен Ахысқа түріктерінің бұл жанқиярлық көмектері, Қазақстан халқының жүрегінде терең із қалдырды. Бұл ынтымақ рухы болашаққа деген үмітімізді қайта жандандырып, жаңа күш-қуат берді.

Сонымен қатар Қазақстанда тұратын басқа этностар да қол ұшын созды. Этникалық топтар қолындағы мүмкіндіктерін жұмсап, тасқыннан зардап шеккендерге қолдау көрсетті. Бұл көмектер тек материалдық тұрғыдан ғана емес, сонымен қатар моральдық және мотивация тұрғысынан да үлкен маңызға ие болды. Халқымыз бұл қиын күндерді бірлік пен ынтымақтастық ішінде еңсеріп, жараларын емдей бастады.

Бұл апат бізге тағы бір рет көрсетті: ынтымақ пен бірлік рухымен кез келген қиындықты жеңуге болады. Қазақстан халқы ретінде бұл үдерісте көрсеткен ынтымақ пен бірлігіміз, болашаққа деген үмітімізді қайта жандандырып, жаңа күш-қуат берді. Бұл қиын күндерді артта қалдыру үшін, бірлікте болып, күшті және ынтымақтастық ішінде бір Қазақстан құруды жалғастыра беру қажет.

Бұл ерекше санымызда тасқыннан кейін болған оқиғаларды, халқымыздың бір-біріне қалай қолдау көрсеткенін және жараларын емдеу үшін көрсеткен жанқиярлықтарын баяндауға тырыстық. Әрбір бетте үмітке толы оқиғаларға, халқымыздың ерлігі мен табандылығына куә боласыз.

Біз бұл қиын күндердің артта қалатынына, жараларымыздың жазылатынына және бұрынғыдан да күшті Қазақстан құратынымызға шын жүректен сенеміз. Осы үдерісте қолдау көрсеткен барлық азаматтарға, құтқару топтарына және көмек ұйымдарына алғысымызды білдіреміз.

Бәріміз бірге ынтымақтастығымыз бен сүйіспеншілігімізді күшейтіп, бұл қиын күндерді артта қалдыруға шақырамыз. Әрбір қараңғы түннің артынан жарық таң атар. Бұл апаттың жараларын жазу, жоғалтқандарымызды еске алу және күштірек болашақ үшін үміттерімізді қайта жандандыру мақсатында бірлікте болайық.

Асқан сүйіспеншілікпен...

**РОВАН МӘМЕДУЛЫ
БАС РЕДАКТОРЫ**

**SUYUN RAHMETİNİ BEKLERKEN, ANIDEN
GELEN SEL, EVLERİMİZİ, SOKAKLARIMIZI
VE EN ÖNEMLİSİ SEVDİKLERİMİZİ BİZDEN
KOPARDI**

**СУДЫН МЕЙІРІМІН КҮТІП ЖҮРГЕНІМІЗДЕ,
КЕНЕТТЕН КЕЛГЕН ТАСҚЫН ҮЙЛЕРІМІЗДІ,
КӨШЕЛЕРІМІЗДІ ЖӘНЕ ЕҢ БАСТЫСЫ,
ЖАҚЫНДАРЫМЫЗДЫ БІЗДЕН
АЖЫРАТЫП КЕТТІ.**

Қазақстандағы су тасқыны (2024) – 2024 жылы болған Қазақстандағы су тасқыны. Қазақстанның су басқан 10 облысында төтенше жағдай жарияланды. Елдегі су тасқыны көлемі жағынан соңғы 80 жылдағы ең ірі табиғи апат.

Азаматтық қорғаныс мемлекеттік жүйесінің қызметтері су тасқыны салдарын жою, су тасқынына қарсы іс-шараларды, апаттық-құтқару жұмыстарын жүргізуді жалғастыруда.

Хронология

27 наурыз

Зардап шеккендерді эвакуациялау пункті Елдің бірнеше өңірінен тұрғындар төтенше жағдайлар министрлігіне су тасқынына байланысты хабарласа бастады.

Статистика: ТЖМ және әкімдіктердің күшімен шамамен 60 мың текше метр еріген су сорылды, үш мыңнан астам қап төселді. Апаттық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, жергілікті атқарушы органдардың, ІІМ, тартылған ұйымдардың күштері мен құралдары: жеке құрамынан шамамен 2500 адам, 700-ге жуық бірлік техника, 290-нан астам бірлік су айдау және жүзу құралдары жұмылдырылды.

Астана қаласы, Маңғыстау, Қызылорда облыстары ТЖД және әскери бөлімдерінен келген күштер мен құралдар Ақтөбе, Қостанай және Ақмола облыстарында су тасқынына қарсы жұмыстарға кірісті. Су басқан тұрғын үйлерден 94 адам, оның ішінде Ақтөбе облысында 83 адам және Қостанай облысында 11 адам алдын ала эвакуацияланды, олар туыстарына және жақын маңдағы қауіпсіз елді мекендерге орналастырылды.

Эвакуация: Қостанай облысы Екідің, Қызыл Жұлдыз ауылдарының тұрғындарын эвакуациялау жүргізілуде.

28 наурыз

Статистика: ТЖМ және ЖАО-ның күшімен 1,7 миллион астам текше метр еріген су сорылды, 82 мыңнан астам қап және 20 183 тонна инертті материал төселді. Ауа температурасының күрт көтерілуі, жауын-

шашынға байланысты Ақтөбе, Ақмола, Қостанай, Батыс Қазақстан және Абай облыстарында су басу қаупі сақталады.

Шығын: 297 жеке тұрғын үй су астында қалып отыр. 100-ден астам жол төсемі арқылы су жүріп, 18 жол төсемін су шаю фактілері тіркелді, оның ішінде 2 көпір қирады.

Эвакуация: Түркістан, Ақтөбе, Қостанай, Батыс Қазақстан облыстарының су басқан елді мекендерінен 2 054 адам эвакуацияланды. Оның 960-ы Ақтөбе, Қостанай және Батыс Қазақстан облыстарының елді мекендерінің тұрғындары уақытша орналастыру пункттерінде қалды. Сонымен қатар өуе кемелерімен 321 адам эвакуацияланды.

29 наурыз

Зардап шеккен тұрғындар баррикада тұрғызуда

Статистика: ТЖМ және әкімдіктердің күшімен 3,2 миллион м3 астам еріген су сорылды, 188 мыңнан астам қапшық және 37,9 тонна инертті материал төселді. Түркістан, Ақтөбе, Қостанай, Батыс Қазақстан, Ақмола, Ұлытау және Абай облыстарында 5 447 адам құтқарылып, эвакуацияланды. Уақытша орналастыру пункттерінде 3 109 адам. Бұл ретте тартылған өуе кемелерімен 586 адам эвакуацияланды.

Шығын: Қазіргі уақытта 683 жеке тұрғын үй және 75 саяжай үйі, 416 аула аумағы су астында қалып отыр. Батыс Қазақстан, Қостанай, Шығыс Қазақстан, Ақмола, Ақтөбе, Абай және Ұлытау облыстарында көлік қатынасынсыз қалған 45 елді мекен бар.

Төтенше жағдай: Ақтөбе, Қостанай, Батыс Қазақстан, Абай, Ұлытау және Ақмола облыстарының әкімдіктері жергілікті ауқымдағы ТЖ режимдерін жариялады.

Құтқарушылар құрамы: Апаттық-құтқару жұмыстарына 6000-нан астам адам, 2000-ға жуық бірлік техника, 603 бірлік су айдау құралдары және 57 бірлік жүзу құралдары, 10 өуе кемесі ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, ҰҰ, жергілікті атқарушы органдар жұмылдырылды.

Ақтөбе облысы: 21-28 наурыз аралығында облыс бойынша барлығы 729 996м3 су сорылды, 88 535 дана қапшықтар және 10 039 тонна инертті материалдар төселді. Облыс бойынша 244 үй су астында қалды. 2987 адам эвакуацияланды. Эвакуацияланғандар уақытша пункттер және туыстарының үйінде жіберілді. Сондай-ақ 129 бас ірі қара мал қауіпсіз аймаққа эвакуацияланды. 1735 адам, 343 бірлік техника, 62 мотопомпа, 8 жүзу құралы жұмылдырылды.

Қостанай облысы: Қостанай облысы Амангелді ауданының Амангелді ауылында еріген қар суын сору жұмыстары жүргізілді. Абай, Палуан және Боданов көшелерінде орналасқан тұрғын үйлердің аулаларында 7482 м3 су бұрылды, су деңгейі 10-15 см-ге төмендеді. Қостанай облысы Амангелді ауданының Амангелді ауылынан 9 шақырым жерде орналасқан Шыңтас фазендасынан қайықты пайдаланып 5 адам құтқарылды. Сонымен қатар, өрт сөндіру сорғы станциясын, мотопомпаны пайдалана отырып, 10 мың текше метр су сорылды.

28 наурыз

Статистика: ТЖМ және әкімдіктердің күшімен 3,5 миллион астам м3 еріген қар суы сорылды, 288 мыңнан астам қапшық және 44,7 тонна инертті материал төселді.

Құтқарушылар құрамы: Апаттық-құтқару жұмыстарына 6000-нан астам адам, 2000-ға жуық бірлік техника, 644 бірлік су айдау құралдары және 61 бірлік жүзу құралдары, 12 өуе кемесі ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, ҰҰ, жергілікті атқарушы органдар жұмылдырылды.

Эвакуация: Түркістан, Ақтөбе, Қостанай, Батыс Қазақстан, Ақмола, Ұлытау және Абай облыстарында 10 587 адам құтқарылып, эвакуацияланды. Ақтөбе, Батыс Қазақстан, Ақмола, Абай облыстарында уақытша орналастыру пункттерінде 5 497 адам орналастырылды. Бұл ретте тартылған өуе кемелерімен 747 адам эвакуацияланды.

1 сәуір

Статистика: Су тасқыны кезеңі

басталғаннан бері ТЖМ және әкімдіктердің күшімен 4,6 миллион астам м3 еріген қар суы сорылды, 370 мыңнан астам қапшық және 728 мың тонна инертті материал төселді.

Құтқарушылар құрамы: Апаттық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ІІМ, ҚМ, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 8 458 адам, 2 124 техника, 808 су айдау құралы және 65 жүзу құралы, 12 өуе кемесі жұмылдырылды

Эвакуация: Жұмылдырылған күштермен және құралдармен 13 659 адам құтқарылды және эвакуацияланды. Бұл ретте мемлекеттік авиацияның тартылған өуе кемелерімен 1655 адам эвакуацияланды. Ақтөбе, Батыс Қазақстан, Ақмола, Атырау, Қостанай облыстарында уақытша орналастыру пункттерінде 6 034 адам бар.

Шығын: 309 жеке тұрғын үй мен 759 аула аумағынан су шығарылды. Бұл ретте 1 257 жеке тұрғын үй мен 400 аула аумағы су астында қалып отыр. Су шайған 55 автожол, оның ішінде 1 көпір және 54 жол төсемі бақылауда. 49 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Зардап шеккен азаматтар эвакуациялануда

2 сәуір

Батыс Қазақстан облысында төтенше жағдай жарияланды.

Статистика: 1 сәуірде еріген қар суының келуіне байланысты Ақтөбе облысы Әйтеке би ауданы Тереңсай бөгетінің толып кету және Айке ауылының су басу қаупі туындады. Су тасқыны кезеңі басталғаннан бері ТЖМ және әкімдіктердің күшімен 5,3 миллион м3 астам еріген су сорылды, 579 мыңнан астам қапшық және 782 мың тонна инертті материал төселді.

Эвакуация: Ақтөбе облысы Әйтеке би ауданы Жүргенов ауылында халықты алдын ала эвакуациялау жүргізілді, барлығы 461 адам. Су тасқыны басталғаннан бері азаматтық қорғау қызметтері 16 151 адамды құтқарып, эвакуациялады. 11 779 бас ауыл шаруашылығы жануары қауіпсіз жерлерге айдалды. Қазіргі уақытта Ақтөбе,

Батыс Қазақстан, Ақмола, Қостанай облыстарында уақытша орналастыру пункттерінде 3 881 адам бар. Өткен аптада Апаттар медицинасы орталығының қызметкерлері су тасқыны қаупі бар аймақтардан эвакуацияланған 736 адамды қарады. 29 адамға, оның ішінде 2 балаға медициналық көмек көрсетілді.

Шығын: 320 жеке тұрғын үй мен 940 аула аумағынан су бұрылды. Бұл ретте 1 374 жеке тұрғын үй мен 375 аула аумағы су астында қалып отыр. 62 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Құтқарушылар құрамы: Су тасқынына қарсы іс-шаралар шеңберінде ТЖМ, ҚМ, ҰҚК және ИМ Ұлттық ұланның 20-дан астам әуе кемесі жұмылдырылды. Ұлытау, Қостанай, Ақтөбе, Атырау, Қарағанды, Павлодар, Ақмола және Абай облыстарында құтқару операциялары белсенді жүргізілуде. Әуе кемелерімен 1 757 адам эвакуацияланды, 30 тоннадан астам гуманитарлық жүк тасымалданды.

Мониторинг: Қауіпті аймақтарды тиімді бақылау және анықтау үшін авиаторлар 27 аэровизуалды ұшуды жүзеге асырды. Басты мақсат осы қиын кезеңде мұқтаж жандарға қауіпсіздік пен көмек көрсету. Су шайған 59 автожол, оның ішінде 4 көпір және 55 жол төсемі, су шайған 93 автожол бақылауда.

3 сәуір

Статистика: 3 сәуірдегі жағдай бойынша елдегі су тасқынына қатысты ахуал әлі де күрделі. 6 өңірде 1 364 жеке меншік тұрғын үйді су басқан. Автожолдардың 105 учаскесінде су жайылған. 78 жол учаскесінде бүлінген жерлерді және 4 көпірді қалпына келтіру жұмыстары жүргізіліп жатыр. 64 елді мекенге көлік қатынасы жоқ.

Эвакуация: Соңғы тәулікте құтқарушылар 1 524 адамды эвакуациялады.

Қарағанды облысының аумағында қар жамылғысы шамамен 34% құрайды. Барлығы 700-ге жуық адам және 118 бірлік техника жұмылдырылды. Қостанай облысы бойынша қар жамылғысы шамамен 71%. 75

тұрғын үй мен 38 аула аумағын су басқан.

4 сәуір

2024 жыл 4 сәуірдегі Қазақстандағы ерімеген қар жамылғысы

Су тасқынының алдын алу үшін мұз жару, ұсақтау процесстреі жалғасуда.

Статистика: Су тасқыны басталғаннан бері Ақтөбе, Қостанай, Атырау, Ақмола, Павлодар, Батыс Қазақстан облыстарында 1 043 жеке тұрғын үй және 298 аула аумағы су астында қалуда. 691 үй мен 1 042 аула аумағынан еріген қар суы сорылды. 18 945 адам құтқарылды және эвакуацияланды. 6,2 миллион. м3 еріген қар суы сорылды, 728 мың қап және 942 мың тонна инертті материал төселді. Су шайған 77 автожол, оның ішінде 4 көпір және 73 жол төсемі, су жүрген 114 автожол бақылауда. 63 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Ақтөбе облысы: Қардың тез еруіне байланысты Ақтөбе облысы Ырғыз ауданының Қарасай ауылында 1 жеке тұрғын үй мен 2 аула аумағын су басты, бұл ретте үй тұрғындары алдын ала эвакуацияланды. Қардың еруі мен «Тереңсай» бөгетінің суға толуы салдарынан Әйтеке би ауданының Айке ауылындағы 2 жеке тұрғын үйді су басты, ауылдан Жүргенев ауылына алдын ала 297 адам эвакуацияланды. Ойыл ауданының 5 елді мекеніндегі жеке үйлерді су басуына байланысты ҚР ҚМ әуе кемелерінде Ойыл ауылы мен Ақтөбе қаласына қосымша 85 адам эвакуацияланды, 6,2 тонна гуманитарлық жүк жеткізілді, сондай-ақ 2 тонна гуманитарлық жүк жерүсті жолымен тасымалданды.

Батыс Қазақстан облысы: Өңірге Президент іс-сапармен барып, су басқан аумақтарын тікұшақпен аралады. Облыс әкімі Нариман Төреғалиев Президентке бүгінде 6 аудан мен Орал қаласын су басқанын баяндады. Қарғын су 552 тұрғын үйге, 427 саяжай теліміне зиян келтірген. Өңір басшысының айтуынша, су тасқынына қарсы шараларға 1911 адам, 332 техника, 101 мотопомпа, 1 тікұшақ жұмылдырылған.

Құтқару жұмыстарына Алматы және Маңғыстау облыстарының құтқарушылары атсалысып жатыр. Қарғын су басқан аумақтардан 6505 тұрғын көшірілген, жедел-эвакуациялау пункттері құрылған. Зардап шеккендерге біржолғы материалдық көмек көрсету үшін жергілікті бюджет есебінен 63 миллион теңге қаржы бөлінді. Су айдау, нысандардың жан-жағын топырақпен қоршау және су жүретін құбырларды кеңейту жұмыстары жүргізіліп жатыр.[11] Сонымен қатар мемлекет басшысы БҚО Қаратөбе аудан орталығындағы Қажым Жұмалиев атындағы мектеп-гимназия базасында орналасқан эвакуациялық пунктке барды.

5 сәуір

Су басқан ауыл

Статистика: Су тасқыны Ақмола, Ақтөбе, Атырау, Батыс Қазақстан, Қостанай, Павлодар, Солтүстік Қазақстан облыстарында 596 жеке тұрғын үй және 334 аула аумағы су астында қалуда. 1 143 үй мен 1 013 аула аумағынан еріген қар суы сорылды. 19 459 адам, оның ішінде 8 460 бала құтқарылды және эвакуацияланды, 55 мың ауыл шаруашылығы жануары айдалды. Бұл ретте әуе кемелерімен 2 365 адам, оның ішінде 477 бала эвакуацияланды. Уақытша орналасу пункттерінде 4 037 адам, оның ішінде 1 712 бала бар. 6,6 миллион. м3 еріген қар суы сорылды, 785 мың қап және 946 мың тонна инертті материал төселді. Су шайған 88 автожол, оның ішінде 4 көпір және 84 жол төсемі, су жүрген 123 автожол бақылауда. Жергілікті атқарушы органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 74 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Солтүстік Қазақстан облысы: Петропавл қаласы, Айыртау, Тайынша, Тимирязев, Есіл, Уәлиханов, М. Жұмабаев және Ғ. Мүсірепов атындағы аудандарда ашық аумақтан еріген қар суын бұру және халыққа көмек көрсету жұмыстары жүргізілді. Сонымен қатар егістіктерден еріген судың көп мөлшерде келуіне байланысты Тайынша

ауданының Красная поляна ауылында 6 жеке тұрғын үйді су басып, тұрғындарды ішінара эвакуациялау жүргізілді.

Су басқан автожол

Ақмола облысы: егістіктерден Атбасар қаласының арық жүйесіне судың көп мөлшерде келуіне байланысты жеке тұрғын үйлердің 7 аула аумағы су астында қалды, еріген суды бұру және халыққа көмек көрсету жұмыстары жүргізілуде. Целиноград ауданы Талапкер ауылының бойымен өтетін жасанды каналдың бір бөлігінің шеті жырылып, жырылу қалпына келтірілді, 26 жеке тұрғын үйдің ашық учаскелері мен су басқан аула аумақтарынан еріген қар суын айдау жұмыстары жүргізілуде.

Ақтөбе облысы: Мағаджан су қоймасы бұзылды. Бесқоспа, Қызылту ауылдары және Алға ауданының Табантал қыстағы ықтимал су басу аймағында. 215 адам, оның ішінде 96 бала Бесқоспа ауылының орта мектебіне және туыстарының үйлеріне эвакуацияланды, мал қауіпсіз жерге айдалды. Табантал өзенінде жағалауды нығайту жұмыстары жүргізілуде, оған су қоймасынан су ағызылады.

Батыс Қазақстан облысы: Бөрлі ауданында Қарашығанақ және Димитрово кенттерінен Жарсуа кентіндегі орта мектеп базасындағы эвакуациялау пунктіне мүмкіндігі шектеулі 25 адам алдын ала эвакуацияланды. Бұл елді мекендер Жайық өзенінің бойында орналасқан.

Қостанай облысы: Қарасу өзенінде су деңгейінің көтерілу қаупіне және Қарасу ауданының Қарамырза ауылында су басу қаупіне байланысты Қарасу ауылында 108 адам алдынала эвакуацияланды. Науырзым ауданының Буревестник ауылындағы егістіктерден еріген судың мол мөлшерде келуіне байланысты 7 жеке тұрғын үйдің аула аумағы су астында қалды, тұрғындар туыстарының үйлеріне орналастырылды.

Павлодар облысы: Ертіс ауданының Ұзынсу ауылында 18 жеке тұрғын үйді су басқаны анықталды, үйдегі су толықтай сорылды. Ұзынсу ауылынан Ертіс ауылына медициналық көмекке мұқтаж 38 адам,

оның ішінде 24 бала жүзу құралдарымен жеткізілді.

Құтқарушылар құрамы: Авариялық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 9 мыңнан астам адам, 2,2 мың техника, 613 су айдау құралы және 96 жүзу құралы, 11 өуе кемесі жұмылдырылды.

6 сәуір

Атырауда төтенше жағдай режимі жарияланады.

Ақтөбеде құтқарушылар 2 және 4 метр тереңдіктен екі адамның денесін алып шықты. Қайғылы оқиғаның бірі қалада, бірі ауылда орын алған.

Ақтөбе облысында баспаналарына залал келген тұрғындарға 369 мың теңге шамасында бір реттік төлем беріле бастады.

Статистика: Су тасқыны Ақмола, Ақтөбе, Атырау, Қостанай, Павлодар, Солтүстік Қазақстан облыстарында 3 171 жеке тұрғын үй және 179 аула аумағы су астында қалуда. 1 451 үй мен 1 319 аула аумағынан еріген қар суы сорылды. 46 755 адам, оның ішінде 14 589 бала құтқарылды және эвакуацияланды, 60 мың ауыл шаруашылығы жануары айдалды. Бұл ретте өуе кемелерімен 2 602 адам, оның ішінде 759 бала эвакуацияланды. Уақытша орналасу пункттерінде 12 541 адам, оның ішінде 6 439 бала бар. 7 миллион. м3 еріген қар суы сорылды, 900 мың қап және 969 мың тонна инертті материал төселді.

Су шайған 86 автожол, оның ішінде 4 көпір және 82 жол төсемі, су жүрген 114 автожол бақылауда. Жергілікті атқарушы органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 70 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Ақтөбе облысы: Облыс аумағында 1053 үйді су басты. Эвакуацияланған 1518 адам уақытша орналастыру пункттеріне орналастырылды, 5858 адам туыстарында. 10663 бас мал қауіпсіз жерлерге айдалды. Өткен тәулікте, тәуліктің түнгі уақытын қоса алғанда, қауіпті учаскелерде шамамен 100 дана қап және 100 тонна инертті материал

төселді, 2630 м3 текше метр су сорылды.

Атырау облысы: Атырау облысында Жем өзенінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Жылыой ауданының Құлсары қаласында Жадырасын шағын аудан, Өуежай, Вахталық, №2,3,5 су астында қалды. Алдын ала 2500 жеке тұрғын үй мен 5 әлеуметтік нысанды су басу орын алды, 13 915 адам, оның ішінде 4 724 бала эвакуациялау пункттеріне эвакуацияланды, электрмен жабдықтау өшірілді.

Қостанай облысы: 534 адам алдын ала эвакуацияланды және ауыл шаруашылығы жануарлары қауіпсіз жерге айдалды.

7 сәуір

Статистика

Ауыл шаруашылығы министрлігінің мәліметінше республиканың 7 өңірінде 5711 бас мал өлді, оның ішінде 1137 ірі қара және 4051 ұсақ мал бар.

Су тасқыны басталғалы бері 3702 жеке тұрғын үй, 562 аула аумағы, 1822 саяжай үйі және әртүрлі мақсаттағы 73 ғимарат, 155 автожолды су басты. 7,4 миллион м3 астам еріген қар суы сорылды, 969 мыңнан астам қапшық және 976 мың тонна инертті материал төселді. 72 284 адам эвакуацияланды, уақытша орналастыру пункттерінде 14 430 адам, оның ішінде 7 216 бала жеткізілді, 68 932 ауыл шаруашылығы жануарлары қауіпсіз қашықтыққа айдалды. 61 елді мекен көлік қатынасынсыз қалып отыр.

Батыс Қазақстан облысы: Теректі ауданы Ұзынкөл ауылынан 7 шақырым жерде Ұзынкөл су қоймасындағы су тасқыны жағдайына мониторинг жүргізілуде. Жайық, Шаған және Деркөл өзендерінде су деңгейінің көтерілуі сақталуда. Орал өзеніндегі Ириклин су қоймасынан су ағызу 2170 м3/сек құрайды. Росгидрометпен үнемі гидрологиялық мәліметтер алмасылады. Жазғы коттеждер су астында қалып отыр және Орал қаласының “Утюжный затон” саяжайын су басу қаупі бар. Жайық және Шаған өзендеріндегі су деңгейінің көтерілуіне, су тасқыны қаупінің сақталуына

және саяжай алаптарының су басуына байланысты 6, 7 сәуірде теле және радио хабарларын тарату жүйесі қармалды.

Қостанай облысы: қардың көп еруіне және даладан еріген қар суының ағып келуіне байланысты Қарасу ауданы Қарамырза ауылына мониторинг жүргізілуде. Сондай-ақ Тобыл қаласы мен Алтынсарин ауылынан эвакуациялау жүргізілуде. Қостанай, Тобыл, тұрғын алаптары, СОО, демалыс базалары және т. б. аудандарындағы іргелес аумақтар су басуға бейім.

Ақмола облысы: Целиноград ауданының Тасты ауылына мониторинг жүргізілуде, ауылдың сыртындағы жасанды траншеяны су басу қаупі бар.

Солтүстік Қазақстан облысы: Тайынша қаласының мониторингі жүргізілуде, Шағалалы өзеніндегі су деңгейінің көтерілуі салдарынан елді мекенді су басу қаупі бар. Тайынша ауданының Красная Поляна ауылында егістіктерден еріген қар суы мөлшерінің ұлғаюына байланысты аула аумақтарын су басу қаупі бар. Есіл өзеніндегі су деңгейінің көтерілуіне байланысты Ғ. Мүсірепов ауданындағы Достық ауылында ауылды су басу қаупі бар. Сергеев су қоймасында жота арқылы су басу жүріп жатыр. Қазіргі уақытта елді мекендерге қауіп төніп тұрған жоқ. Ұзынжар ауылында Есіл өзенінің су деңгейінің көтерілуі нәтижесінде 4 аула аумағын су басты.

Атырау облысы: Ақтөбе облысы Ойыл ауданындағы Жем өзенінің деңгейінің жоғарылауына байланысты Құлсары қаласының 2 810 үйін су басты. Құлсары қаласының тұрғындарын эвакуациялау бойынша іс-шара барысында Төтенше жағдайлар департаменті 6 сәуірде Жылыой ауданында қала тұрғындарын хабардар ету үшін бес рет сиреналық-сөйлеу құрылғысын іске қосты. Сонымен қатар, қала тұрғындарын хабардар ету үшін сигналды-дауыс зорайтқыш құрылғылармен жабдықталған жеті бірлік полиция техникасы жұмылдырылды.

Қарағанды облысы: Шет ауданының Ақшатау а/о-де “Таңатбай” бөгеті бөгенінің

денесінде дренаж фактісі анықталды. Қарасай өзенінің арнасы бойындағы бөгеттен 14 км төмен орналасқан Жарылғап батыр ауылының 65 үйінен 66 адам, оның ішінде 28 бала эвакуацияланды.

Құтқарушылар құрамы: Апаттық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, Қорғанысмині, ІІМ, ҰГ, ҰҚК және жергілікті атқарушы органдар мен ұйымдардан 13620-дан астам адам және 1265 бірлік техника, 386 су айдау құралдары мен 83 жүзу құралдары және 7 өуе кемесі жұмылдырылды.

8 сәуір

Зардап шеккен өңірлерге 126 мыңнан астам кг гуманитарлық көмек жеткізілді.

Елде жергілікті ауқымдағы 29 төтенше жағдай болып жатыр.

Статистика: Ақмола, Ақтөбе, Атырау, Қостанай, Солтүстік Қазақстан Шығыс Қазақстан және Павлодар облыстарында 3 745 жеке тұрғын үй, 421 аула аумағы су астында қалуда. Бірлескен күштермен 7,7 млн. астам текше метр еріген қар суы сорылды, 993 мың қапшық және 982 мың тонна инертті материал төселді. 1 739 тұрғын үй мен 1 743 аула аумағынан су бұрылды.

Су тасқыны басталғалы бері шамамен 76 мыңға жуық адам, оның ішінде 18 мыңнан астам бала құтқарылды. Тартылған өуе кемелерімен 2 811 адам, оның ішінде 865 бала құтқарылды. Уақытша орналасу пунктеріне 7 203 адам, оның ішінде 2 794 бала орналастырылды. 69 мыңнан астам ауыл шаруашылық жануар қауіпсіздік жерге айдалды. «Жедел желі» телефонына 1052 қоңырау түсті, психологтар зарджар шеккен адамдарға психологиялық көмек көрсетуде.

Су жүрген 146 автожол, су шайған 105 автожол, оның ішінде 4 көпір және 101 жол төсемі бақылауда. Жергілікті атқарушы органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 65 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Атырау облысы: Жем өзенінде су

деңгейінің көтерілуіне байланысты Жылыой ауданының Жадырасын, Аэропорт, Вахтовый, №2,3,5 шағын аудандары, Құлсары қаласында алдын ала мәліметке сәйкес 2810 жеке тұрғын үй мен 5 әлеуметтік нысанды су басты. 28 551 адам, оның ішінде 6 7191 бала эвакуациялау пункттеріне эвакуацияланды, электр жарығы өшірілді.

Атырау облысы: Еріген қар суы ағынының ұлғаюына және Есіл өзенінің арнасынан шығуына байланысты Жарқайың ауданы Пригородное ауылының Державинск, Есіл қалаларында 34 жеке тұрғын үй су астында қалды. 103 адам эвакуацияланды, оның ішінде 17 бала туыстарына орналастырылды. Қалған тұрғындар туыстары бойынша өздері эвакуацияланды. Тартылған күштер мен құралдармен жол төсемін ашу бойынша жұмыстар жүргізілді, Есіл өзеніне су бұру жалғасуда, үйіндіні нығайту, қапшықтарды төсеу және еріген суды айдау жұмыстары жүргізілуде.

Солтүстік Қазақстан облысы: Есіл өзеніндегі су деңгейінің көтерілуіне байланысты Ғ. Мүсірепов атындағы ауданның Новошымское ауылында, Шал ақын ауданы Коноваловка және Қаратал ауылдарында, Есіл ауданының Бірлік ауылында су басу қауіп туындап, 10 жеке тұрғын үйді су басты. Алдын ала 70 адам эвакуацияланды, оның ішінде 31 бала туыстары мен эвакуациялау пункттеріне орналастырылды. Қауіпсіз жерге 40 ауыл шаруашылығы жануары айдалды.

Ақтөбе облысы: Қарғалы су қоймасында еріген су ағынының ұлғаюына және Қарғалы өзені су деңгейінің көтерілуіне байланысты Ақтөбе қаласының Ақжар және Садовая тұрғын алаптары ауданында бау-бақша ұжымдарын су басу қауіпі туындады. 143 адам, оның ішінде 25 бала эвакуацияланды.

Құтқарушылар құрамы: Тәулік бойы авариялық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 16 375 адам, 1 651 бірлік техника, 377 су сору және 81 жүзу құралы, 15 әуе кемесі жұмылдырылды.

9 сәуір

Зардап шеккен өңірлерге 134 000-ға жуық кг гуманитарлық көмек жеткізілді.

Статистика: Ақмола, Ақтөбе, Атырау, Қостанай, Солтүстік Қазақстан облыстарында 3 365 жеке тұрғын үй, 348 аула аумағы су астында қалуда. Бірлескен күштермен 8 млн. астам текше метр еріген қар суы сорылды, 1,2 млн. қапшық және 1 млн. тонна инертті материал төселді. 2 165 тұрғын үй мен 1 753 аула аумағынан су бұрылды.

Су тасқыны басталғалы бері 86 мыңнан астам адам құтқарылды және эвакуацияланды. Тартылған әуе кемелерімен 2 823 адам, оның ішінде 865 бала құтқарылды. Уақытша орналасу пункттеріне 8 472 адам орналастырылды. 81 мыңнан астам ауыл шаруашылық жануар қауіпсіздік жерге айдалды.

Су жүрген 141 автожол, су шайған 99 автожол, оның ішінде 8 көпір және 91 жол төсемі бақылауда. Жергілікті атқарушы органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 65 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Ақтөбе облысы: Ойыл ауданында Ойыл өзенінде су деңгейінің төмендеуі байқалады. Жағалауды нығайту жұмыстары жалғасуда, халықты және инертті материалды, сондай-ақ азық-түлікті тасымалдау үшін понтон өткелі жұмыс істейді. Қарғалы су қоймасындағы еріген қар суы ағынының ұлғаюына және Қарғалы өзеніндегі су деңгейінің көтерілуіне байланысты Ақтөбе қаласының бау-бақша ұжымдарынан халықты эвакуациялау жұмыстары жалғасуда, 216 адам, оның ішінде 106 бала эвакуацияланды, олар эвакуациялау пункттеріне және туыстарының үйлеріне орналастырылды. Қарғалы өзенінің бойында қапшықтарды төсеу арқылы жағалауды нығайту жұмыстары жалғасуда.

Атырау облысы: Жылыой ауданында Жем өзенінде су деңгейінің төмендеуі байқалады. Еріген қар суын бұру және халыққа көмек

көрсету жұмыстары жалғасуда, 5 184 текше метр су сорылды, 43 000 дана қап, 200 тонна инертті материал төселді, су ағынын Каспий теңізіне қарай өткізу қабілетін арттыру үшін Жем өзенінің атырауын бұзды. Атырау қаласынан Құлсары қаласына тікұшақ техникасы арқылы гуманитарлық көмек жеткізілді. Жылыой ауданында барлығы 9 536 адам эвакуацияланды, оның 7000-ы «Теңіз» кен орнының аумағында, қалғандары эвакуациялау пункттерінде және туыстарының үйлеріне орналастырылды. Құлсары қаласында 2 810 тұрғын үй және өртүрлі мақсаттағы 5 ғимарат су астында қалып отыр, эвакуациялау пункттерінде 33 641 адам бар.

Ақмола облысы: Қосшы, Жарқайың, Есіл, Целиноград, Шортанды, Ақкөл, Астарахан, Атбасар және Біржан сал аудандарындағы су басқан аумақтардан еріген қар суын бұру жұмыстары жалғасуда. Қардың қарқынды еруіне, Есіл және Қызыл су өзендерінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Есіл ауданының Знаменка, Ленин, Садовое ауылдарында 34 аула аумағы мен 14 жеке тұрғын үйді су басып, 142 адам эвакуацияланды. Ауыл шаруашылығы жануарлары қауіпсіз жерге алдын ала айдалды. Суды бұру және халыққа көмек көрсету бойынша жұмыстар жүргізілуде, өзен деңгейіне мониторинг жүргізілуде. Атбасар қаласындағы Жабай өзенінде су тасқыны мен су деңгейінің көтерілу қаупіне байланысты 77 адам, оның ішінде 21 бала эвакуацияланды. Мониторинг жалғасуда.

Қостанай облысы: Меңдіқара ауданының Буденовка, Алешинка және Введенка елді мекендерінен алдын ала 118 адам, оның ішінде 43 бала эвакуацияланды. Тобыл өзенінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Қостанай қаласы мен Меңдіқара ауданында жағалауды нығайту жұмыстары жалғасуда. Жангелді ауданының Көкалат және Аралбай елді мекендеріне тікұшақ техникасы арқылы гуманитарлық көмек жеткізілді.

Солтүстік Қазақстан облысы: Петропавл, Есіл, Қызылжар, Жамбыл және Шал ақын

аудандарындағы су басқан аумақтардан еріген қар суын бұру жұмыстары жалғасуда. Есіл өзенінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Шал ақын ауданының Бірлік, Петровка, Городецкое, Коноваловка, Қаратал ауылдарында 98 адам, оның ішінде 22 бала алдын ала эвакуацияланды. Барлығы эвакуациялау пункттеріне және туыстарының үйлеріне орналастырылды. Ауыл шаруашылық жануарлары қауіпсіз жерге айдалады.

Батыс Қазақстан облысы: Орал өзенінде жағалауды нығайту жұмыстары жалғасты, 5 250 дана қапшық төселді, бау-бақша қоғамдарынан 22 адам, оның ішінде 6 бала алдын ала эвакуацияланды.

Құтқарушылар құрамы: Тәулік бойы авариялық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 23 мың адам, 2,5 мың бірлік техника, 448 су сору және 131 жүзу құралы, 5 өуе кемесі жұмылдырылды.

10 сәуір

Статистика: Ақмола, Ақтөбе, Атырау, Қостанай, Солтүстік Қазақстан облыстарында 3 444 жеке тұрғын үй, 336 аула аумағы су астында қалуда. Бірлескен күштермен 8,5 млн. астам текше метр еріген қар суы сорылды, 1,3 млн қапшық және 1,1 млн тонна инертті материал төселді. 2 750 тұрғын үй мен 1 816 аула аумағынан су бұрылды.

Су тасқыны басталғалы бері 96 472 мың адам, оның ішінде 31 640 мың бала құтқарылды және эвакуацияланды. Тартылған өуе кемелерімен 2 823 адам, оның ішінде 865 бала құтқарылды. Уақытша орналасу пунктеріне 7 605 адам, оның ішінде 3 474 бала орналастырылды. 82 559 мың ауыл шаруашылық жануар қауіпсіздік жерге айдалды. «Жедел желі» телефонына 1 214 қоңырау түсті, психологтар зардап шеккен адамдарға психологиялық көмек көрсетуде.

Су жүрген 139 автожол, су шайған 105 автожол, оның ішінде 8 көпір және 97 жол төсемі бақылауда. Жергілікті атқарушы

органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 69 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Атырау облысы: Жем өзенінде су деңгейінің төмендеуі байқалады. Еріген суды бұру және халыққа көмек көрсету жұмыстары жалғасуда, 212 256 текше метр айдалды, 212 911 дана қап, 189 034 тонна инертті материал төселді, су ағынын Каспий теңізіне қарай өткізу қабілетін арттыру үшін Жем өзенінің атырауын бұзды. Жылыой ауданында 1005 адам, оның ішінде 205 бала эвакуацияланды, 624 адам эвакуациялық пункттеріне, қалғандары туыстарының үйлеріне орналастырылды.

Ақмола облысы: Қосшы, Жарқайың, Есіл, Целиноград, Шортанды, Ақкөл, Астарахан, Атбасар және Біржан сал аудандарындағы су басқан аумақтардан еріген қар суын бұру жұмыстары жалғасуда. Қызыл Су, Қалқұтан, Қайрақты, Жабай өзендерінде су деңгейінің көтерілуі мен төгілуіне байланысты Есіл ауданының Садовое ауылында, Астрахан ауданының Ескі Қалқұтан ауылында, Бұланды ауданының Вознесенка ауылында, Атбасар ауданының Атбасар қаласында, Сандықтау ауданының Максимовка ауылында, сондай-ақ Жарқайың ауданының Пригородное ауылында қардың қарқынды еруіне байланысты 20 аула аумағы мен 29 жеке тұрғын үй су астында қалды, 59 адам алдын ала эвакуацияланды, олар туыстарының үйлеріне орналастырылды. Өзендер деңгейіне мониторинг жүргізіледі.

Солтүстік Қазақстан облысы: Петропавл, Есіл, Қызылжар, Жамбыл және Шал ақын аудандарындағы су басқан аумақтардан еріген қар суын бұру жұмыстары жалғасуда. Есіл өзенінің су деңгейінің көтерілуіне байланысты Есіл ауданының Покровка, Николаевка, Петровка ауылдарында 56 жеке тұрғын үй су астында қалды, үйлердің тұрғындары туыстарының үйлеріне өздігінен эвакуацияланды. Еріген қар суының келуіне байланысты Айыртау ауданының Янко ауылында, Қызылжар ауданының Семей ауылында, Петропавл қаласының Заречный кентінде 6 жеке

тұрғын үй су астында қалды, 66 адам алдын ала эвакуацияланды, еріген қар суын сору және бұру жұмыстары жүргізілуде.

Батыс Қазақстан облысы: Орал өзенінде жағалауды нығайту жұмыстары жалғасуда, 10 мың дана қап төселді, бау-бақша қоғамдарынан алдын ала 3 адам эвакуацияланды.

Құтқарушылар құрамы: Тәулік бойы авариялық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 24 295 адам, 2 655 бірлік техника, 469 су сору және 139 жүзу құралы, 10 әуе кемесі жұмылдырылды.

11 сәуір

Статистика: Ақмола, Ақтөбе, Атырау, Қостанай, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан облыстарында 3 524 жеке тұрғын үй, 502 аула аумағы су астында қалуда. Бірлескен күштермен 8,8 млн. астам текше метр еріген қар суы сорылды, 1,4 млн. қапшық және 1,1 млн. тонна инертті материал төселді. 2 750 тұрғын үй мен 1 899 аула аумағынан су бұрылды.

Су тасқыны басталғалы бері 97 852 адам, оның ішінде 32 856 бала құтқарылды және эвакуацияланды. Тартылған әуе кемелерімен 2 823 адам, оның ішінде 865 бала құтқарылды. Уақытша орналасу пункттеріне 7 173 адам, оның ішінде 3 494 бала орналастырылды. 88 561 мың ауыл шаруашылық жануар қауіпсіздік жерге айдалды. «Жедел желі» телефонына 1 294 қоңырау түсті, психологтар зардап шеккен адамдарға психологиялық көмек көрсетуде.

Су жүрген 107 автожол, су шайған 112 автожол, оның ішінде 9 көпір және 103 жол төсемі бақылауда. Жергілікті атқарушы органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 68 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Ақмола облысы: Қосшы, Жарқайың, Есіл, Целиноград, Шортанды, Ақкөл, Астарахан, Атбасар және Біржан сал аудандарындағы су басқан аумақтардан еріген қар суын бұру жұмыстары жалғасуда. Қардың тез еруі

және Жабай, Қалқұтан, Боқсық, Жолболды өзендерінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Сандықтау ауданының Максимовка ауылында, Атбасар ауданының Покровка ауылында, Жарқайың ауданының Державинск қаласында, Пригородное, Костычево ауылдарында, Астрахан ауданының Ескі Қалқұтан ауылында, Бұланды ауданының Журавлевка және Ивановка ауылдарында 100 аула аумағы мен 68 жеке тұрғын үй су астында қалды, 80 адам алдын ала эвакуацияланды, олар туыстарының үйлеріне орналастырылды, 74 ауыл шаруашылық жануары қауіпсіз жерге айдалды. Бұланды ауданының Ивановка ауылында адамдар эвакуациялануда. Өзендер деңгейіне мониторинг жүргізіледі.

Солтүстік Қазақстан облысы: Петропавл, Есіл, Қызылжар, Жамбыл және Шал ақын аудандарындағы су басқан аумақтардан еріген қар суын бұру жұмыстары жалғасуда. Қардың тез еруі және еріген қар суының келуіне байланысты Тимирязев ауданының Степное ауылында 2 жеке тұрғын үй мен 4 аула аумағы су астында қалды. 14 адам, оның ішінде 6 бала эвакуацияланды, туыстарының үйлеріне орналастырылды.

Шығыс Қазақстан облысы: Алтай ауданының Соловьево ауылында жауын-шашынның көп түсуіне және Березовка өзені су деңгейінің көтерілуіне байланысты 2 жеке тұрғын үй мен 24 аула аумағы су астында қалды. 31 адам эвакуациялау пунктінде эвакуацияланды. Суды бұру жұмыстары жүргізілуде.

Құтқарушылар құрамы: Тәулік бойы авариялық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 24 225 адам, 2 881 бірлік техника, 482 су сору және 122 жүзу құралы, 15 әуе кемесі жұмылдырылды.

шығарылды. Зардап шеккен өңірлерге 1 мың тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

Ақмола, Ақтөбе, Атырау, Қостанай, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан облыстарында 3 563 жеке тұрғын үй, 563 аула аумағы су астында қалуда. Бірлескен күштермен 9 млн. астам текше метр еріген қар суы сорылды, 1,6 млн. қапшық және 1,2 млн. тонна инертті материал төселді. 3 052 тұрғын үй мен 1 935 аула аумағынан су бұрылды.

Су тасқыны басталғалы бері 99 869 адам, оның ішінде 36 591 бала құтқарылды және эвакуацияланды. Тартылған әуе кемелерімен 2 960 адам, оның ішінде 935 бала құтқарылды. 9 343 адам үйлеріне оралды. Уақытша орналасу пунктеріне 6 586 адам, оның ішінде 3 197 бала орналастырылды. 98 106 ауыл шаруашылық жануар қауіпсіздік жерге айдалды. «Жедел желі» телефонына 1 350 қоңырау түсті, психологтар зардап шеккен адамдарға психологиялық көмек көрсетуде.

Су жүрген 107 автожол, су шайған 116 автожол, оның ішінде 9 көпір және 107 жол төсемі бақылауда қалуда. Жергілікті атқарушы органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 66 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Ақмола облысы: қардың тез еруі және Жабай, Боқсық, Жолболды, Қалқұтан өзендерінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Атбасар ауданының Атбасар қаласында, А.Құрманов, Шуйское, Борисовка, Тимашевка ауылдарында, Бұланды ауданының Журавлевка, Ивановка, Капитоновка ауылдарында, Астрахан ауданының Қалқұтан станциясы, Ескі Қалқұтан, Жаңатұрмыс ауылдарында 294 жеке тұрғын үй су астында қалды, 475 адам алдын ала эвакуацияланды, олар туыстарының үйлеріне орналастырылды, 756 үй жануары және құстары қауіпсіз жерге айдалды. Су бұру және сору жұмыстары жүргізілуде. Су басқан үйлерді есептеу және адамдарды эвакуациялау жұмыстары жалғастырылуда. Өзендер деңгейіне мониторинг жүргізіледі.

12 сәуір

Статистика: 8 облыстағы сутасқынын жою үшін мемлекеттік материалдық резервтен арнайы және инженерлік техникалар, төсек-орын жабдықтары, далалық ас үйлер, наубайханалар, шатырлар броньнан

Солтүстік Қазақстан облысы: Қызылжар ауданының Боголюбово ауылында жауын-шашынның көп түсуіне және Есіл өзенінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты 18 жеке тұрғын үй мен 4 аула аумағы су астында қалды. 14 адам, оның ішінде 6 бала эвакуацияланды, олар туыстарына орналастырылды.

Атырау облысы: Құлсары қаласынан эвакуацияланған азаматтарды азық-түлікпен қамтамасыз ету үшін мемлекеттік материалдық резервтен 264 тонна азық-түлік броньнан шығарылды.

Құтқарушылар құрамы: Тәулік бойы авариялық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 34 272 адам, 3 790 бірлік техника, 762 су сору және 200 жүзу құралы, 17 әуе кемесі жұмылдырылды.

13 сәуір

Қауіп жоғары

Қауіп орташа

Жағдай тұрақталып келеді

Қауіп жоқ

13 сәуірдегі ҚР ТЖМ ақпараты

Статистика: Зардап шеккен өңірлерге 1,1 мың тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

Ақмола, Ақтөбе, Қостанай, Атырау, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан облыстарында 3 957 жеке тұрғын үй, 942 аула аумағы су астында қалуда. Бірлескен күштермен 9,1 млн. астам текше метр еріген қар суы сорылды, 1,7 млн. қапшық және 1,2 млн. тонна инертті материал төселді. 3 129 тұрғын үй мен 2 033 аула аумағынан су бұрылды.

Су тасқыны басталғалы бері 102 328 адам, оның ішінде 37 537 бала құтқарылды және эвакуацияланды. Тартылған әуе кемелерімен 3 246 адам, оның ішінде 1 068 бала құтқарылды. 10 120 адам үйлеріне оралды. Уақытша орналасу пункттеріне 6 757 адам, оның ішінде 3 148 бала орналастырылды. 102 156 ауыл шаруашылық жануар қауіпсіздік жерге айдалды. «Жедел желі» телефонына 1 532

қоңырау түсті, психологтар зардап шеккен адамдарға психологиялық көмек көрсетуде.

Су жүрген 98 автожол, су шайған 107 автожол, оның ішінде 9 көпір және 100 жол төсемі бақылауда қалуда. Жергілікті атқарушы органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 73 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Ақмола облысы: Боқсық, Қалқұтан, Есіл өзендерінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Бұланды ауданының Журавлевка ауылында, Астрахан ауданының Жаңатұрмыс, Қалқұтан, Ескі Қалқұтан, Ягодное ауылдарында 73 жеке тұрғын үй, Жақсы ауданының Қима және Алғабас ауылдарында, Атбасар ауданының Самара ауылында 8 аула аумағы су астында қалды. 136 адам алдын ала эвакуацияланды, олар эвакуациялау пункттері мен туыстарының үйлеріне орналастырылды. Су тасқынына қарсы іс-шаралар және халыққа көмек көрсету жұмыстары жалғастырылуда. Өзендер деңгейіне мониторинг жүргізіледі.

Солтүстік Қазақстан облысы: Есіл өзенінде су деңгейінің көтерілуіне және қорғаныш үйіндісінің шайылуына байланысты Қызылжар ауданының Тепличное, Надёжка ауылдарында 61 жеке тұрғын үй су астында қалды. Сонымен қатар Бәйтерек, Бескөл, Кривозёрка елді мекендерінен тұрғындар алдын ала эвакуацияланды.

Ақтөбе облысы: Торғай өзенінде су деңгейінің жоғарылауына байланысты әуе кемесімен Мамыр және Нұра елді мекендерінен Ырғыз ауылына тұрғындарды алдын ала эвакуациялау жүргізілді. Барлығы 233 адам, оның ішінде 131 бала эвакуацияланды. Мамыр ауылының айналасындағы құмнан жасалған қорғаныш үйіндісінің шайылуына байланысты 10 аула аумағы су астында қалды. Нұра, Мамыр, Жайсанбай және Тәуіп елді мекендерінде жағалауды нығайту жұмыстары жалғасуда.

Құтқарушылар құрамы: Тәулік бойы авариялық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 34 272 адам, 3 790 бірлік

техника, 762 су сору және 200 жүзу құралы, 17 әуе кемесі жұмылдырылды.

14 сәуір

Статистика: Зардап шеккен өңірлерге 1 400 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

Ақмола, Ақтөбе, Қостанай, Атырау, Солтүстік Қазақстан облыстарында 4 870 жеке тұрғын үй, 1 264 аула аумағы су астында қалуда. Бірлескен күштермен 9,3 млн. астам текше метр еріген қар суы сорылды, 1,9 млн. қапшық және 1,2 млн. тонна инертті материал төселді. 3 402 тұрғын үй мен 2 041 аула аумағынан су бұрылды.

Су тасқыны басталғалы бері 107 119 адам, оның ішінде 38 457 бала құтқарылды және эвакуацияланды. Тартылған әуе кемелерімен 3 458 адам, оның ішінде 1 138 бала құтқарылды. 11 674 адам үйлеріне оралды. Уақытша орналасу пунктеріне 7 414 адам, оның ішінде 3 173 бала орналастырылды. 103 146 ауыл шаруашылық жануар қауіпсіздік жерге айдалды. «Жедел желі» телефонына 1 618 қоңырау түсті, психологтар зардап шеккен адамдарға психологиялық көмек көрсетуде.

Су жүрген 103 автожол, су шайған 109 автожол, оның ішінде 9 көпір және 100 жол төсемі бақылауда қалуда. Жергілікті атқарушы органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 84 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Ақмола облысы: Жабай, Қалқұтан, Есіл өзендерінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Сандықтау ауданының Быстрымовка, Сандықтау, Каменка, Балкашино ауылдарында, Астрахан ауданының Еңбек, Қалқұтан, Ягодное ауылдарында, Атбасар ауданының Самара ауылында жеке тұрғын үйлерді су басу қаупі туындады және су астында қалды. 242 адам алдын ала эвакуацияланды, олар эвакуациялау пункттері мен туыстарының үйлеріне орналастырылды. Су тасқынына қарсы іс-шаралар және халыққа көмек көрсету жұмыстары жалғастырылуда. Өзендер деңгейіне мониторинг жүргізіледі.

Солтүстік Қазақстан облысы: Есіл

өзенінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Петропавл қаласының Подгора және Хромзауыт шағын аудандарында, Қызылжар ауданының Тепличное, Бескөл, Прибрежное ауылдарында 1 068 жеке тұрғын үй су астында қалды. 3 684 адам алдын ала эвакуацияланды. Су тасқынын жою және эвакуациялау жұмыстары жалғастырылуда.

Ақтөбе облысы: Торғай өзенінде су деңгейінің жоғарылауына байланысты әуе кемесімен Ырғыз ауданының Мамыр, Нұра және Белшер елді мекендерінен тұрғындарды алдын ала эвакуациялау жүргізілді. Барлығы 121 адам эвакуацияланды. Нұра, Мамыр, Жайсанбай және Тәуіп елді мекендерінде жағалауды нығайту жұмыстары жалғасуда.

Құтқарушылар құрамы: Тәулік бойы авариялық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 35 339 адам, 3 450 бірлік техника, 744 су сору және 257 жүзу құралы, 14 әуе кемесі жұмылдырылды.

15 сәуір

Статистика: Зардап шеккен өңірлерге 1 400 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

Ақмола, Ақтөбе, Қостанай, Атырау, Солтүстік Қазақстан облыстарында 5 411 жеке тұрғын үй, 1 607 аула аумағы су астында қалуда. Бірлескен күштермен 9,5 млн. астам текше метр еріген қар суы сорылды, 2,2 млн. қапшық және 1,2 млн. тонна инертті материал төселді. 3 503 тұрғын үй мен 2 157 аула аумағынан су бұрылды.

Су тасқыны басталғалы бері 111 194 адам, оның ішінде 39 222 бала құтқарылды және эвакуацияланды. Тартылған әуе кемелерімен 3 575 адам, оның ішінде 1 157 бала құтқарылды. 11 950 адам үйлеріне оралды. Уақытша орналасу пунктеріне 6 814 адам, оның ішінде 2 995 бала орналастырылды. 106 551 ауыл шаруашылық жануар қауіпсіздік жерге айдалды. «Жедел желі» телефонына 1 716 қоңырау түсті, психологтар зардап шеккен адамдарға психологиялық көмек көрсетуде.

Су жүрген 103 автожол, су шайған 80

автожол, оның ішінде 9 көпір және 71 жол төсемі бақылауда қалуда. Жергілікті атқарушы органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 82 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Ақмола облысы: Есіл, Қоңыр өзендерінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Атбасар ауданының Самара ауылында, Жарқайың ауданының Пригородное, Құмсуат ауылдарында, Бұланды ауданының Новобратск, Никольск ауылдарында 101 жеке тұрғын үй мен 42 аула аумағы су астында қалды. 163 адам алдын ала эвакуацияланды, олар эвакуациялау пункттері мен туыстарының үйлеріне орналастырылды. Су тасқынына қарсы іс-шаралар және халыққа көмек көрсету, эвакуациялау жұмыстары жалғастырылуда. Өзендер деңгейіне мониторинг жүргізіледі.

Солтүстік Қазақстан облысы: Есіл өзенінде су деңгейінің көтерілуіне және су басу қаупіне байланысты Петропавл қаласының Борки шағын ауданында, Хромзауыт шағын ауданы жанындағы Карьерная көшесінде, Қызылжар ауданының Соколовка, Большая малышка ауылдарында 85 жеке тұрғын үй су астында қалды. 1 003 адам алдын ала эвакуацияланды, олар эвакуациялау пункттері мен туыстарының үйлеріне орналастырылды.

Ақтөбе облысы: Торғай өзенінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Ырғыз ауданының Нұра ауылында 10 жеке тұрғын үй су астында қалды. 655 адам Ырғыз ауылына алдын ала эвакуацияланды. Сонымен қатар тікұшақ Жайсанбай, Құйылыс ауылдарына 2100 кг азық-түлік және 1600 литр ЖЖМ жеткізілді. Барлығы 121 адам эвакуацияланды. Нұра, Мамыр, Жайсанбай және Тәуіп елді мекендерінде жағалауды нығайту жұмыстары жалғасуда.

Құтқарушылар құрамы: Тәулік бойы авариялық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ҚМ, ІІМ, МКҚ, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 33 334 адам, 4 066 бірлік техника, 835 су сору және 275 жүзу құралы, 11 әуе кемесі жұмылдырылды.

16 сәуір

Статистика: Бүгінгі күні 13 543 адам өз үйлеріне оралды. 7 014 адам, оның ішінде 3 144 бала эвакуациялау пункттерінде.

Су тасқыны басталғалы бері барлығы 113 693 адам, оның ішінде 39 922 бала, оның ішінде тартылған әуе кемелерімен 3 649 адам, оның ішінде 1 168 бала құтқарылып, эвакуацияланды. 107 613 ауыл шаруашылық жануарлары қауіпсіз жерге айдалды.

Ақмола, Ақтөбе, Қостанай, Атырау, Солтүстік Қазақстан облыстарында 3 570 тұрғын үй мен 2 195 аула аумағынан су бұрылды. 5 708 жеке тұрғын үй, 1 609 аула аумағы су астында қалуда. 9,7 млн. астам текше метр еріген қар суы сорылды, 2,4 млн. қапшық және 1,2 млн. тонна инертті материал төселді.

Зардап шеккен өңірлерге 1 445 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

Су жүрген 91 автожол, су шайған 64 автожол, оның ішінде 9 көпір және 55 жол төсемі бақылауда қалуда. Жергілікті атқарушы органдар халықпен байланыс орнатып, қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорларын құрған 74 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды.

Ақмола облысы: Есіл, Жабай өзендерінде су деңгейінің көтерілуіне байланысты Жарқайың ауданының Гастелло ауылында, Жақсы ауданының Ишимское ауылында, Сандықтау ауданының Каменка ауылында 28 жеке тұрғын үй су астында қалды. 74 адам алдын ала өздігінен эвакуацияланды, олар туыстарының үйлеріне орналастырылды.

Солтүстік Қазақстан облысы: Есіл өзенінде су деңгейінің көтерілуіне және су басу қаупіне байланысты Қызылжар ауданының Соколовка, Большая малышка, Кустовое, Вагулина, Красноярка ауылдарында 22 жеке тұрғын үй су астында қалды. 400-ге жуық адам алдын ала эвакуацияланды, олар эвакуациялау пункттері мен туыстарының үйлеріне орналастырылды.

Жамбыл облысы: Жамбыл ауданының Жасөрген ауылында және Түркістан облысы Кентау қаласында жауын-шашынның

көп түсуіне байланысты 6 жеке тұрғын үй мен 41 аула аумағы су астында қалды. Түркістан облысында су айдау жұмыстары толық көлемде аяқталды, 1025 текше метр су сорылды. Жамбыл облысында су айдау жұмыстары жалғасуда.

Құтқарушылар құрамы: Бүгінгі таңда апатты-құтқару жұмыстарына ТЖМ, Қорғаныс министрлігі, ІІМ, ҰҚК, МКҚ, әкімдіктер мен ұйымдардан тәулік бойы 34 мыңнан астам адам, 4 мыңнан астам техника, 890 сорғы және 335 жүзу құралы, 19 өуе кемесі тартылды.

17 сәуір

Статистика: Бүгінгі күні 16 мың адам өз үйлеріне оралды. 6 950 адам, оның ішінде 3 113 бала эвакуациялау пункттерінде.

Жедел шаралардың арқасында ТЖ аймақтарынан тұрғындар мен үй жануарларын эвакуациялау алдын ала жүргізілді. Су тасқыны басталғалы бері барлығы 116 949 адам, оның ішінде 40 781 бала, оның ішінде тартылған өуе кемелерімен 3 878 адам, оның ішінде 1 501 бала құтқарылып, эвакуацияланды. 112 539 ауыл шаруашылық жануарлары қауіпсіз жерге айдалды.

Ақмола, Ақтөбе, Қостанай, Атырау, Солтүстік Қазақстан облыстарында 3 709 тұрғын үй мен 2 475 аула аумағынан су бұрылды. 5 837 жеке тұрғын үй, 1 353 аула аумағы су астында қалуда. 9,8 млн. астам текше метр еріген қар суы сорылды, 2,9 млн. қапшық және 1,4 млн. тонна инертті материал төселді.

Су жүрген 81 автожол, су шайған 69 автожол, оның ішінде 10 көпір және 59 жол төсемі бақылауда қалуда. 72 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды, оларға қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорлары құрылды.

Солтүстік Қазақстан облысы: Есіл өзені су деңгейінің көтерілуіне байланысты Қызылжар ауданының Кустовое, Вагулина, Красноярка, Соколовка, Долматово ауылдарынан алдын ала эвакуациялау

жұмыстары жалғасуда, 27 жеке тұрғын үй су астында қалды. Барлығы 2 465 адам эвакуацияланды, олар эвакуациялау пункттеріне және туыстарының үйлеріне орналастырылды. Сонымен қатар Петропавл қаласының Подгора шағын ауданында 211 жеке тұрғын үй мен бір ғимарат су астында қалды. Тұрғындар алдын ала эвакуацияланды. Есіл өзенінің деңгейіне мониторинг жалғасуда.

Ақтөбе облысы: Ырғыз ауданының Құйлыс ауылынан өуе кемесі арқылы алдын ала Ырғыз ауылының уақытша орналастыру пунктіне 96 адам эвакуацияланды және 2 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді. Құйлыс ауылында Торғай өзенінің жағалауын нығайту жұмыстары жалғасуда. Нұра ауылында 24 жеке тұрғын үй су астында қалды.

Батыс Қазақстан облысы: Орал қаласының саяжай алаптарынан алдын ала 40 адам эвакуацияланды, олар туыстарының үйлеріне орналастырылды. Қаратөбе және Казталов аудандарының Қаратөбе және Жалпақтал елді мекендерінен Қалдығайты және Қараөзен өзендері арқылы жүзу құралдарының көмегімен 223 адам тасымалданды. Орал өзенінде қорғаныс бөгеттерін салу, нығайту және су деңгейін бақылау жұмыстары жалғасуда.

Ақмола облысы: Жақсы ауданының Есіл ауылында 6 жеке тұрғын үй су астында қалды. Тұрғындар алдын ала эвакуацияланды.

Қостанай облысы: Жангелдин ауданының Тәуіш ауылынан Торғай ауылына жүзу құралдары мен тікұшақ көмегімен тұрғындар тасымалданды, 2 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

Түркістан облысы: таулы аудандарда жауын-шашынның мол түсуіне және таудың баурайындағы су ағынына байланысты Бәйдібек ауданының Ақбастау ауылында 17 аула аумағы су астында қалды. Қапшықтарды төсеу, арық жүйесін тазарту және суды бұру жұмыстары жүргізілді. Елді мекенге қауіп жоқ.

Жамбыл облысы: жауын-шашынның көп

түсуіне байланысты Жамбыл ауданының Жасөрген ауылында 30 аула аумағы мен ғимарат су астында қалды. Су басқан аумақтардан су толық көлемде сорылды, барлығы 7138 текше метр.

Құтқарушылар құрамы: Тәулік бойы авариялық-құтқару жұмыстарына ТЖМ, ҚМ, ІІМ, ҰҚК, МКҚ, жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың 46 417 адам, 4 351 бірлік техника, 873 су сору және 308 жүзу құралы, 16 әуе кемесі жұмылдырылды.

18 сәуір

Статистика: Жүргізілген су тасқынына қарсы-шаралардың арқасында 18651 адам өз үйлеріне оралды. Жедел шаралардың арқасында ТЖ аймақтарынан тұрғындар мен жануарларды эвакуациялау алдын ала жүргізілді. Су тасқыны басталғалы бері барлығы 117 694 адам, оның ішінде 43 931 бала құтқарылып, эвакуацияланды. 113 852 ауыл шаруашылық жануары қауіпсіз жерге айдалды.

6 887 адам, оның ішінде 3 166 бала эвакуациялау пункттерінде. 4 216 тұрғын үй мен 2 698 аула аумағынан судың бағыты бұрылды. 10,1 млн астам текше метр еріген қар суы сорып шығарылды, 3,2 млн қапшық және 1,4 млн астам тонна инертті материал төселді.

Ақтөбе, Қостанай, Ақмола, Атырау, Солтүстік Қазақстан облыстарында 5 718 жеке тұрғын үй, 1 130 аула аумағы су астында қалуда.

Су жүрген 61 автожол, су шайған 66 автожол, оның ішінде 10 көпір және 56 жол төсемі бақылауда қалуда. 60 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды, оларға қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорлары құрылды.

Солтүстік Қазақстан облысы: қардың қарқынды еруіне байланысты Тимирязев ауданының Тимирязев ауылдарында, Қызылжар ауданының Соколовка, Барневка, Долматов ауылдарында, Петропавл қаласының Подгора, Кожевенный шағын аудандарында, Заречный кентінде

386 жеке тұрғын үй су астында қалды. Тұрғындар алдын ала эвакуацияланды. Тартылған күштермен және құралдармен су сору жұмыстары жүргізілуде. Қызылжар ауданының Вагулино, Кустовое, Красноярка ауылдарына қауіпті аймақтан 180 ауыл шаруашылығы жануары қауіпсіз жерге айдалды. «Петропавл-Жезқазған» республикалық маңызы бар автожолдар арқылы судың жүруіне байланысты 2000 адам тасымалданды. Медициналық қызметке үш науқасты тасымалдауға көмек көрсетілді. 62 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді. Есіл өзенінің деңгейіне мониторинг жалғасуда.

Ақтөбе облысы: Ырғыз ауданында Құйлыс және Нұра ауылдарынан Ырғыз ауылына әуе кемелерімен алдын ала 201 адам уақытша орналастыру пункттеріне эвакуацияланды, сондай-ақ Белшер ауылына 1 тонна гуманитарлық көмек және 0,2 тонна жанар-жағармай жеткізілді. Құйлыс ауылында Торғай өзенінде жағалауды нығайту жұмыстары жалғасуда.

Батыс Қазақстан облысы: Орал қаласының саяжай алаптарынан алдын ала 22 адам эвакуацияланды, олар туыстарының үйлеріне орналастырылды. Қаратөбе және Казталов аудандарының Қаратөбе және Жалпақтал елді мекендерінен Қалдығайты, Қараөзен өзендері арқылы жүзу құралдарымен 236 адам жөнелтілді. Орал өзенінде қорғаныс бөгеттерін салу, нығайту және су деңгейін бақылау жұмыстары жалғасуда.

Ақмола облысы: Жарқайың ауданының Львовское ауылында Есіл өзені су деңгейінің көтерілуіне байланысты 4 жеке тұрғын үй су астында қалды. 10 адам эвакуацияланды, олар туыстарының үйлеріне орналастырылды.

Қостанай облысы: Жангелді ауданының Байтұрсынов ауылынан Торғай ауылына 2 тонна гуманитарлық көмек жеткізіліп, 6 тұрғын жөнелтілді.

Құтқарушылар құрамы: Авариялық-құтқару және су тасқынына қарсы жұмыстарға азаматтық қорғау

қызметтерінен 44 156 адам, 4 611 техника, 860 су сору құралы, 332 жүзу құралы, 18 әуе кемесі жұмылдырылды, сондай-ақ волонтерлер де белсенді қатысуда.

19 сәуір

Статистика: Жүргізілген су тасқынына қарсы іс-шаралардың арқасында 19 715 адам өз үйлеріне оралды. Жедел шаралармен ТЖ аймақтарынан тұрғындар мен жануарларды эвакуациялау алдын ала жүргізілді. Су тасқыны басталғалы бері барлығы 118 180 адам, оның ішінде 44 254 бала құтқарылып, эвакуацияланды. 113 852 ауыл шаруашылық жануары қауіпсіз жерге айдалды.

8 821 адам, оның ішінде 3 885 бала эвакуациялау пункттерінде. 4 370 тұрғын үй мен 2 737 аула аумағынан судың бағыты бұрылды. 10,5 млн астам текше метр еріген қар суы сорып шығарылды, 3,4 млн қапшық және 1,4 млн астам тонна инертті материал төселді.

Ақтөбе, Қостанай, Ақмола, Атырау, Солтүстік Қазақстан облыстарында 5 989 жеке тұрғын үй, 1 091 аула аумағы су астында қалуда.

Зардап шеккен өңірлерге теміржол, автомобиль көліктерімен және әуе кемелерімен 4 529 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

Су жүрген 60 автожол, су шайған 63 автожол, оның ішінде 10 көпір және 53 жол төсемі бақылауда қалуда. 44 елді мекен көлік қатынасынсыз қалды, оларға қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорлары құрылды.

Ақмола облысы: қардың қарқынды еруіне және Есіл өзені су деңгейінің көтерілуіне байланысты Есіл ауданының Двуречное ауылында 10 жеке тұрғын үй су астында қалды. 47 адам алдын ала эвакуацияланды, олар туыстарының үйлеріне орналастырылды.

Ақтөбе облысы: Ырғыз ауданының Құйлыс ауылынан Ырғыз ауылына әуе кемелерімен алдын ала 25 адам уақытша

орналастыру пунктіне эвакуацияланды. Белшер және Мамыр ауылдарына 500 литр жанар-жағармай және 2 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді. Құйлыс ауылында Торғай өзенінде жағалауды нығайту жұмыстары жалғасуда.

Солтүстік Қазақстан облысы: Петропавл қаласының Подгора шағын ауданында, Кожевенный кентінде 348 жеке тұрғын үйді, сондай-ақ 3031 саяжай құрылысы су астында қалды. Тұрғындар алдын ала эвакуацияланды. Есіл өзенінің су деңгейіне мониторинг жүргізілуде. ТЖД және ЖАО қызметтері Петропавл қаласының және облыс аудандарының эвакуациялық пункттерінде орналасқан тұрғындарға психологиялық көмек көрсетуде.

Құтқарушылар құрамы: Авариялық-құтқару және су тасқынына қарсы жұмыстарға азаматтық қорғау қызметтерінен 44 137 адам, 4 642 техника, 858 су сору құралы, 341 жүзу құралы, 12 әуе кемесі жұмылдырылды, сондай-ақ волонтерлер де белсенді қатысуда.

20 сәуір

Статистика: 21 494 адам өз үйлеріне оралды. 8 786 адам, оның ішінде 3 814 бала эвакуациялау пункттерінде.

Су тасқыны басталғалы бері барлығы 118 507 адам, оның ішінде 44 407 бала құтқарылып, эвакуацияланды.

Еліміздің орталық және солтүстік өңірлерінде су тасқыны жағдайы тұрақталуына байланысты су тасқыны қауіпті өңірлерге жұмылдырылған ТЖМ күштері мен құралдарының бір бөлігі тұрақты орналасу орындарына оралуда. Ресей Федерациясы жағынан Жайық және Есіл өзендерінің арналарында судың көтерілу болжамына байланысты Батыс Қазақстан және Солтүстік Қазақстан облыстары ерекше бақылауда.

4 534 тұрғын үй мен 2 763 аула аумағынан судың бағыты бұрылды. 10,9 млн астам текше метр еріген қар суы сорып шығарылды, 3,7 млн қапшық және 1,4 млн астам тонна инертті материал төселді.

Ақтөбе, Қостанай, Ақмола, Атырау,

Солтүстік Қазақстан облыстарында 5 862 жеке тұрғын үй, 1 065 аула аумағы су астында қалуда.

Зардап шеккен өңірлерге теміржол, автомобиль көліктерімен және әуе кемелерімен 5 029 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

Су жүрген 40 автожол, су шайған 61 автожол, оның ішінде 10 көпір және 51 жол төсемі бақылауда қалуда. 44 елді мекен көлік қатынасынсыз қалуда, оларға қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорлары құрылды.

Құтқарушылар құрамы: Авариялық-құтқару және сутасқынына қарсы жұмыстарға азаматтық қорғау қызметтерінен 31 942 адам, 4 593 техника, 797 су сору құралы, 325 жүзу құралы, 14 әуе кемесі жұмылдырылды.

21 сәуір

Статистика: Батыс Қазақстан және Атырау облыстарына Жайық өзені арқылы Ресей Федерациясы жағынан туындайтын су тасқынының екінші толқыны ерекше бақылауда қалуда.

Өткен тәулікте Батыс Қазақстан облысында 81 523 қапшық және 2 770 тонна инертті материал төселді, бөгеттердің іргесін көтеру және нығайту жұмыстары жалғасуда.

Атырау облысында 824 мың қапшық және 2 700 тонна инертті материал төселді, 4 424 км бөгет тұрғызылды, бөгеттердің іргесін нығайту жұмыстары жалғасуда.

22 734 адам өз үйлеріне оралды. 8 809 адам, оның ішінде 3 828 бала эвакуациялау пункттерінде.

4 536 тұрғын үй мен 2 767 аула аумағынан судың бағыты бұрылды. 11,2 млн астам текше метр еріген қар суы сорып шығарылды, 4,6 млн қапшық және 1,4 млн астам тонна инертті материал төселді.

Ақмола, Ақтөбе, Атырау, Батыс Қазақстан, Солтүстік Қазақстан облыстарында үйлер мен аумақтардан су сору жұмыстары жалғасуда.

Құтқарушылар құрамы: Авариялық-құтқару және су тасқынына қарсы

жұмыстарға 36 484 адам, 5 083 техника, 888 су сору құралы, 381 жүзу құралы, 16 әуе кемесі жұмылдырылды.

22 сәуір

Батыс Қазақстан облысы: Жайық өзенінің су деңгейіне мониторинг жалғасуда, азаматтарды құлақтандыру және телерадио арқылы хабарландыру әр 4 сағат сайын жалғасуда. Өңірлерден ТЖ министрлігінің қосымша күштерімен құралдар тартылуда. Келген күштер мен құралдар учаскелерге бөлініп, жұмысқа кірісті. Орал қаласының «Стеновик» бау-бақша қоғамынан 4 адам құтқарылып, 61 адам эвакуацияланды. Қалған тұрғындар бұған дейін алдын ала эвакуацияланған болатын. 1497 адам уақытша орналастыру пункттерінде, қалған тұрғындар туыстарының үйлеріне орналастырылды. Саяжай үйлерде қалып қойған тұрғындардың бар-жоғын тексеру мақсатында аралау жалғасуда.

23 085 адам өз үйлеріне оралды. 8 872 адам, оның ішінде 3 852 бала эвакуациялау пункттерінде.

4 554 тұрғын үй мен 2 767 аула аумағынан судың бағыты бұрылып, су сорылды. 11,4 млн астам текше метр еріген қар суы сорып шығарылды, 5,3 млн қапшық және 1,4 млн астам тонна инертті материал төселді.

Ақмола, Ақтөбе, Атырау және Солтүстік Қазақстан облысында 5 842 жеке тұрғын үй мен 1 061 аула аумағынан судың бағытын бұру және су сору жұмыстары жалғасуда.

Су жүрген 32 автожол, су шайған 56 автожол, оның ішінде 9 көпір және 45 жол төсемі бақылауда қалуда. 32 елді мекен көлік қатынасынсыз қалуда, оларға қажетті азық-түлік және дәрі-дәрмек қорлары құрылды.

Құтқарушылар құрамы: Авариялық-құтқару және су тасқынына қарсы жұмыстарға 33 852 адам, 4 973 техника, 874 су сору құралы, 389 жүзу құралы, 14 әуе кемесі жұмылдырылды.

23 сәуір

Батыс Қазақстан облысы: Жайық өзенінде су деңгейінің көтерілуі сақталуда. Жұмылдырылған күштер мен құралдар қапшықтарды төсеу, қорғау бөгеттерін салу және су басқан аумақтан су сору жұмыстарын жалғастыруда. Барлық кезек күттірмейтін шаралар қабылдануда.

Атырау облысы: Жылыой ауданының Құлсары қаласында су басқан үйлер мен аумақтардан суды сору және судың бағытын бұру, Жайық өзені бойында жағалауды бекіту жұмыстары жалғастырылуда.

Солтүстік Қазақстан облысы: су тасқыны жағдайы тұрақты күрделі. Су басқан үйлер мен аумақтардан суды сору жұмыстары, Есіл өзеніндегі судың деңгейіне мониторинг жалғасуда.

Республика бойынша 26 785 адам өз үйлеріне оралды. 8 795 адам, оның ішінде 3 828 бала эвакуациялау пункттерінде. 4 708 тұрғын үй мен 2 774 аула аумағынан судың бағыты бұрылып, су сорылды.

24 сәуір

Орал қаласында Жайық өзенінің су деңгейі біртіндеп төмендеп жатқаны байқалады, су деңгейіне мониторинг жалғасуда. Қазіргі уақытта үйлерді су басу оқиғасы тіркелген жоқ. Саяжайда қалып қойған тұрғындардың бар-жоғын тексеру үшін аралау жұмысы жалғасуда.

Құтқарушылар құрамы: Авариялық-құтқару және су тасқынына қарсы жұмыстарға 32 мыңнан астам адам, 4 мың техника, 773 су сору құралы, 294 жүзу құралы, 13 әуе кемесі жұмылдырылды.

Жалпы статистика: Су астында қалып отыр: 4 948 жеке тұрғын үйлері, 1 054 аула аумақтары, 17 900 саяжай үйлері, 97 әр түрлі мақсаттағы бір ғимарат

119 095 адам құтқарылды және эвакуацияланды, оның ішінде 344 мүмкіндігі шектеулі адам және 44 731 бала.

Уақытша орналастыру пункттерінде 8 527 адам бар, оның 3 704-ы балалар. 78 630 адам туыстарын паналауда, 31 938 адам үйлеріне оралды. 134 163 бас ауыл шаруашылығы жануарлары қауіпсіз

қашықтыққа айдалды. Ауыл шаруашылығы жануарларының қырылуы 8 119 басты құрады.

23 автокөлік жолын су алуы тіркелді. Бақылауда 55 автокөлік жолын су алуы бар, оның ішінде 9-ы көпір. Көлік қатынасы жоқ — 26 елді мекен.

Әуе, т/ж және автомобиль көлігімен 5 532 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

ТЖМ мен әкімдіктердің күшімен 11 830 мың м³ астам еріген қар суы сорылып, 5 595 мыңнан астам қап пен 1 504 мың тонна инертті материал төселді.

25 сәуір

Батыс Қазақстан облысы: Ақжайық, Бөйтерек, Бөрлі, Теректі аудандарында Жайық өзенінің су деңгейіне мониторинг жалғасуда, су деңгейі біртіндеп төмендеп жатқаны байқалады. Қазіргі уақытта үйлерді су басу оқиғасы тіркелген жоқ. Саяжайда қалып қойған тұрғындардың бар-жоғын тексеру үшін аралау жұмысы жалғасуда.

Атырау облысы: Жайық өзені бойындағы ықшам аудандарда және Еркінқала, Алмалы, Атырау, Дамбы, Қайыршақты ауылдық округтерінде және Береке ауылында бөгеттерді нығайту жұмыстары үздіксіз жүргізіліп жатыр. Ұзындығы 229,6 км қорғаныс бөгеттерін нығайту жүргізілді.

Қызылорда, Маңғыстау облыстарының төтенше жағдайлар департаменттерінің жеке құрамы және ТЖМ Қарағанды қаласы 52859 әскери бөлімінен құрылған жиынтық топтардың көмекке келген күштері мен құралдары су тасқынына қарсы іс-шаралар жүргізу үшін Батыс Қазақстан облысынан Атырау облысына жіберілді.

Солтүстік Қазақстан, Атырау және Ақтөбе облыстарында 5 987 тұрғын үй мен 2 584 аула аумағынан судың бағыты бұрылып, су сорылды. Республика бойынша 31 416 адам өз үйлеріне оралды.

8 560 адам, оның ішінде 3 717 бала эвакуациялау пункттерінде.

11,9 млн астам текше метр еріген қар суы сорып шығарылды, 5,6 млн қапшық және 1,5

млн астам тонна инертті материал төселді.

Құтқарушылар құрамы: Авариялық-құтқару және су тасқынына қарсы жұмыстарға 31 мыңнан астам адам, 4 мың техника, 763 су сору құралы, 298 жүзу құралы, 14 әуе кемесі жұмылдырылды.[16]

26 сәуір

Батыс Қазақстан облысы: жағдай тұрақталды. Су басқан саяжай аумақтарына мониторинг жүргізу жалғасуда. Төтенше жағдайлар және полиция департаментінің қызметкерлері бірлесіп, су басқан аумақтарды патрульдеуде.

Көмекке келген Ақтөбе, Түркістан облыстары төтенше жағдайлар департаменттерінің жеке құрамынан құрылған жиынтық топтардың күштері мен құралдары Жайық өзенінің бойында орналасқан елді мекендерде су тасқынына қарсы іс-шаралар жүргізу үшін Батыс Қазақстан облысынан Атырау облысына жіберілді.

Атырау облысы: Жайық өзенінің мониторингі жалғасуда, судың деңгейі көтерілгені байқалады. Су тасқынынан қорғау мақсатында Атырау қаласында бөгеттерді нығайту жұмыстары үздіксіз жүргізіліп жатыр. Бүгінгі таңда ұзындығы 240 км қорғаныс бөгеттерін нығайту жүргізілді. Бұған дейін көмекке келген күштер мен құралдар учаскелерге бөлініп, қажетті жұмыстарды атқаруда.

Солтүстік Қазақстан, Атырау және Ақтөбе облыстарында 6 082 тұрғын үй мен 2 584 аула аумағынан судың бағыты бұрылып, су сорылды. Республика бойынша 35 122 адам өз үйлеріне оралды. 8 520 адам эвакуациялау пункттерінде.

Құтқарушылар құрамы: Авариялық-құтқару және су тасқынына қарсы жұмыстарға 25 мыңнан астам адам, 3 мың техника, 634 су сору құралы, 268 жүзу құралы, 14 әуе кемесі жұмылдырылды.[16]

27 сәуір

Жалпы статистика: Су астында қалып отыр: 4 978 жеке тұрғын үйлер, 844 аула аумақтары, 17 900 саяжай үйлері, 97 әр түрлі мақсаттағы бір ғимарат

119 220 адам құтқарылды және эвакуацияланды, оның ішінде 344 мүмкіндігі шектеулі адам және 44 776 бала. Уақытша орналастыру пункттерінде 6 909 адам бар, оның 2 835-і балалар.

75 566 адам туыстарын паналауда, 36 745 адам үйлеріне оралды. 134 678 бас ауыл шаруашылығы жануарлары қауіпсіз қашықтыққа айдалды. Ауыл шаруашылығы жануарларының қырылуы 8 311 басты құрады.

Бақылауда 47 автокөлік жолын су алуы бар, оның ішінде 9-ы көпір. Көлік қатынасы жоқ — 17 елді мекен. Әуе, т/ж және автомобиль көлігімен 6 337,71 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді. ТЖМ мен әкімдіктердің күшімен 12 354 мың м3 астам еріген қар суы сорылып, 6 050 мыңнан астам қап пен 1 520 мың тонна инертті материал төселді.

Құтқарушылар құрамы: Апаттық-құтқару жұмыстарына 27 165 адам жұмылдырылған.

28 сәуір

Төмендегілер су астында қалып отыр: 4 723 жеке тұрғын үйлер, 844 аула аумақтары, 43 көп қабатты тұрғын үйлер, 18 227 саяжай үйлері, 97 әр түрлі мақсаттағы бір ғимарат

119 220 адам құтқарылды және эвакуацияланды, оның ішінде 344 мүмкіндігі шектеулі адам және 44 776 бала.

Уақытша орналастыру пункттерінде 6 817 адам бар, оның 2 954-і балалар. 75 079 адам туыстарын паналауда, 37 324 адам үйлеріне оралды.

134 732 бас ауыл шаруашылығы жануарлары қауіпсіз қашықтыққа айдалды. Ауыл шаруашылығы жануарларының қырылуы 8 332 басты құрады.

Бақылауда 45 автокөлік жолын су алуы бар, оның ішінде 9-ы көпір.

Көлік қатынасы жоқ — 17 елді мекен.

29 сәуір

Жалпы статистика: Төмендегілер су астында қалып отыр: 4 696 жеке тұрғын үйлер, 804 аула аумақтары, 43 көп қабатты тұрғын үйлер, 18 227 саяжай үйлері, 97 әр түрлі мақсаттағы бір ғимарат

119 238 адам құтқарылды және эвакуацияланды, оның ішінде 344 мүмкіндігі шектеулі адам және 44 783 бала.

Уақытша орналастыру пункттерінде 6 726 адам бар, оның 2 917-і балалар.

73 991 адам туыстарын паналауда, 38 521 адам үйлеріне оралды.

134 732 бас ауыл шаруашылығы жануарлары қауіпсіз қашықтыққа айдалды. Ауыл шаруашылығы жануарларының қырылуы 8 403 басты құрады.

Көлік қатынасы жоқ — 17 елді мекен.

Әуе, т/ж және автомобиль көлігімен 6 376,61 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

30 сәуір

Төмендегілер су астында қалып отыр: 4 023 жеке тұрғын үйлер, 804 аула аумақтары, 43 көп қабатты тұрғын үйлер, 18 227 саяжай үйлері, 97 әр түрлі мақсаттағы бір ғимарат

119 238 адам құтқарылды және эвакуацияланды, оның ішінде 344 мүмкіндігі шектеулі адам және 44 783 бала.

Уақытша орналастыру пункттерінде 6 552 адам бар, оның 2 843-і балалар.

73 334 адам туыстарын паналауда, 39 352 адам үйлеріне оралды.

134 732 бас ауыл шаруашылығы жануарлары қауіпсіз қашықтыққа айдалды. Ауыл шаруашылығы жануарларының қырылуы 8 403 басты құрады.

Бақылауда 42 автокөлік жолын су алуы бар, оның ішінде 9-ы көпір.

Көлік қатынасы жоқ — 14 елді мекен.

1 мамыр

Республика бойынша 41 195 адам өз үйлеріне оралды. 6 377 адам эвакуациялау пункттерінде. Солтүстік Қазақстан, Атырау

және Ақтөбе облыстарында 7 184 тұрғын үй мен 2 844 аула аумағынан судың бағыты бұрылып, су сорылды.

Атырау облысы бақылауда. Жайық өзені су деңгейіне мониторинг жалғастырылуда. Су тасқыны жағдайының мониторингі дронның көмегімен жүзеге асырылады. Бөгеттерді нығайту жұмыстары жүргізіліп жатыр.

Авариялық-құтқару және су тасқынына қарсы жұмыстарға 17 мыңнан астам адам, 1 759 техника, 270 су сору құралы және 167 жүзу құралы, 7 әуе кемесі жұмылдырылды.

2 мамыр

Су тасқынының 2 мамырдағы жағдайы

Су астында қалып отыр: 3 554 жеке тұрғын үйлер, 794 аула аумақтары, 42 көп қабатты тұрғын үйлер, 18 227 саяжай үйлері, 97 әр түрлі мақсаттағы бір ғимарат

119 297 адам құтқарылды және эвакуацияланды, оның ішінде 344 мүмкіндігі шектеулі адам және 44 803 бала.

Уақытша орналастыру пункттерінде 6 338 адам бар, оның 2 637-і балалар.

69 944 адам туыстарын паналауда, 43 015 адам үйлеріне оралды.

136 692 бас ауыл шаруашылығы жануарлары қауіпсіз қашықтыққа айдалды. Ауыл шаруашылығы жануарларының қырылуы 8 642 басты құрады.

13 автокөлік жолын су алуы тіркелді: республикалық маңызы бар — 2, облыстық маңызы бар — 6, жергілікті маңызы бар — 5

Бақылауда 38 автокөлік жолын су алуы бар, оның ішінде 9-ы көпір.

Көлік қатынасы жоқ — 11 елді мекен.

Әуе, т/ж және автомобиль көлігімен 6 682,81 тонна гуманитарлық көмек жеткізілді.

ТЖМ мен әкімдіктердің күшімен 13 636 мың м3 астам еріген қар суы сорылып, 7 685 мыңнан астам қап пен 1 540 мың тонна инертті материал төселді.

Апаттық-құтқару жұмыстарына 14 640 адам жұмылдырылған.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың су тасқыны салдарынан қалыптасқан ауыр жағдайға байланысты үндеуі

Құрметті отандастар!

Бүгін мен еліміздің азаматтарына арнайы үндеуімді жолдап отырмын. Баршаңызға белгілі, қазір елімізде күрделі жағдай қалыптасып отыр. Қардың күрт еруіне байланысты аймақтарда су тасқыны болып жатыр. Бұл – табиғи апат. Мұндай ахуал ұзақ жылдан бері болмаған. Бұл көлемі жағынан соңғы 80 жылдан бергі ең ірі табиғи апат деуге болады.

Су тасқынына байланысты еліміздің он аймағында төтенше жағдай жарияланды, яғни Абай, Ақмола, Ақтөбе, Атырау, Батыс Қазақстан, Қарағанды, Қостанай, Павлодар, Солтүстік Қазақстан және Ұлытау облыстарында.

Атқарушы органдар жіберген олқылықтарды түзеу үшін мен шұғыл түрде нақты тапсырмаларды бердім. Қазір барлық қажетті шаралар қабылданып жатыр. Үкімет қарғын судың салдарын жоюға бар күшін салуда.

Премьер-Министрдің басшылығымен Республикалық штаб құрылды. Премьер-Министрдің өзі, оның орынбасарлары және Төтенше жағдайлар министрі апат болған аймақтарды аралап жүр. Барлық құтқару жұмыстары менің тікелей бақылауымда.

Су тасқынымен күресуге Төтенше жағдайлар министрлігінің барлық ресурсы тартылды. Сондай-ақ құтқару жұмыстарына Ішкі істер министрлігі, Ұлттық ұлан, Қарулы Күштер және Ұлттық қауіпсіздік комитетінің мамандары белсене атсалысып жатыр. Зардап шеккен аймақтардың әкімдіктері күндіз-түні жұмыс істеуде. Ондаған мың волонтер де көмектесіп жүр.

Жағдай өте күрделі болса да, біз қиындықты міндетті түрде еңсереміз, барлығын қалпына келтіреміз. Ең бастысы – азаматтардың амандығы.

Тасқын судан зардап шеккен азаматтарға айтарым, мемлекет бірде-бір адамды ескерусіз қалдырмайды. Баршаңызға қаржылық және басқа да көмек беріледі. Материалдық шығындар толық өтеледі.

Біз алапат су тасқынынан тиісті қорытынды шығаруымыз керек. Яғни, жіберілген олқылықтарды түзетіп, тиісті сабақ алуымыз қажет. Ал ондай сабақтар аз емес.

Апаттардың алдын алу жұмысындағы кемшіліктен бастап, су шаруашылығы мамандарының тапшы болуы, табиғатқа немқұрайлы қарауға дейін көп мәселені реттеу қажет. Үкімет және жергілікті атқарушы органдар су тасқынымен күресті тиімді үйлестіріп отыруға тиіс. Су басқан аумақтарда құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету қажет.

Менің бұйрығыммен апатқа қарсы күреске Қорғаныс министрлігі қосымша әскери күштерін жолдайды. Халыққа көмектесу үшін Үкіметке мемлекеттік материалдық резервті пайдалануды тапсырамын. Сондай-ақ Үкімет шығындарды өтеудің тиімді жолдарын шұғыл қарастыруға тиіс. Оны зардап шеккен азаматтарға жан-жақты түсіндіру керек. Берілетін өтемақы шығынды толық жабуы қажет.

Жағдайы неғұрлым күрделі аймақтардағы жұмысты үйлестіру үшін Үкімет басшысының орынбасарларына аймақтарға шығуды тапсырамын. Олар ахуал түзелгенше сол жерде болады. Ақпараттық штаб азаматтарды мемлекет қабылдап жатқан барлық шаралар жөнінде үздіксіз және жан-жақты хабардар етіп отыруға тиіс.

Бұқаралық ақпарат құралдарына, белсенді азаматтарға және блогерлерге айтарым, жұртты дүрбелеңге салатын жалған ақпараттарды таратпау қажет. Қазіргі уақытта билік пен қоғамды ұйыстыратын әрекеттер жасау аса маңызды. Азаматтарды тек қана ресми ақпарат көздеріне сүйенуге шақырамын.

Құтқарушыларға, тәртіп сақшыларына, волонтерлерге және апатпен күресуге атсалысып жатқан барша жұртқа алғысымды айтамын. Осындай қиын-қыстау кезде бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығару айрықша маңызды. Бір ел, бір халық болып жұмылып, бұл апатты еңсереміз. Бұл біздің қолымыздан келеді.

Касым-Жомарт Токаев провёл заседание оперативного штаба в связи с паводковой ситуацией в ЗКО

Под председательством Президента состоялось заседание оперативного штаба по чрезвычайной ситуации.

– В настоящее время все соответствующие структуры активно работают. Несколько областей сильно пострадали от наводнения. В ряде регионов повышается уровень паводковых вод. Это стихийное бедствие. Предстоит большая работа. Мы должны сплотиться и

общими силами справиться со стихией. Другого пути нет. Предпринимаются конкретные меры по ликвидации последствий паводков. Ведется профилактическая работа по предупреждению чрезвычайных ситуаций. По моему поручению акимы областей предпринимают активные действия. Проводится большая работа, – сказал Касым-Жомарт Токаев. Глава государства отметил, что паводковая обстановка остается сложной, добавив, что наводнений такого масштаба в прошлом не было. По словам Касым-Жомарта Токаева, похожая ситуация была в 1994 году, однако нынешние наводнения стали более масштабными.

– Я осмотрел регионы, пострадавшие от паводков, видел масштабы бедствия и урон. Имущество людей, инфраструктура сильно пострадали от воды. Смыты дороги и мосты. Сейчас самая главная задача – это реконструкция после того, как основные вопросы будут решены. Я уже дал поручение Правительству подготовить специальный план по строительству новых типовых домов или реконструкции существующих домов. Думаю, с этими вопросами мы справимся. Ситуация, как я уже сказал, тяжелая. Полагаю, что под руководством Правительства, Республиканского штаба акимы областей справятся с этой задачей, – сказал он.

Президент отметил, что прогнозные оценки по области пессимистические и нужно готовиться к ухудшению паводковой ситуации.

– Мы все понимаем, что это природное явление. Произошло увлажнение почвы в результате обильного снеготаяния и глубокого промерзания земли с образованием ледяной корки. Затем потепление, осадки, которые привели к снеготаянию. К сожалению, в текущем году все эти обстоятельства сработали вместе. Нам нужно извлечь уроки. Ежегодная подготовка к паводковому периоду должна начинаться в летне-осенний период и включать в себя три направления работ. Прежде всего, это меры прогнозно-аналитического

характера. Гидрометеорологической службе нужно тщательно анализировать прогнозные данные и формировать сценарии развития ситуации в предстоящий паводковый период, – отметил Касым-Жомарт Токаев.

Глава государства указал на важность проведения организационно-профилактических, инженерно-технических и оперативных мер, направленных на предупреждение и устранение негативного влияния паводков.

– Проблема нашей страны сейчас состоит в том, что не хватает кадров соответствующего профиля. Данная ситуация обнажила эту проблему. В свое время мы упустили это направление в сфере образования. Сейчас надо возвращаться, в срочном порядке готовить гидротехников, ирригаторов и всех специалистов, которые так или иначе связаны с водой, – заявил Касым-Жомарт Токаев.

Президент поручил Правительству, уполномоченным органам и акимам областей в кратчайшие сроки обеспечить строительство нового жилья и восстановление домов, подлежащих ремонту; принять меры по скорейшему восстановлению коммунальной и социальной инфраструктуры; контролировать ценообразование на социально значимые продукты питания и товары первой необходимости в регионах, в которых произошли паводки.

Отдельно Глава государства остановился на эпидемиологической ситуации, осложнившейся в связи с массовой гибелью животных.

Касым-Жомарт Токаев поручил в дальнейшем уделить приоритетное внимание профилактическим противопаводковым мероприятиям.

– В весенний период следует заблаговременно проводить вывоз снега, рыхление и дробление льда на опасных участках рек, формирование стоков талой воды и другие

необходимые мероприятия. В летне-осенний период обеспечить своевременную очистку, дноуглубление и спрямление русел рек, увеличение мощности имеющихся и строительство новых водопропускных конструкций под автомобильными и железными дорогами. Следует возводить защитные сооружения и водоотводные арычные каналы. Это поручается Республиканскому штабу и в целом Правительству, – сказал Глава государства.

Он также указал на важность строительства водохранилищ для регулирования рек с большим объемом воды, благодаря чему в весенне-летний период будет возможность сохранить необходимый для хозяйства запас воды.

– Для предупреждения природных и техногенных катастроф необходимо предоставить министерству по чрезвычайным ситуациям право осуществлять контроль за центральными и местными исполнительными органами. Это следует закрепить законодательно, – поручил Президент.

Кроме того, Касым-Жомарт Токаев считает необходимым разработать единый алгоритм действий на случай чрезвычайных ситуаций. По его мнению, данный документ должен четко охватывать задачи и действия всех компетентных органов, начиная с объявления режима чрезвычайного положения и заканчивая возмещением ущерба и восстановления имущества.

В ходе заседания с докладами выступили аким Западно-Казахстанской области Нариман Турегалиев, заместитель Премьер-министра Канат Бозумбаев, министр по чрезвычайным ситуациям Чингис Аринов, министр водных ресурсов и ирригации Нуржан Нуржигитов, генеральный директор РГП «Казгидромет» Данара Алимбаева.

Глава государства ознакомился с паводковой ситуацией в Костанайской области

После посещения Северо-Казахстанской области борт Президента вылетел в Костанайскую область. По прибытии Касым-Жомарт Токаев совершил облет подтопленных территорий для ознакомления с текущей ситуацией в регионе. Как сообщил аким Кумар Аксакалов, в связи с паводками была объявлена чрезвычайная ситуация в шести регионах области. Из 492 сел больше всего от наводнения пострадали 11 населенных пунктов. На сегодня ситуация нормализовалась, однако подтопленным остается 51 дом. Кроме того, размыты 4 моста, 7 участков дорог, повреждено 1414 опор линий электропередач. В результате возникли временные проблемы с транспортным сообщением между Костанаем и южными райо-

нами области, а также с электроснабжением в 13 населенных пунктах.

Президент был проинформирован о нынешнем состоянии основных гидротехнических сооружений области, включая Каратомарское, Верхнетобольское и Желкуарское водохранилища. Кумар Аксакалов доложил, что обеспечивается контролируемый сброс воды из водохранилищ в целях предотвращения подтоплений населенных пунктов и инфраструктуры.

В целом, благодаря противопаводковым мероприятиям по укреплению дамб, отсыпке инертных материалов удалось не допустить подтопления города Тобыл, центра Амангельдинского района и других населенных пунктов.

Президент встретился с предпринимателями и волонтерами Костанайской области

Глава государства Касым-Жомарт Токаев:

– Здесь находятся меценаты. Я очень благодарен вам. Это зов души, проявление гражданской ответственности. Вы делаете это не для награды, а по зову сердца...

– У нас есть очень крупные предприниматели, которые входят в список Forbes. С ними будет проведена беседа. Они будут закреплены за каждой областью, районом, селением и отвечать поименно. Это тоже в их интересах. Ведь они будут видеть результаты своих вкладов. Думаю, что и ваши имена как благотворителей, которые помогают своему народу, также не останутся без внимания государства...

Президент в оперативном штабе, развернутом в городе Тобол, встретился с жителями сел Костанайского района, пострадавшими от наводнения

Глава государства Касым-Жомарт Токаев:

– Я приехал специально встретиться с вами. Понимаю, положение тяжелое. Все ресурсы, которые имеются у государства, направляются на решение соответствующей задачи. Я как Президент вижу своей приоритетной задачей оказать максимальную помощь вам, пострадавшим от паводков...

– Самое главное – это компенсация, и она будет выплачена. Более того, тем, кто потерял жилье, или нуждается в ремонте, будут выделены средства. Кто захочет переселиться в квартиры, будем покупать и выдавать квартиры. Кто захочет остаться на месте, но оставаться в опасных местах ни в коем случае нельзя, тем людям мы будем строить типовые дома. Проект таких домов имеется. Эти дома будут строиться в массовом порядке в течение всего лета и до зимы. Я поставил задачу перед Правительством, чтобы в наступающие летние месяцы, а также осенью было развернуто строительство и полностью ликвидированы последствия бедствия...

Тасқынмен күрес

Қазір өңірлерде тасқыннан зардап шеккендерді баспанамен қамту жұмыстары жалғасып жатыр. Құрылыс жұмыстары аяқталған аймақтарда халықтың алды пәтер немес баспана кілтіне ие болды. Жөндеуге келетін үйлер қалыпқа келтірілді. Қазір Ақмола облысында 273 тұрғын үй салынып жатыр. Атбасар қаласында көп пәтерлі үйлер салынуда, онда қазан айында 165 отбасы қоныстануды жоспарлап отыр. Үш ауданда 108 жеке үй салынып жатыр. 143 отбасы үшін тұрғын үй сатып алынды. Облыста екі мектеп пен балабақша қалпына келтірілуде. Ақтөбе облысында 250 үй сатып алынды, тағы 88-і бір апта ішінде сатып алынады. Өңірде 22 әлеуметтік нысанды қалпына келтіру қажет. Екі мектеп пен үш балабақша құрылысы жүріп жатыр. Атырау облысында зардап шеккен 2 663 үйдің 2 599-ы бойынша залалды өтеуге шарттар жасалған. Үш мектеп қалпына келтірілуде, бір мектеп қайта салынады. Батыс Қазақстан облысында 13 әлеуметтік нысан жөнделуде. 570 саяжай үйін зерттеу жалғасуда. Қостанай облысында 153 үй, Арқалық қаласында 50 пәтерлі үй салынып жатыр. Осылайша, тұрғын үй қоры бойынша барлық жұмыстар 1 қыркүйекке дейін аяқталады. Солтүстік Қазақстан облысында 620 үйдің құрылысы басталды. 100 үй беріліп, 391 отбасыға пәтер сатып алынды.

Тасқын салдарын жою жұмыстары

Ақмола облысы

273 тұрғын үй салынып жатыр

Атбасар - 165 отбасы баспаналы болады

3 ауданда - 108 жеке үй салынып жатыр

2 мектеп 1 балабақша қалпына келтіріледі

Батыс Қазақстан облысы

13 әлеуметтік нысан жөнделеді

570 саяжай үйі зерттеліп жатыр

Ақтөбе облысы

250 үй сатып алынды

22 нысан қалпына келтіріледі

2 мектеп 3 балабақша салынып жатыр

Қостанай облысы

153 үй салынып жатыр

Арқалық - 50 пәтерлі үйдің құрылысы жүріп жатыр

Атырау облысы

2 599 үйдің шығыны өтеледі

3 мектеп қалпына келтіріледі

1 мектеп салынады

Солтүстік Қазақстан облысы

620 үйдің құрылысы басталды

100 үй берілді

391 отбасыға пәтер берілді

Су тасқынынан зардап шеккен 33 мыңнан аса отбасы өтемақы алды

Тасқыннан зардап шеккен 33 мыңнан астам отбасы өтемақыға қол жеткізді. Бұл туралы бүгін Парламент палаталарының бірлескен отырысында Үкімет басшысы айтты. Олжас Бектенов әр отбасыға 300 мың теңге төленгенін мәлімдеді. Қазір тұрғын үйлерді қалпына келтіру жалғасып жатыр. Үш мыңнан астам отбасы жаңа баспанаға қоныстанды. Тағы 5800-ден астамы үйлерін жөндеу үшін тиісті өтемақы алған. Премьер-министр инженерлік инфрақұрылым мен жолдарға әжептәуір зақым келгенін атап өтті. Елде екі мыңнан астам электр қуаты бағанасы қирап, желінің 54 шақырымы үзілген. Қазір бүлінген инфрақұрылымның шамамен 40%-і ретке келтірілді. Қалғаны алдағы бірнеше айда жөнделеді. Олжас Бектенов, ҚР Премьер-министрі: - Бүгінде сегіз мыңнан аса тұрғын үй апатты деп танылған. Олар бойынша өтемақы төлеудің екі жолы қарастырылған. Соның бірі – екінші нарықтан дайын пәтер не үй сатып алу. Бұл мәселені тездетіп шешуге сеп болмақ. Алайда бұған бәрі бірдей келіспей отыр. Жаңа баспананы сұрап отырғандар бар. Қазір осы мәселе бойынша жұмыс істеп жатырмыз.

Батыс Қазақстан облысы 70 млрд теңге жұмсайды

Батыс Қазақстан облысы көктемгі тасқын кезінде зиян шеккен тұрғындарды баспанамен қамтуға 70 миллиард теңге жұмсайды. Қазір қажетті қаржы мәселесі толықтай шешілген. Орал өңіріне барған вице-премьер Қанат Бозымбаев аудандарды аралап, құрылыс қарқынын көрді. Елімізде табиғи апатқа тап болған әрбір үшінші отбасы Орал өңірінде, жаңа құрылыстың жартысынан астамы да осында. Қазір Теректі, Қаратөбе, Сырым, Бөрлі аудандарында – 401, Орал қаласында – 374 тұрғын үй салынып жатыр. Вице-премьер Қанат Бозымбаев аудандарды аралап, Орал қаласындағы құрылыс қарқынымен танысты. Қаратөбе ауданы Қоржын ауылындағы үйлердің кестеден кешігіп жатқанын айтып, тиісті тапсырмалар берді. Құрылыс сапасы басты назарда болуы керектігін ескертті.

Қанат Бозымбаев, ҚР Премьер-министрінің орынбасары: - Әрине тәуекел көп. Бірақ біз апта сайын оны тексеріп жүреміз. Мен келем, Индустрия, құрылыс министрі келеді. Тиісті қаражат бар. Эрджи компаниясы 20 млрд теңге бөліп жатыр. Қалаға 9,5 млрд керек боп жатыр. Тиісті қаражат болады. Ең бастысы 32 мердігер компания кірісті. Келесі апта Үкімет қаулысы шығады. КПО ақшасын біразын осы облысқа аударамыз. Шамамен 25-30 млрд теңгеден. Сонда ғана 100 пайыз қаржымен қамтамасыз етеміз деп айтуға болады. Су басқан аймақтар арасында келген шығын көлемі жөнінен Орал өңірі көш бастайды. Тек қана тұрғындарды баспанамен қамтуға 70 миллиард теңге жұмсалмақ. Оның елеулі бөлігі Орал қаласының еншісінде. Облыс орталығында 14 мыңдай саяжайды су басса, соның 8 мыңнан астамында үй-жай бар екен. Бау-бақша серіктестіктеріндегі 3 мыңға жуық үй азаматтардың жалғыз баспанасы деп танылған. Күні бүгін соның 700-іне пәтер кілті тапсырылыпты. Бүгінде 15 отбасы қоныс тойын тойлады.

Марат Дәулетов, қала тұрғыны: - Алған үйім ұнады. Көңілге сыйды семьяма да бәріне. Президентке рахмет айтам. Осындай көмектесіп жатқандарына! Жақсылықта кездесе берейік. Қанат Бозымбаев, ҚР Премьер-министрінің орынбасары: - Су қазір ғана кетті. Сондықтан техникалық зерттеу бағалау жұмыстары баяу жүргізілді. Бірақ қазірдің өзінде 3 мыңға жуық саяжай жалғыз баспана екені анықталды. Сатып аламыз. Нарықта ол пәтерлер бар. Броньда тұр. Жаңадан салынған. Екінші нарықтан алатын боламыз жақсы сапасымен. Тиісті қаражаттарын қарастырып жатырмыз. Өңірде салынып жатқан тұрғын үйлерді 1 қыркүйекте тапсыру жоспарланған еді. Алайда бүгін премьер-министрдің орынбасары Қанат Бозымбаев жанұялардың жаңа оқу жылына дейін жаңа қонысқа көшуі керек екендігін ескеріп, құрылысты тездетуді тапсырды.

Баспанасыз қалғандарға үй берілді

Су тасқынынан зардап шеккен тұрғын үйлерді қалпына келтіруге 257 млрд теңге қажет. Бұл туралы Үкімет отырысында вице-премьер Қанат Бозымбаев мәлімдеді. Бүгінде су астында қалған 18 мыңнан аса баспана тексеріліп, 16 мыңға жуық нысанды бағалау аяқталды. Нәтижесінде 8 мыңнан астамының жөндеуге жарамайтыны анықталды. Далада қалған тұрғындарға жаңа үй сатып алып беріледі немесе жаңа баспана салынады. Қазіргі уақытта 6 176 отбасына 40 млрд теңгеге өтемақы берілді. Тағы 3 мыңнан аса жанұя жаңа пәтерлеріне кірді. Бір жолғы өтемақы мен қосымша көмек те уақытылы көрсетіліп жатыр

Ақтөбеде судан зардап шеккендердің шығынын өтеуге 8,9 млрд теңге бөлінді

Ақтөбе облысында су тасқынынан болған шығынды өтеуге 9 миллиардқа жуық теңге бөлінді. Қаражат тұрғындардың бүлінген жиһаздары мен тұрмыстық бұйымдардың орнын толтыру үшін берілді. Сонымен қатар баспана жөндеу жұмыстарына аударылды. Жалпы өңірлік комиссия үйін су басқан 4800-ден астам адамның өтінішін қабылдаған. Осы күнге дейін 2900 отбасының арызы қаралып, тиісті төлемдер жасалды. Нұргүл Надырбекова, облыстық қаржы басқармасының бөлім басшысы: - Бұл қаражат негізінен облыстық бюджет және Ақтөбе қаласының бюджетінен бөлінді. Шаралар әлі де жалғасуда. Бүгінгі күнге бөлінбеген отбасыларға келіп түскен өтініштер қаралып, одан да әрі қаражаттар бөлінеді.

Dünya Ahıska Türkleri Birliđi'nin (DATÜB) Bakü'deki Uluslararası Muđam Merkezi'nde düzenlediđi «Haydar Aliyev - 100» kitabının tanıtım töreni, tarih kokan anlam dolu bir etkinlikle gerçekleřtirildi

Dünya Ahıska Türkleri Birliği tarafından, Büyük Önder Haydar Aliyev'in 100. yıldönümü vesilesiyle hazırlanan kitabın tanıtımı için düzenlenen etkinliğe, Kazakistan Ata Yurt Nomad Birliği ve Azerbaycan'daki Ahıska Türkleri «Vatan» Cemiyeti ile birlikte Azerbaycan'ın Gence, Şeki, Zakatala, Oğuz, Sabirabat, Saatlı, Guba, Haçmaz, Şabran gibi önemli bölgelerinde yaşayan Ahıska Türkleri ve bunun yanı sıra Azerbaycan Milli Akademisi ve Bakü Devlet Üniversitesinin Akademisyenleri, Azerbaycanlı İş insanları ve çok sayıda medya mensubu katıldı. Kitap, ilk kez geçtiğimiz Haziran ayında Kazakistan'ın Almatı kentinde tanıtılmış, şimdi ise Bakü'de Türk dünyasına sunduğu değeri bir kez daha dile getirildi. Dünya Ahıska Türkleri Birliği Kazakistan Temsilciliği tarafından 2023 yılının Haziran ayında "Haydar Aliyev'in Doğumunun 100. yılı Uluslararası Konferansı" düzenlenmişti. Konferansa Türkiye Astana Büyükelçisi, Azerbaycan Astana Büyükelçisi, Kazakistan Dışişleri Bakanlığı Almatı Temsilcisinin yanı sıra Kazakistanlı iş insanları, akademisyenler, aydınların yanı sıra merhume Azerbaycan Milli Meclisi Milletvekili Ganire Paşayeva'da katılmıştı.

HAYDAR ALIYEV :

"GÜN GELECEK, AZERBAJYAN DÜNYAYA GÜNEŞ GİBİ DOĞACAK."

Bu sözler ile programın açılışını yapan Dünya Ahıska Türkleri Birliği Basın Komisyonu Başkanı Rövsen Memmedoğlu kitabın, Haydar Aliyev'in Türk dünyasındaki yaşamını ve olağanüstü faaliyetlerini anlatan eşsiz bir kaynak olduğu vurgulandı ve sözüne şöyle devam etti; "O gün bugündür, Galip Azerbaycan'ın Büyük önderi Haydar Aliyev'in geçmişte ümit ettiği ve uğrunda ömrünü harcadığı halkının kazanmış olduğu zaferler ve dünya siyasetinde gelmiş olduğu nokta, büyük bir vizyonun eseridir. Bu vizyon Haydar Aliyev ve onun dünya görüşünün eseridir. Ancak sadece Azerbaycan için değil Türk Dünyası için de büyük bir önem taşımaktadır."

"Bu gün Azerbaycan'ın gelmiş olduğu noktada Haydar Aliyev'in çizmiş olduğu yolun ve göstermiş olduğu hedeflerin önemi büyüktür. Bu kitap, Haydar Aliyev'in siyasi yaşamından önemli dönüm noktaları ile birlikte gelecek vizyonun açıklamakta. Bununla birlikte biz bu vizyonun toplumumuz arasında daha iyi tanınması açısından bu kitabı hazırladık. Orta Asya'nın göz bebeği Kazakistan'ın Kültür Başkenti Almatı'da kitabı yayınlarken büyük bir amaca hizmet ettik."

"Bakü'de tanıtımın yapılması aslında merhume Ganire Paşayeva'nın fikriydi ve 26 Eylül 2023 tarihinde burada tanıtımı yapılacaktı. Bunun için 22 Eylül 2023 Bakü'ye uçmuştum, kitap tanıtımı için. Akşam saat 10 da havalimanına indim. Havalimanına iner inmez kendisini aradım. Hoş geldin dedi, yarın öğlen saatlerinde buluşalım, bir çay içelim dedi. Ve benden bir ricada bulundu, programın sunucusu olmamı istedi. Gülümsedim, Azerbaycan söz şiiir diyarı belki başkası dedim. Yok diğerleri bunu içten yapamaz sen yapacaksın dedi. Yardımcım Akber Koşalı sana yardım eder. Tamam dedim ve ertesi gün telefon bekledim. O telefon geldi ve telefonun ucunda cılız ve hüzünlü bir ses vardı. Konuşan Akber Koşalı idi. Ağlamaklı bir ses ile bana, kimseye söyleme program iptal olacak. Ne oldu diye sordum, kimse bilmesin hanımın durumu iyi değil. Ve artık akşam saatlerinde tüm medya Ganire hanımın hastanede komada olduğunu yazıyordu. Hemen sonrasında bende herkes gibi DATÜB Azerbaycan temsilcisi Halid Halilov ve DATÜB Yönetim Kurulu Üyesi Mevlüt Işık ile hastaneye gittim. Kardeşleri ve amcası ile görüşüp geçmiş olsun dileklerini ilettim. Ahıska Türkleri olarak ne gerekiyorsa Ziyatdin Bey adına söz verdim. Bir hafta Bakü'de bekledim. 29 Eylül günü acı haberi aldık... Allah rahmet eylesin. Ama şunu biliyoruz ki fikirler ölmez. Bizler bugün aslında merhume Ganire hanımın anısını da burada yaşamaktayız."

Halk sanatçısı Rasim Balayev, milletvekili Tahir Kerimli, Ganire Paşayeva'nın amcası Prof. Gazanfar Pashayev, KKTC Bakü Büyükelçisi Ufuk Turganer, eski Milli Eğitim Bakanı Misir Mardanov, DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassarov ve «Soydaş» Halk Birliği Başkanı Kamran Ramazanlı, Haydar Aliyev'in hayatındaki önemli rolleri ve Türk dünyasına olan katkılarını dile getirdi.

Halk Sanatçısı Rasim Balayev, Milletvekili Tahir Ka-

rimli, Prof. Gazanfar Pashayev, Ulusal Bilimler Akademisi Sorumlu Üyesi Profesör Misir Mardanov; Haydar Aliyev'in devlet adamı olarak sergilediği faaliyetleri, değerleri ve katkılarını ele alarak, bilimden eğitime, kültürden siyasete kadar geniş bir perspektifte izleyenlere aktardılar.

Güvenlik uzmanı, yedek albay Seymur Şeydayev, Haydar Aliyev'in o dönem Devlet Güvenlik Komitesinde görev aldığı sıralarda, Azerbaycan'ın milli şairleri, yazarları ve aydınlarını olası tutuklamalardan nasıl koruduğunu anlatarak, liderin Türk dünyasındaki etkileyici rolüne vurgu yaptı.

BİZİM HEPİMİZİN ADI TÜRK'TÜR

İlham Aliyev:

Azerbaycan halkı ile Ahıska Türklerini birbirinden ayrı düşünmek çok zor. Ortak kültürel, tarihi ve coğrafi konuma sahip, keder ve sevinci ortak olması tarihte bizleri sarsılmaz bağlarla birleştiriyor.

DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov ise, Ahıska Türklerinin tarihindeki zorlu süreçlere dikkat çekerek, 1944'te Gürcistan'dan sürülmelerinin ardından 1989'da Özbekistan'dan ikinci bir sürgüyle karşılaştıklarını ifade etti. Kassanov, bu zorlu dönemlerde Azerbaycan'ın yardım elini uzattığını ve Haydar Aliyev'in Ahıska Türklerine sunduğu destek ile gençlerin eğitimine katkı sağladığını belirtti. Kassanov,, Ahıska Türkleri olarak yaşadıkları 9 ülkede Azerbaycan'a minnettarlık duyduklarını ve Haydar Aliyev'in liderliğindeki Azerbaycan'ın önemli bir dayanak olduğunu vurguladı.

DATÜB Başkanı, 1944'te Gürcistan'dan yaşanan sürgünün ardından Azerbaycan'ın kucak açtığına dikkat çekerek, «Haydar Aliyev, Ahıska Türklerinin geleceği parlak olsun diye gençlerimizi eğitmişti. Ahıskalı gençlerin sınavsız üniversitelere kabulü konusunda Haydar Aliyev'in talimatı, Ahıska halkına verilen en büyük destek idi. Bugün Ahıskalılar arasında 9 ülkede yaşayan insanlar, en çok öğretmen, bilim adamı, profesör, kültür sahibi Azerbaycanlılardır,» dedi.

Ziyatdin Kassanov, «Haydar Aliyev» kitabının Kazakistan'da tanıtılmasının önemine vurgu yaparak, bu büyük devlet adamının dünya çapında daha fazla tanınmasını arzuladıklarını ifade etti. Ayrıca, İkinci Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'ın zaferini ve top-

raklarının Ermeni işgalinden kurtuluşunu, Ahıska Türkleri için bir gurur kaynağı olarak nitelendirdi. Kassanov, Azerbaycan'ın birliği ve Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in liderliğini övgüyle anarak, «Allah Azerbaycan'ımızı ve bunun başında bulunan Sayın Cumhurbaşkanımız İlham Aliyev'i korusun» dedi.

Ayrıca konuşmasının sonunda, Dünya Ahıska Türkleri Birliği olarak Azerbaycan'da gerçekleşecek Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde İlham Aliyev'i doğrudan destekleme kararı aldıklarını belirtti.

“Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in liderliği, ülkesini büyük bir istikrar ve kalkınma yoluyla yönlendirme konusundaki başarıları, birçok bakımdan etkileyici ve güçlendirici bir etki yaratmaktadır. Aliyev'in etkili yönetimi, Azerbaycan'ın ekonomik büyümesini desteklerken, aynı zamanda bölgesel işbirliği ve ulusal birlik alanlarında da önemli adımlar atmasını sağlamaktadır.” dedi.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in Karabağ meselesinde toprakların geri alınmasında göstermiş olduğu vizyonu ve kararlılığı, Azerbaycan'ın sadece ulusal düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası arenada da etkin bir şekilde yer almasına katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda, ülkenin geleceği için güçlü bir temel oluşturarak, Ahıska Türkleri topluluğu olarak Aliyev'in liderliğiyle birlikte daha sağlam ve güçlü bir Azerbaycan'ın inşasına katkıda bulunmaktan gurur duyduklarını belirtti.

Dünya Ahıska Türkleri Birliği olarak, her zaman İlham Aliyev liderliğindeki Azerbaycan'ı desteklediğimizi gururla ifade etmek isteriz. Bu destek, daha ilk gününde 600 Bin neferi ile Karabağ Zaferi de dahil olmak üzere çeşitli zorlu dönemlerde de devam etmiştir. Savaş zamanında, öncesin ve sonrasında Azerbaycan'a yapılan ziyaretlerde temaslarda bulunularak Azerbaycan halkının yanında olduklarını ekledi. Ayrıca, Aliyev'in liderliğindeki Azerbaycan'ın başarılarına olan inancımızı tekrar dile getirir, ülkenin daha ileriye taşınması ve gelişmesine destek olmaktan mutluluk duyacaklarını belirtti.

Ahıska Türkleri: Kazakistan ve Dünyada Birlik ve Dayanışmanın Sesi

Öncelikle bana Ahıska Türkü soydaşlarımızın sesi olan değerli derginizde bu köşeyi verdiğiniz için çok teşekkür ederim.

Kıymetli kardeşlerimiz Ahıska Türkleri soydaşlarımızın, başta Kazakistan olmak üzere dünyanın farklı ülkelerinde, farklı koşullarda yaşamlarını idame ettirirken, bir yandan da birliklerini muhafaza etme azim ve kararlılıklarını yakından takip ediyoruz. Bugün memnuniyetle görüyoruz ki geçmişte sürgün nedeniyle yaşadıkları tüm acı hatıralara, tüm zorluklara rağmen, Ahıska Türkleri başarılı oldular ve seslerini tüm dünyaya duyuran bir yapıya kavuştular. Dünya Ahıska Türkleri Birliği, artık ABD'den Kazakistan'a kadar dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan tüm Ahıska Türklerini temsil eden uluslararası bir çatı kuruluşudur.

Çetin mücadelelerle dolu tarihsel süreç içinde siz kıymetli Ahıska Türkleri kardeşlerimiz çalışkanlığınız, dürüstlüğünüz ve yüksek azminizle Kazakistan'da temayüz ettiniz, burayı kendinize ikinci bir yurt haline getirdiniz. Zengin tarihi mirasınız ve kültürünüzle gönüllerde taht kurdunuz. Kazakistan siyasetinde, yerel yönetiminde söz sahibi oluyor, ticaret ve iş hayatında, sporda, kültürel faaliyetlerde önemli işler başarıyorsunuz. Ahıska Türkleri yüksek karakterleriyle her türlü övgüye her zaman layıktırlar.

Bu vesileyle, başta Kazakistan devleti idarecileri olmak üzere Kazak kardeşlerimize soydaşlarımız Ahıska Türklerinin Kazakistan'daki toplumsal ve kültürel uyumunun güçlendirilmesine, güvenli ve huzurlu şekilde bir arada yaşamanın teşvik edilmesine yönelik olarak geliştirilen hukuki mevzuat ile kurum ve kuruluşların bu yöndeki titiz uygulamaları ve çalışmaları için şükran duyduğumuzu, Kazakistan halkına da gösterdiği kardeşlik için müteşekkirci olduğumuzu belirtmek isterim.

Değerli soydaşlarımız Ahıska Türklerinin sürdürülebilir koşullarda iyi ve saygın bir yaşam kurmaları ve buldukları topluma

sosyo-ekonomik entegrasyonları da öncelik verdiğimiz unsurlar arasındadır. Ahıska Türkleri'nin yaşadıkları her yerde parçası oldukları toplumun değerli, başarılı ve üretken bireyleri olmaya devam edeceklerine olan inancımız tamdır.

Devlet büyüklerimizin de ifade ettikleri gibi Ahıska Türkü demek vefa demek dayanışma demektir. Siz değerli soydaşlarımızın her zaman yanındayız ve yanında olmaya devam edeceğiz. Sayın Cumhurbaşkanımızın liderliğinde Ahıskalı kardeşlerimizin her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaya devam edeceğiz.

Ahıska Türkü soydaşlarımız ülkemizin en zor günlerinde destek için her zaman en öndeydi, 15 Temmuz darbe kalkışmasında hiç tereddüt etmeden meydanlara, tankların karşısına çıktınız. 6 Şubat 2023'de meydana gelen deprem felaketinde deprem bölgesine yardım için en önce koşan ekiplerden bir tanesi de DATÜB'tü.

Ahıska Türklerinin kendi arasındaki birliği ve dirliği, Ahıska Türklerinin sadece Türkiye'de değil, dünyanın her yerindeki hakları için son derece önemlidir. DATÜB çatısı altında birlik ve beraberliğin güçlendirilmesini destekliyoruz.

Bu vesileyle müsaadenizle içinde bulunduğumuz Nisan ayı vesilesiyle bazı Ermeni çevrelerin sözde soykırım iddialarını gündeme getirmek isterim. Malum olduğu üzere bu Ermeni çevreler 24 Nisan'ı sözde "soykırım günü" ilan ederek adeta sanal bir bellek ve suni bir tarih yaratma çabalarına devam etmektedir.

Esasında bu çevrelerin 24 Nisan'ı, sözde «soykırım günü» olarak anmalarının asıl sebebi, Ermenilerin devlet kurmak için örgütlenmelerinin bu tarihle birlikte sekteye uğramış olmasıdır.

Tarihi arka plana baktığımızda, Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı kimlik, inanç ve kültürlerle yönelik benimsediği hoşgörü politikası, imparatorluğa dahil olmuş bütün ulusların 20. yüzyıla dil, inanç ve kültürlerini

güçlü bir şekilde korumuş halde ulaşmalarını sağlamıştır.

Türkler ve Ermeniler arasında yüzyıllara dayanan birlikte yaşama kültürünün yerleşikliği, “millet-i sadıka” şeklinde nitelendirilen Ermenilerin yönetim basamaklarında bulunmalarına da imkân tanımıştır. Osmanlı idaresinde 1850’den itibaren Ermenilerden onlarca kişi paşa, hükümet üyesi, Meclis-i Mebusan üyesi, Büyükelçi ve Başkonsolos olmuştur. Barutçubaşılık, Maliye ve Darphane gibi öne çıkan kurumların başına da Ermeniler getirilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun Kırım Savaşı’ndan itibaren dahil olduğu ittifakın Osmanlı’ya karşı cephe alması, 1876 yılında Londra’da düzenlenen “Doğu Sorunu Konferansı” kapsamında belirginleşen adımlar, milliyetçi akımları arkasına alarak imparatorluğun ulusları arasında ayrılıkçı akımları hareketlendirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu açısından siyasi, iktisadi ve sosyal travmalara yol açan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması, büyük devletlerin himaye ve müdahaleleriyle önce özerklik daha sonra da bağımsızlık talep eden Ermeni ayrılıkçı gündeminin uluslararası bir nitelik kazanmasına vesile olmuştur.

Ermeni aşırılık yanlısı yapılanmaların, 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, Çarlık Rusya’sının Osmanlı İmparatorluğu’nu zayıflatmaya ve parçalamaya yönelik olarak uyguladığı siyasete verdikleri destek Osmanlı için ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur. Söz konusu grupların ayrılıkçı faaliyet ve terör saldırıları ve çoğunluğu Osmanlı Müslümanlarından oluşan bölgelerdeki katliamları, bu tehdidin kontrol edilemez bir noktaya geldiğini göstermiştir. Birinci Dünya Savaşı’nda Ermeni radikaller, etnik açıdan homojen bir Ermenistan kurulması amacıyla işgalci Rus ordusunun saflarına katılmış, Osmanlı ordusunun ikmal ve haberleşme

hatlarını kesmiştir.

Ermenilerin 15 Nisan 1915 tarihinde ikinci Van İsyanını çıkarması ve Rus saldırılarıyla karşı karşıya kalan Osmanlı İmparatorluğu’nu içeriden vurmaya başlaması üzerine Osmanlı Hükümeti; Ermeni Patriğini, mebuslarını, Ermeni toplumunun önde gelenlerini ve komite önderlerini çağırarak, sivil ahaliye yönelik katliamlar ile Osmanlı ordusunu hedef alan saldırıların durdurulmasını istemiştir. Bu uyarıdan sonuç alınamayınca, Hükümet 24 Nisan 1915’te Ermeni komitelerini kapatmış, bazı komitacıları devlet aleyhine faaliyette bulunmaktan tutuklamıştır.

Ardından Hükümet, savaş bölgesinde ya da yakınındaki stratejik bölgelerde yerleşik Ermeni nüfusun, Osmanlı ordusunun ikmal ve ulaşım hatlarından uzaklaştırılarak, İmparatorluğun güney vilayetlerine yerleştirilmesine karar vermiştir. Savaş hattından uzakta yaşayan, ancak düşmanla iş birliği yaptığı bilgisi alınan veya şüphelenilen bazı Ermeniler de bu uygulamaya tabi olmuşlardır.

27 Mayıs 1915’te çıkarılan Sevk ve İskan Kanunu, Osmanlı İmparatorluğu’nun Çanakkale’ye yapılan tarihin kaydettiği en büyük çıkarma hareketi ve doğuda Çarlık Rusyası’nın saldırılarına aynı anda karşı koyduğu, Balkan Savaşları nedeniyle ülkenin her yanına dağılmış milyonlarca göçmenin ekonomik zorluklara eklendiği, Mütteliklerin savaş taktikleri sonucu ulaşım ve iletişimi çöküş noktasına getirerek, İmparatorluğu anarşi içine ittiği bir ölüm-kalım savaşı şartlarında başvurulmuş son çare olmuştur. Ermeniler, Osmanlı Devleti’ne ait olan Suriye ve Mezopotamya’daki topraklara gönderilmiş, sınır dışı edilmemiştir.

Nitekim önlem amaçlı olan bu tehcir kararı, Osmanlı Devleti’nin sadece isyan çıkarılan Doğu Vilayetlerinde gerçekleştirilmiş, Batı Vilayetlerindeki Ermeniler, Katolik ve Protestan Ermeniler ile İstanbul Patriklığı bunun dışında bırakılmıştır.

Osmanlı Hükümeti yerleri değiştirilen Ermenilerin korunması, iskân ve işlerinin sağlanması için gayret göstermişse de günün koşullarında insani kayıplar yaşanmasına engel olamamıştır. Kamu düzeninin sağlanmasını daha da zorlaştıran savaş koşulları, intikam peşindeki yerel gruplar, eşkıyalık, açlık, salgın hastalıklar, söz konusu kayıp ve acıların artmasına yol açmıştır. Arşiv belgeleri, Sevk ve İskân Kanunu'nda Ermenilerin güvenliğinin sağlanması için önlemler öngörülmesine rağmen bu emirlere karşı gelerek Ermeni konvoylarına karşı suç işleyen bazı Osmanlı devlet görevlilerinin Divan-ı Harp'e sevkedilmek suretiyle 1916 yılında idam dahil çeşitli cezalara tabi tutulduklarını ortaya koymaktadır (1673 kişi yargılanmış, 67'si idam olmak üzere 659 kişi hüküm giymiştir). Söz konusu yargılamalar Osmanlı Devleti'nin, iddia edilen aksine, Ermeni nüfusu imha etme kastı taşımadığını açıkça ortaya koymaktadır.

1915 olaylarından neredeyse yarım asır sonra, geçmişin acılarından türetilen yeni bir tarih yazımı hareketi başlamıştır. Yaşanılanları sadece Ermenilerin gözünden anlatmaya ve dünya kamuoyunda popülerleştirilmeye yönelik bu hareketin iki kutuplu dünya düzeni hüküm sürerken ortaya çıkması anlamlıdır.

1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği içinde yaşayan Ermeni grupların ön ayak olmasıyla 1915 olayları organize bir propaganda kampanyasıyla dünya gündemine yerleştirilmeye başlanmıştır. Bu Ermeni çevreler, I. Dünya Savaşı şartlarında 1915 yılında meydana gelmiş olayların "soykırım" olarak tanınmasını sağlamak amacıyla dünyanın birçok ülkesinde Türkiye'ye karşı bir karalama kampanyası yürütmekle kalmamış, çarpıtılmış bir tarih okumasından beslenen Ermeni milliyetçiliği içinden doğan şiddete meyilli gelenekle radikal bireylerin kullanıldığı uluslararası terör kampanyaları başlatmıştır.

Diplomatlarımıza yönelik saldırıların büyük

çoğunluğu Ermenistan'ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia-ASALA), Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları (Justice Commandos of Armenian Genocide-JCAG) ve Ermeni Devrimci Ordusu (Armenian Revolutionary Army-ARA) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Terör örgütlerinin eylemleri neticesinde, 1970'ler ve sonrasında, 58'i Türk vatandaşı olmak üzere (31'i diplomat ve aile mensubu) 77 kişi hayatını kaybetmiş, çok sayıda kişi de yaralanmıştır.

ASALA'nın 15 Temmuz 1983'te Paris Orly Havalimanı'ndaki THY Bürosu önüne yerleştiği bombanın patlaması sonucu aralarında yabancı ülke vatandaşlarının da bulunduğu 8 kişi hayatını kaybetmiştir. O tarihe kadar Ermeni terörüne müsamaha gösteren ülkeler, saldırılar kendi vatandaşlarına zarar vermeye başlayınca terörün sona ermesi gerektiğini idrak etmiştir.

Terörle meseleyi popülerleştiren ve dünya gündemine yerleştiren terör grupları amaçlarına ulaştıktan sonra, Ermeni radikalizmi bir sonraki safhaya geçmiştir. Zaman zaman sahte belgelerin/fotoğrafların kullanıldığı, her şeyden önce sadece Ermenilerin hissiyatına odaklı bir "anlatı/ söylem" inşası dönemine gelmiştir.

Radikal Ermeni çevreler, 1915 olaylarını, tarihsel arka planını ve somut olguları bir yana bırakarak, hukuki boyutu ise tamamen göz ardı ederek, "soykırım" olarak tanımlamak üzere yoğun bir çaba içindedir. Böylece, ağır bir mağduriyet hissiyatı yaratılarak insani duygular rahatlıkla istismar edilmekte, Ermeni anlatısına sahip çıkmak siyaseten tek doğru yaklaşım olarak dayatılmakta, aksine bir tutum ise "inkârcılık" yaftalanmakta ve suç haline getirilerek bastırılmaya çalışılmaktadır. Oysa, doğası gereği bir iddia "inkâr" edilemez, ancak sorgulanabilir. "İnkâr" kelimesi, karşıt söylemi dolayısıyla tartışmayı engellemek için kasten kullanılmaktadır.

Bu taktikle Ermeni diasporası, vatandaşı olduğu Batılı ülkelerdeki geniş olanakların da yardımıyla, Ermeni söylemini odak alan bir çok yayın bastırılmış, dünya kamuoyuna 1915 olaylarını tek yanlı bir bakış açısından okutmuştur. Bu yayınların birçoğu aslında tartışmaya açık birkaç ana kaynağın farklı sürümleridir.

Üçüncü ülkelerin bazıları içinse “soykırım tezleri”, konjonktüre bağlı olarak zaman zaman Türkiye’ye karşı değerlendirilmek istenilen bir dış politika aracıdır. Ermeni diasporasının güçlü olduğu ülkelerde, bilhassa siyasi hesaplarla Ermeni anlatısına körü körüne bağlanan politikacıları kullanmak suretiyle parlamentolar ve yerel meclislerde tanıma, sözde inkârın suç kapsamına alınması ve anıt dikilmesi gibi kararlar alınmaktadır. Bu yapılırken Ermeni anlatısının “üç soykırım, tek fail” söylemi kullanılarak sözde Süryani/Asuri/Keldani ve sözde Pontus soykırımları da kampanya süreçlerine dahil edilmektedir. Radikal Ermeni çevreler, “4T stratejisi” (Tanıtım, Tanıma, Tazminat, Toprak) çerçevesinde ülkemize yönelik taleplerinin gündemde tutulmasını sağlamaya çalışmaktadır.

1915 olaylarının, Osmanlı Ermeni toplumu için anlaşılabilir acılara neden olduğu gerçektir. Ancak bu anlaşılabilir acılar üzerinden ortaya çıkan sorun, söz konusu olayların bir nevi gerçek çerçevesinden koparılarak, 1960’lı yıllarla beraber Ermeni toplumu için aşamalı şekilde bir “üst kimlik unsuru” haline getirilmesi olmuştur. 1960’lı yıllarla beraber dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Ermenilerin neredeyse yegâne temel ortak unsuru “Osmanlı tarafından soykırıma uğratılmış olmak” anlayışı haline getirilmeye başlanmıştır. Sözde “Ermeni soykırımı”nın bütün dünyada ve özellikle de Türkiye’ye karşı kabulünün sağlanmasının Ermenilerin neredeyse tek ortak ülküsü haline getirilmesi, sağlıklı bir ruh haline işaret etmektedir. Bu durumun Ermeniler için

olumlu etki yaratmadığı, Ermenistan’ı ise dünyadan izole bir konuma ittiği de ortadadır.

1915 olaylarının hukuki boyutu incelendiğinde öncelikle “soykırım”ın uluslararası hukukta açıkça tanımlanmış spesifik bir suç olduğunu belirtmek gerekmektedir. İlk defa 1948 tarihli BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nde tanımlanmış olup, bir olayın soykırım olarak nitelendirilebilmesi için, 1948 tarihli BM Soykırım Sözleşmesi’nde aranan şartların var olduğunun kesin kanıtlarla ortaya konulması gerekmektedir. Peşin hükümler ve kanaatler üzerinden 1915 olaylarını soykırım olarak tanımlamak hukuku yok saymaktır.

Bir olayın soykırım olup olmadığına ancak yetkili bir ulusal veya uluslararası mahkeme karar verebilir. Ayrıca, bir olayın soykırım olarak tanımlanması çok ciddi bir iddiadır ve özellikle kasıt unsurunu da açıkça ortaya koyarak, iddia sahibince yetkili bir mahkeme önünde ispatlanması gerekir. Holokost, Ruanda, Srebrenitsa ve Kamboçya soykırımlarında olduğu gibi, sadece uzman bir mahkemenin titizlikle çalışması ile bu suçun tespit edilmesi mümkündür. Bu itibarla, 1915 olayları için soykırım tanımını kullanmak hukuka aykırıdır.

AİHM Büyük Dairesi’nin 15 Ekim 2015 tarihinde “Perinçek/İsviçre” davası kapsamında verdiği karar, “soykırım” iddiasını tek ve mutlak gerçek olarak kabul ettirme gayretlerine, bu iddianın sorgulanmasını dahi yasaklayan girişim ve uygulamalara karşı demokrasi ve hukuk ilkelerine dayanan güçlü bir uyarı olmuştur. Mahkeme, 1915 olaylarının meşru bir tartışma konusu olduğunu belirtmiş, bu tarihte yaşananlara ilişkin farklı görüşlerin ifade özgürlüğünün korunması altında olduğunu vurgulamıştır.

Ermenilerin 1915 olaylarında büyük acılar yaşadıklarını ve bir çoğunun hayatını kaybettiğini kimse inkâr etmemektedir. Aynı dönemde hayatlarını kaybeden ve Batılı tarihçiler tarafından çoğunlukla görmezden

gelen milyonlarca Müslüman Osmanlı'nın olması, Ermenilerin kayıplarının göz ardı edilmesini veya küçümsenmesini de gerektirmemektedir. Ne var ki, tarihi olguları, savaş koşullarını ve hukuku göz ardı ederek, 1915'te yaşananları tanımlamak için o tarihte kavram şeklinde dahi var olmayan soykırım üzerinde ısrarcı olmak, hayatını kaybedenlerin hatıralarını onurlandırmanın tek yolu olmadığı gibi, bu durum, Türkler ve Ermenilerin yeniden bir araya gelerek, uzlaşmalarını da engellemektedir.

Türk ve Ermeni tarih anlatılarının "adil bir hafıza" etrafında birbirine yakınlaşmasının gerçekleşebileceği inancıyla 2005 yılında ülkemiz, kendi arşivleri ile Ermenistan ve üçüncü ülkelerdeki arşivlerde 1915 olayları konusunda araştırma yapılması için Türk, Ermeni ve diğer ülkelerin uzmanlarından oluşacak bir Ortak Tarih Komisyonu'nun kurulmasını önermiştir. Söz konusu Komisyon'un bulguları, bahse konu trajik dönemin her iki tarafta daha iyi ve adil şekilde anlaşılabilmesini sağlayabilecek, Türkler ile Ermeniler arasındaki normalleşmeye katkıda bulunabilecektir. Öte yandan, Ermenistan bu önerimizi yanıtızsız bırakmıştır.

2014 yılından bu yana Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından Türkiye Ermenileri Patriği'ne hitaben 24 Nisan'da taziye mesajı gönderilmektedir. Sayın Cumhurbaşkanımız Osmanlı İmparatorluğu'nun, Birinci Dünya Savaşı'na tekabül eden son yıllarının milyonlarca Osmanlı evladı için çok acılı bir dönemi teşkil ettiğini, bu ortak acıları, dini, etnik, kültürel hiçbir ayırım gözetmeden anlamanın ve paylaşmanın bir insanlık vazifesi olduğunu, tarihi hakikatleri adil bir hafıza temelinde araştırırken, geleceğe odaklanmanın, incitici söylemlerden uzak durulmasının ve farklı görüşlere empatiyle yaklaşılmasının önemini vurgulamaktadır.

Bu çerçevede, ülkemiz, atacağı samimi ve olumlu adımlara bağlı olarak Ermenistan'la

kademeli bir normalleşme süreci başlatmaya hazır olduğunu açıklamıştır. Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından bu yönde yapılan açıklamalara Ermenistan liderliği olumlu karşılık vermiş; Türkiye'yle ilişkileri normalleştirmek istediklerini ilân etmiştir.

Bu çerçevede, Emekli Büyükelçi Sayın Serdar Kılıç Türkiye-Ermenistan Normalleşme Süreci Özel Temsilcisi olarak görevlendirilmiş; Ermenistan tarafı ise Ulusal Meclis Başkan Yardımcısı Ruben Rubinyan'ı Özel Temsilci olarak atamıştır.

Özel Temsilcilerin 14 Ocak 2022 tarihinde Moskova'da gerçekleştirdikleri ilk görüşmede, süreci önkoşulsuz, tam normalleşme hedefiyle, tedrici bir şekilde yürütme kararı alınmıştır. Özel Temsilciler bugüne dek yüz yüze dört görüşme gerçekleştirmiştir.

Bu görüşmeler neticesinde, ülkemiz ve Ermenistan arasında doğrudan uçak seferleri başlamış, 1 Ocak 2023 tarihinden itibaren Ermenistan'dan hava yolu ile kargo ticareti mümkün hale getirilmiş ve Kars ilimizde bulunan Ani Ören Yeri'ndeki tarihi İpek Yolu Köprüsü'nün ortak restorasyonu konusunda mutabakata varılmıştır. Anılan köprü'nün restorasyonu için imzalanacak protokolün taslak metni Aralık 2023 ayında Ermeni tarafına iletilmiştir.

Özel Temsilcilerin, önümüzdeki dönemde tekrar biraraya gelmeleri beklenmektedir.

Son söz olarak, günümüzün bol sınamalarla, belirsizlik ve istikrarsızlıklarla dolu uluslararası sisteminde bizim kendi içimizde, Türk dünyası arasındaki işbirliğinin, dayanışmanın ve kardeşliğin önemini her geçen gün daha da arttığını vurgulamak gerekir.

Çetin ve mücadelelerle dolu tarihimizden ders alarak, gücümüzü yükseltmenin yolu her daim birlik ve beraberliğimizden geçmektedir.

Teşekkürlerimle.

**Şahsiyet ve zaman: Türk dünyasının
büyük oğlu, Azerbaycan`ın sadık
dostu OLCAS SÜLEYMENOV**

*Hayat, seni seviyorum...
Dağlara alçalmadan, çöllere yükselmeği.
Olcas Süleymenov*

Çağdaş Türk dünyasının büyük şahsiyeti, ünlü Kazak şairi, yazar, jeolog, önemli siyasi figür Olcas Süleymenov SSCB`de ilk nükleer karşıtı "Nevada - Semipalatinsk" hareketini oluşturan, Ekim 1989 senesinde bu nükleer denemeleri durduran büyük diplomattır. Nükleer karşıtı harekatta sergilediği aktif sivil pozisyon nedeniyle dünyada nükleer silahı denemelerinin durdurulması için başlatılan mücadelede kendisinin büyük rolü olmuştur.

Yazdığı kitaplar dünyanın bir çok diline çevrilmiş Olcas Süleymenov İtalya`da, Yunanistan`da,

Malta`da Kazakistan`ın büyükelçisi, Kazakistan Cumhuriyeti'nin UNESCO`da daimi temsilcisi olmuştur.

Dönemimizin büyük şairi Olcas Süleymenov daha 25`li yaşlarda "Dünya insana ram ol" adlı epik şiirini yazmıştır. 12 Nisan 1961 senesinde bu şiir çoğaltılıp uçaktan Alma Ata şehrine atılmış, dilden dile dolaşmıştı. Bu şiir, dünyanın ilk astronotu Yuri Gagarin`in 45. doğum gününde de okunmuştu. Olcas Süleymenov`un fezaya yükselişinin başlangıcı belki de bu şiir olmuştu. O artık edebiyat semalarındaydı. Onun şiirlerinde

duyguları uyandıran lirik nağmeler, ana toprağın, ana vatanın kutsallığını ifade eden güzellikler var. Bu şiirlerde insanın kaderiyle ilgili öyle derin düşünceler var ki, her bir mısra tekraren okunsa da bıkkınlık, yorgunluk oluşmuyor. Onun şiirleri bizzat hızla değişen dünyadan bahsediyor. Olcas Süleymenov şiir dünyasına yeni bir dönüm noktası getirdi.

Türkoloji alanında kazandığı büyük uğurlar nedeniyle 2002 senesinde "Kültegin" ödülüne layık görülmüştür. Onun sanat yaşamı boyu kazandığı ödüller sırasında Kazakistan'ın ali devlet nişanlarından "Otan" madalyasını, Azerbaycan'da "Şohret" madalyasını, "Dostluk" madalyasını, Ukrayna'nın yüksek devlet nişanı "Yaroslav Mudri" madalyasını gösterebiliriz.

Edebiyat dehası sayılan O. Süleymenov eski Türk dilini inceleyip araştırmıştır. Sümerler ve Sümer diliyle ilgili Batılı bilimadamlarının, "En eski dil Hint-Avrupa dillerinden başlıyor" tezini reddedip tüm dillerin anasının Türk dili olduğunu meydana çıkarmıştır. Moskova "Maksim Gorki" Edebiyat Üniversitesi'nden mezun olan Olcas Süleymenov antropoloji, dil ve tarih alanında da uzman kişidir. Olcas Süleymenov diyor: "Bir

Türk şairi edebiyatçı, aynı zamanda araştırmacı ve bilimadamı olmalıdır. Atalarımızın bilmediği ve kabul etmediği gerçeklerin de sorumluluğu bizim üzerimizdedir. Etrüsk tarihini, sümer arkeolojisini, Mohenjo Daro yazılarını anlamaya, iskandinav alfabetini çözmeye çalışmamız lazım". Türkün çöl, yazı hasretini onun kadar güzel duyan başka bir Türk şairi tasavvur etmek çok zordur. Gerçekten de eserlerinde "Olcasın kadim Türk çölleri boyu Doğudan Batıya at süren süvariye benzeri var" diyorlar.

Şairin, insanların yaklaşması ve medeniyetlerin sentezine dayalı kurulmuş manevi fikir ilkeleri tüm çalışmalarının özünü oluşturuyor. Olcas Süleymenov'un çokyönlü şiir çalışmalarında vatan, kökler, tarih ve çeşitli dönemler arasında ilişki konuları biraraya geliyor. Konuşma özgürlüğünü kendisine şiar edinen Olcas, bir tarihçi kişi olarak en önemli amacını okuyucusunun karşısında gerçeği anlatmakta görüyor. Olcas'ın şiirleri biçimi ve konusu cihetden kendi olağanüstü oluşuyla, kendine özgü hayata bakışıyla ve duyguların yıldırım hızıyla yürüyüşüyle okuyucuyu hayretlendiriyor. Onun satırlarının arkasından hayır ve şer anlayışlarına

ciddi yanaşan, keskin tarihi hissiyatı olan güçlü ve mert bir insanın - şairin kendi karakteri duyuluyor. Olcas Süleymenov şiirsel çalışmalarında tarihi öğrenmek ve tarihi gerçekleri açmak girişimleri onun bilimsel arayışlarının da temeli budur.

Çağdaş Türk dünyasının tanınmış kişisi, meşhur Kazak şairi, seçkin yazarı, alim, Türk halkları tarihinin değerli araştırmacısı, aynı zamanda sosyal ve politik kişi Olcas Süleymenov'un 15 yıllık araştırmalarının sonucu olarak 1975 senesinde "Az i Ya" kitabı basıldı. "Az i Ya" olaylara ve eserlere yanaşma tarzıyla seçilen bir kitaptır. Yazıldığı dönem için yasak mövzulara dokunulan bu eserde o zamana kadar Türkolojide ve Hint-Avrupa dilciliğinde söylenenlere tamamen yeni gözle bakılıyor.

"İgor polku (alayı) hakkında destan" ile "Sümername" bölümlerinden oluşan bu eser komünist düşünce üzerine demir çekiç gibi darbe indirdi. Bu eserin Kazak milli ruhunun uyanmasında istisnai biçimde etkisi olmuştur. Yasaklanmış bu eser büyük hızla yayıldı. Halk tarafından okunan kitab büyük ilgi doğuruyordu. Onun bu eseri sonunda nükleer deney merkezinin kapanması için gerekli kararın alınmasına neden oldu. İnsanlık için ciddi tehlike sayılan nükleer silahlardan dünyada vazgeçen ilk devlet Kazakistan, ilk millet Kazaklar oldu. Olcas Süleymenov Rus destanlarını araştırdığında karşısına muhteşem bir Türk tarihi çıktı. "Az i Ya" eseri ilim ve edebiyat dünyasını ayaklandırdı. Sovyet tarih ve kültüründe derin iz bırakan "Az i Ya" (Türkçe "Sen ve Ben", klasik Rusça'da "Ben ve Ben") Türk soyundan olan sovyet aydınlarıyla Ruslar arasında kırılma noktası oldu.

Olcas Süleymenov kitapla ilgili şöyle diyor: "Az i Ya" kitabının yazılması tarihi bir doğallıktı ve Türk halklarının tarihi kaderiyle alakalı gerçekleri yeni nesile ulaştırmak zaruretinden doğmuştur. Onun renkli yaratıcılık faaliyeti şiiri, sanatı, edebiyatlığı, dilciliği ve Türkoloji'nin sınırlarını, aynı zamanda Kazak sanatsal-felsefi düşüncesinin ufuklarını genişletti.

Olcas Süleymenov Türk etnogenezine (etnik köken) "Geçmiş yılların öyküsü" (bitirme tezi) ve "İgor polku hakkında destan"la (doktora tezi) gelse de, sonradan "İgor polku hakkında destan"la 1970 senelerinde Türkoloji'de özel

kavramın oluşmasına start verdi. "İgor polku destanı"nın ender bir abide olduğunu, burada bir çok Türk sözlerinin de ilkin anlamıyla kaldığını göstermiştir.

Epos bilimi, tarih bilimi, dil bilimi, Türkoloji yönünde işlenmiş kitap'ta "Az i Ya" eserinde "İgor polku hakkında destan"a dayanarak O. Süleymenov'un yaptığı analizler Türkler'in dilini - Kıpçak Türkçesini abidede yer almış Türkçe kelimelerin etnolojik kaynaklarını araştırmakla Rus epos biliminde, dil biliminde ve Türkoloji'de onun analizlerine kadar gerçeğe dayanmayan mesnetsiz uydurmaları yaktı.

"Az i Ya"nın 1. bölümünde yazar destanda bulunan Türkçe kelimelere - Destan metnine 11-12. yüzyıllarda girmiş ve sonralar Slav kelimeler - denilerek kabul edilmiş Türkçe sözleri ayrıntılı biçimde açıklıyor. 11-12. yüzyıllarda Ruslarla Kıpçaklar arasında sıkı politik, ekonomik ve kültürel ilişkiler olduğunu açık delillerle ispat etti. O. Süleymenov, 9-13. yüzyıllarda Türk - Slav ilişkilerinin tüm alanları kapsadığı için ve nice Türkçe söz Slavca kullanıldığı için bu dönemin Türk-Slav çift diliyle araştırılmalı olduğunu düşünüyor.

"Az i Ya"nın "Sümername" adlı 2. bölümdeyse Türk Sümer ilişkileri, en eski Türk dönemiyle alakalı bazı dil konuları, mifolojik anlayışlar ve tarihi isimler araştırılıyor, aynı zamanda Türk dillerinin kaynağı ve sınıflandırılması sorunlarının doğru dürüst çözülmediği belirtiliyor.

Rusça yazılmasına rağmen, "AZ i Ya" eseri Türk halklarında ulusal bilincin uyanmasına etki göstermesi bakımından ana dilde yazılmış yüzlerce kitaptan daha büyük öneme haizdir.

Sonradan "Az i Ya" eseri yazının ortaya çıkmasıyla ilgili "Yazının dili", "Allahın tebessümü", "Kesişen paraleller", "Tarihi dönemde Türkler", "Sözün şifresi" ve bu gibi kitapların yazılması için öncü oldu.

Halkların kültürel ve manevi yönden karşılıklı ilişkilerini ve zenginleşmesini tebliğ eden, insanoğlunun tarihinden bahseden O. Süleymenov'un yazdığı "Gil kitabı" yazının konusu (rasşifrovkası), dillere, efsanelere yeni bakış sergilenmesi bakımından ilgi doğuruyor.

Olcas Süleymenov'un tarihin, insanın, insanlığın yaranmasına karşı özel ilgisi olduğu gibi, semavi

kitapların ve dinlerin oluşumuna karşı da olağanüstü yanaşması olmuştur. Bunun nedeni, Olcas Süleymenov düşünüyor ki, tarih halkın manevi, felsefi deneyimi olarak ortadadır ve tarihi inkar etmek bizim kültürel envanterimizde bulunanlardan mahrum kalmak anlamındadır.

"Gil kitabı" eserinde O. Süleymenov Türkler`in en ağır anlarda Tanrıya başvurduğunu belirtmiş ve şöyle devam etmiş: "Türkler düşünüyor ki, Tanrı göklerde bulunmaktadır ve kendisine inananların kaderi onun emirlerine bağlıdır".

O. Süleymenov`un irili-ufaklı tüm eserlerinde yazarın kendine özgü çizgisi belli oluyor. Bu durum sadece kendisinin epik tarzlı şiirlerinde değil, küçük çaplı şiir örneklerinde de karşımıza çıkıyor.

Olcas Süleymenov`un edebi çalışmaları çoğunlukla Rus dilinde olsa da, bu eserlerden Kazak çöllerinin yavşan kokusunu ala biliyoruz. Bu çalışmalardan Kıpçak Türkleri`nin düşünce tarzı, devasa Kazak çölünün esrarengiz güzelliği, Kazaklar`ın epos düşüncesi ve Tanrıçılık çağı yükselmektedir.

"New York`ta sağanak" şiirinde bu çöllerle ilgili düşünceler yazarı (aynı zamanda okuru) kendi peşinden sürüklüyor. "Od`un dönüşümü" şiirindeyse biz yaşamı kendine özgü kabul etmenin derin felsefi konuyla yüklendiğini, "vatan-halk-tarih" anlayışlarının birbiriyle organik biçimde karıştığını görüyoruz. "Nöktürn" şiirinde felsefi düşüncelerle yanaşı lirika, nostaljik duygular, hayalperestliğe yer verilse de, eski çağların virajlarına, tarihi olaylara, halk hafızasında takılıp kalan "beyaz lekeler"e ve "kara delikler"in varlığını ima ettiğini görüyoruz. "Müze" şiirinde müzelerin boş olduğunu şehirde "havanın kapalı" olmasıyla kıyaslayan Olcas, "Vrubel Rus`u" şiirinde Rus muhritinin çelişkili olmasına dikkat çekiyor.

Olcas Süleymenov etnik hafızaya dayanan büyük sanat adamıdır. Onyn genetik kodun konusunu kendinde barındıran halk yaşamını, adet ve geleneklerini, Kazak çöllerinin nakışlarını yansıtan "Çölde gece", "Ana", "Dede rahat uyu", "Küheylan" "Dere", "Beşparmak" ve diğer bu gibi şiirsel felsefi özelliğiyle seçilen eserleri etnik konumu, mahiyeti ve felsefi özelliğiyle dikkati çekiyor.

Olcas Süleymenov sadece Kazak etnogenezini (köken) değil; Kazak kültürünü, Kazak epik düşüncesini, Kazak edebiyatını ve Türk halklarının kültür ve edebiyatını derinden benimsemiş aydındır.

1998 senesinde basılmış "Yazının dili" eserinde eski etnosların tarihine, diline ve yazılarına olan tutum, alimin bundan sonra yazdığı "Türkler milattan önce", "Eski Türk Dillerinin ve Yazılarının Kaynağına ait" eserinde daha kapsamlı araştırılmıştır.

İlk kitabından farklı olarak son kitabı Türk kaynaklarıyla daha zengindir ve "Gül-Tekin" fahri ödülüne layık görülmüştür. Bu kitapta birbiriyle komşu olan eski etnosların, özellikle Türk ve Slavların karşılıklı ilişkileri vurgulanıyor ve eski dil ilişkileri konusu daha kapsamlı inceleniyor.

Yazar tarafından dilciliğin Türk ve Slav ilişkilerini ve onların inkişaf tarihini öğrenen "Türkoslavistka" kolunun yeni yönden aydınlatılması projesi ileri sürülür ve dayandırılıyor. Olcas Süleymenov , bu konunun hiç bir zaman ciddiye alınmadığını ve teorik olarak gerektiği gibi değerlendirilmediğini gösteriyor. İlk Rus Türkbilimcileri`nin araştırmaları daha ziyade uygulama eksenliydi ve Türk şivelerinden Rus diline leksiki geçitlerin mümkün olduğunu isbat ediyordu, fakat onların sayısı sınırlıdır.

Olcas Süleymenov`un yıllar boyu yaptığı araştırmalar ve topladığı Türkizmler (Türkçe kökenli sözcükler) sonda "1001 söz" adlı etimolojik sözlükte toplanmış ve etnos`un uzun süre karşılıklı ilişkide olduğunu bir daha isbat ediyor.

Türkçe sözcükler sadece slav değil, bir dizi Hind Avrupa kavramlarının etimolojisinin bulunmasına yardımcı oluyor, şöyle ki, Hind Avrupa ve Sami dil ailesinin ne leksik, ne de morfolojik yönden etimolojik temeli bulunmuyor.

Olcas Süleymenov`un bilimsel bakışları ve dilciliğin en zor alanı olan formantaların (sözlerin eklerinin) etimolojisi üzerinde yaptığı deneyler, hatta eski dünya dillerinin sistematik olduğunu isbat ediyor.

Olcas Süleymenov , tefekkürü aynı zamanda hem zengin etnografi potensiyale, hem de çağdaş edebi diplomasiye sahip olan, belki de dünyada bilinen tek şairdir.

O, neredeyse ilahi algıyla bu gün de tarihi görüyor, bu günü tarihin boyutuyla ölçüyor.

Felsefi düşünce, yurttaşlık ruhu, yazarlık ve emosyanallık onun özel çizgisiyle seçilip, sözel ve yazılı Kazak şiiri gelenekleriyle derin bağlılığı bulunan edebi çalışmalarının özelliğini oluşturuyor.

Olcas Süleymenov 1960`lı yıllardan beri böyle "düşünüyordu" ve bu, o dönem için yasaklanmış "düşünce" tarzıydı. "Diplomasi" onun çalışmalarında ilk senelerden ortaya çıkıyor.

Daha gençlik yıllarında kendisine popülerite kazandıran edebi yeteneği fikrinin derinliği ve şiirsel dilin eşsizliğiyle her zaman okurları kendine çekmiştir.

Onun edebi çalışmalarına özgü gerçeklerin felsefi algısı nesir, yazarlık ve sinema dramaturjisinde daha da gelişmiştir.

Çöllerin yolları

El yazısı satırları

Okumayı biliyorum, ben bu çığırılar

Kervanlar uzanıyor

Otlara kamp kuruyor

Kabileler göçüyor

Sanki mecazlar gibi

Killere iz koyuyor

Olcas Süleymenov genetik-tarihi ve evrensel metaforun mantığına uyuyor, bu mantığa dayanarak şiirsel algı improvizasyonları yapıyor ve tüm bunlar epos improvizasyonlarını anımsatıyor.

Göçen kabilenin izleri ile

Haritalarda, tarihin çizdiği

Eski şehirlerin

Sararmış damarlarında

Ben kanadım

Donörün son damla kanıyla

Amacımı anladım

Yıllar geçince,

Dağlara alçalmadan, çöllere yükselmeyi

Biz döneceğiz. Eğer unutmazsak,

Geçmişimizi, gelecek nesillerimizi,

İnsanlara açıklarız bu doğruları,

Kuru şarapla beslenmiş geçmiş hikayeleri

Kalın bağlar etrafa ses salacak

Bir tebessüm gibi, şehirler kalkacak

Çaylar taşıcak, sakla

İsmi yüzyıllar boyu

Ey Sahra

Türk`ün etnik hasretini onun kadar güzel duyan başka bir türk şairin varlığını düşünmek neredeyse imkansızdır.

Olcas aruza kadar olan dönemle aruz sonrası dönem arasında köprü kurmuştur...

Eğer benim ismim deli Hayyam olsaydı,

Eğer ben lanetli Hafız olsaydım,

Eğer ben Mehebbet olsaydım, işte o zaman ben!..

Fakat artık tüm şiirler yazılmış,

Severdiler böyle hem dağlar da hem çöller de

Severdiler böyle hem ağlayarak hem gülererek

Olur mu meğer başka tür sevmek!..

Ben seni seviyorum

Kendim gibi seviyorum

Biz sakinleştik,

Biz dindik,

At binici bizleri,

Hayatı yürüyerek gitmek yordu

Biz atları içimizde sakladık

Şimdi yaya dönüyoruz.....

Aşk şiirlerinde de kendisinin olağanüstü yeteneği var...

"Düş kur!"- söyledim sana

Düşler- güçsüzlerin eseridir.

Yaprakları kes tarağınla

Gelecek yüzyılın Romanovu

Onlar karanlıktan korkuyorlar

Onlar ışığı sevmiyorlar.

Korkma o sayfalardan

Boş, bembeyaz tarla gibi

Sayfaları çevir ve onlara bak

Biz yeniden senle buluşacağız...

Olcas Süleymenovla ilgili mülâhazalarımızı şairin bilgelik döneminde

yazdığı şiirlerden birinin aşağıda bulunan mısralarıyla südürüyoruz:

Yemin ederim, ey yollar
Ben de böyle yaptım.
Her bekleyene yardım edemedim,
Ben ki Tanrı değilim,
Ne yapabilir, yalnız bir şair?
Cevabında insanları aldatmadım
Fakat yapa bilirdim.

Olcas Süleymenov yaklaşık yarım yüzyıldır Türk dünyasının şiirine, tarihine ve edebiyatına karşılıksız hizmet yapıyor. Güzel şair, değerli tarihçi alim olmakla beraber önemli politik figür gibi geniş bir alanda tanınan Olcas Süleymenov'un adı Azerbaycan için de çok değerlidir. Onun Azerbaycan'a karşı tutumu gerçek bir dostluk ve kardeşlik yansımasıdır. Ünlü Kazak şairi, yazar, alim olan Olcas Süleymenov röportajlarının birinde şöyle diyor:

"Ben Azerbaycan'ı kendime ikinci vatan biliyorum". Olcas Süleymenov Haydar Aliyev'i kendi öğretmeni olarak niteliyor ve yazıyor: Haydar Aliyev ve Dinmuhammed Kunayev benim politik ve genel Türk bakış açımı biçimlendiren kişilerdir. 1990 senesinin kanlı Ocak (Qanlı Yanvar) olayları zamanı Olcas Süleymenov'un Bakü'ye gelmesini ve burada gördüklerini tüm dünyaya ulaştırmasını unutmak imkansızdır... Olcas Süleymenov Azerbaycan halkı için ilkin olarak 1990 senesinin kanlı Ocak olayları döneminde insan kayıplarının tüm ağırlığını bizlerle paylaşan ve kendi kamusal faaliyetinde Azerbaycan gerçeklerini tarafsız aydınlatan bir insandır. Ünlü şair 1990 senesinde SSCB Yüksek Kurulunun oturumunda Rus Ermeni şovenizmine karşı Azerbaycan'ın hakkını savunmasıyla halkımızın hak sesinin dünya kamuoyuna duyurulmasına yardımcı oldu. Olcas Süleymenov kanlı Ocak günlerinde de, ondan önce ve müteakip yıllarda da Azerbaycan'a gelmiş halkımızın sevincine, acısına ortak olmuştur. O, Azerbaycan'ın hak sesini tüm dünyaya duyurmuştu. Ünlü yazar röportajlarının birinde diyor: "Ben her işi vicdanımın sesiyle yapıyorum. Sovyet İmparatorluğu'nun Azerbaycan'a karşı yaptığı katliam beni çok sarstı. Şayet hatırlıyorsanız bu olaylar ilk olarak Kazakistan'da başladı. Yani Sovyet İmparatorluğu'nun Türk

halklarına karşı böyle acımasızlık sergilemesi insanın kanına dokunuyor. O anda o adımı atmasaydım bir ömür pişmanlık, üzüntü ve eksiklik duyardım. Bizlerin, birbirimizin derdini paylaşmayı, birbirimize destek durmayı öğrenmemiz lazım. Bizim kökümüz, kanımız, canımız birdir. Arada açılmış zaman kaybını sevgimizle, birbirimize uzattığımız kardeşlik eliyle doldurmamız gerekiyor. Bizler beraber olursak güçlü olacağız ve o zaman hiç kimse bize saldırmak düşüncesine kapılmaz. Yıllardır çözülemeyen Yukarı Karabağ münakaşasının çözümünün sorun olmasının nedenlerinden biri Türk devletleri arasında gereken ilişkilerin eksik olmasıdır. Benim Moskova`da yaptığım konuşma kahramanlık falan değil, dar anlamda kardeşlik, daha geniş anlamda insanlık görevimdi".

Azerbaycan`a ve Azerbaycanlılar`a karşı sevgisiyle ilgili olarak o sadece Baküde değil, dünyanın her yerinde, en çeşitli seyirciler karşısında konuşuyor. Çağdaş dünya edebi sürecinin önemli isimlerinden olan Olcas Süleymenov`un çalışmaları, genel Türk şiirinin dünya arenasına çıkması için önemli adım sayılıyor.

SSCB`nin çöküşünden sonra postsovet mekanında yaranmış bağımsız Türk devletlerinin halkları arasında kültürel ve manevi ilişkinin korunup kuvvetlenmesinde tanınmış bir kişi olarak Olcas Süleymenov`un rolü olmuştur. Ünlü yazarın: "Bizim ilişkilerin düzeyi her geçen gün yükseliyor. Bizim ulusal kendini bilme bilincimiz yükseldikçe birbirimizi daha yakından tanımaya ve anlamaya başlıyoruz. Bizim gelecek birliğimizi bir vücudun organlarının arasında bulunan doğal ilişki gibi görüyorum. Bizim halklarımız birbirinden ayrılmaz ve hiç kimse bizi bu yoldan döndüremez." - gibi düşünceleri Türk halklarının birliğiyle ilgili konumunu çok güzel sergiliyor. Olcas Süleymenov kaç kere demiştir ki, onun kalbinde Azerbaycan`a, Azerbaycan edebiyatına ilgi ve sevgi daha uşaklık yıllarından; Nizami`nin, Nesimi`nin, Füzuli`nin, M. F. Akhundov`un, Sabir`in, C. Memmedguluzade`nin, eserleriyle ilk tanışlık zamanı baş kaldırmış. Nizamiyle başlayan bu sevgi kısa zamanda çağdaş Azerbaycan edebiyatının Samed Vurgun ve Resul Rıza gibi ünlü temsilcilerinin çalışmalarına da yansıyor.

Olcas Süleymenov 1975 senesinde Azerbaycanda Sovyet edebiyatı günlerinin yapılmasında sergilediği aktifliğe göre Azerbaycan SSC Yüksek Kurulunun "Onursal Kararnamesi", 70 yıllık jübilesi nedeniyle "Şöhret" madalyası, 75. yaş günü nedeniyle "Dostluk" madalyasıyla ödüllendirilmiştir.

Olcas Süleymenov`un güzel bir sözü var: "Ben Azerbaycanı, Azerbaycanlıları çok seviyorum. Sizler çok samimi, aslına bağlı insanlarsınız." Yazar aynı zamanda Azerbaycan edebiyatını en iyi bilenlerden ve tebliğ edenlerdendir. Artık 30 seneden fazla zamandır ünlü yazarın Azerbaycanla, Azerbaycan toplumuyla sıkı dostluk ve yaratıcılık ilişkileri var.

1981 senesinde Azerbaycan`ın büyük şairi Nizami Gencevi`nin 840 yıllık jübilesi etkinlikleri zamanı Azerbaycana gelen Olcas Süleymenov konuşması sırasında şöyle demişti: "Ne kadar büyük şair olman gerekiyor ki, Nevai, Goethe gibi dahiler seni kendi hocaları olarak nitelesinler?! Klasiklerin deneyimleri gösterdi ki, edebiyatta gerçek üstat adını kazanmak için asırlar geçmesi gerekiyor. Sadece o şair deha adını kazanmaya layıktır ki, onun sözü zamanın ve mekanın sınırlarını aşabilsin. Nizami`nin sözü tarih karşısında isbat etti ki, o bunu başarmıştır. O, tarihte ilk kez gerçek şair "amentüsü"nü tam anlamıyla biçimlendirip meydana çıkarmıştır."

Çeşitli halkların tarihine ve edebiyatına yeni yavaşmaların biçimlenmesinin zaruri olmasıyla ilgili Olcas Süleymenov`un olağanüstü düşünceleri kültürler arası dialoqa büyük katkısı olmuştur. Bakü`de BM Medeniyetler İttifakı 7. Küresel Formu çerçevesinde Medeniyetler İttifakı`nın Türkiye Ulusal Koordinasyon Konseyi`nin liderliğiyle dünyaca ünlü filozof Ebu Nasr el-Farabiyle ilgili işbirliği toplantısında şair şöyle demiştir: "Medeniyetler İttifakının Bakü Formu İslam ve Hristiyan dünyasını barışa davet ediyor". Büyük Türk aydını aynı zamanda, Latin dilinde yazılmış tüm felsefe kitapları mahvedilse de, Arapların Platon ve Aristo felsefelerini muhafaza ettiklerini vurgulamıştır.

"Bir zamanlar Avrupa da bu eserlerle mücadele etmiştir. Çağdaş Avrupa kültürü Platon ve Aristo felsefi teorilerine dayanılarak ortaya çıkmıştır. Bu, çağdaş Avrupa uygarlığının çekirdeğini oluşturuyor. Şunu unutmamak lazımdır ki, tüm

bunlar İslam kültürünün geleneklerinin üzerinde bina edilmiştir. Bu fikirler muhakkak söylenmelidir. İslam her zaman Avrupa uygarlığına yol göstermiş ve yardımcı olmuştur. El-Farabi'nin felsefi düşünceleri söylediklerimi bir daha isbat ediyor. Tüm bunlar, Avrupa ve İslam kültürlerinin birbirine zıt olmadıklarının göstergesidir. Bu kültürler her zaman birbirinin kalkınmasına yardımcı olmuştur."

Olcas Süleymenov bir Türkoloji uzmanı olarak raporlarının birinde diyordu: "Şu anda ben eski Türk yazılarının kökeniyle ilgili yazıyorum. Bana göre eskiden iki Türk yazısı bulunuyordu. Biri Orhon-Yenisey, diğeri de Balkanda bulunuyordu. Onunla ilgili çok sınırlı bilgi var, fakat o kril alfabesine dayanıyor. Bu her halde Bulgar-Kıpçak yazısıdır. Ben geçici olarak onu batı-türkçe olarak niteliyorum. Bulgarların hristyan olmasından sonra Kril onların yazısını Yunan alfabesine yaklaştırmak için uğraşmıştır ve çok sayıda Yunan harfleri transfer etse de, bir kaç önemli Türk emaresi kalmıştır.

Bazı harfler halen Türk harfleri gibi okunuyor, zira Türk alfabesi dünyanın alfabelerinden farklıdır. Şöyle ki, burada ince ve kalın harfler var. Bu ne Yunan, ne Latin, ne Finikiya, ne de diğer alfabelerde bulunmuyor. Kril alfabesinde bu ilkeye tam uygunluk var.

Eski kiril alfabesinde kalın ve ince harfler vardı. Bu sadece Türk yazısında bulunuyor. Bu konuyla ilgili ben 2001 senesinde "Türkler tarihe kadar" kitabımda yazmıştım. Bu kitaba göre hatta "Kültegin" (Türkoloji alanında başarılarına göre) ödülü de aldım. Kiril ve Orhon Yenisey alfabesi bizim tarihimizdir. Bizim dedelerimizin kültürel mirasıdır, onu muhakkak gelecek nesillere ötürmemiz lazım."

Olcas Süleymenov aynı zamanda insan hakları ve özgürlükleri için mücadele eden büyük kişi ve büyük vatanseverdir. O, hakkı ve adaleti hiç bir zaman ihmal etmez. Bu yüzden de Olcas Süleymenov uluslararası düzeyde de büyük ün kazanmıştır. Onun adı Büyük Sovyet Ansiklopedisi'ne de yazılmıştır.

Olcas Sükeymenov şimdi de yaşamının önemli görevi addettiği konu üzerinde, yeni sözlerin etimolojisinin araştırılması ve açıklanması konuların üzerinde kendi bilimsel faaliyetini sürdürüyor.

Kendisiyle aynı dönemde yaşadığımız dünyaca ünlü insan, güzel şair ve vatansever, diplomat ve aydın, kendine özgü düşünce tarzı olan Türkoloji alimi, Doğu felsefesinin tanınmış tüm düşünürleri gibi ömrünü hakikat arayışlarında geçirmiş Olcas Süleymenov'un yaşam yolu budur.

O, Orta çağların Türk edebiyatının temsilcileri Yunus Emre, Mahmut Baki ve diğerlerinin çalışmalarını analiz ettiği mülahazalarında Türk edebiyatının kaynaklarını iyi bildiğini isbat ediyor. Olcas Süleymenov Kazak Azerbaycan edebiyat-kültürel ilişkilerini 21. yüzyılda da yeteri kadar sorumluluk ve onurla gerçekleştiren bir aydın olarak çok işler yapmıştır. Bu eşsiz özellikleri nedeniyle Azerbaycan toplumu Olcas Süleymenovu çok seviyor ve eserlerini okuyor. Azerbaycan edebi eleştirisi onun bu düzlemdeki çalışmalarını dikkatlerden kenar bırakmıyor, edebiyat dünyamız onun çalışmalarıyla ilgili monografiler yazıyor, faaliyetiyle ilgili müzakereler, fikir alışverişleri yapıyor.

Olcas Süleymenov'un şahsında Kazak Azerbaycan edebi kültürel, toplumsal siyasi ilişkileri bu gün kendinin güncellenmiş yeni aşamasını yaşamaktadır. Kendisi Bakü Devlet Üniversitesi'nin onursal doktorudur.

Muhteşem Türkoğlu! Siz Türk Dünyasının gururusunuz! Sizinle ilgili yazı yazmak çok gururvericidir. Sizinle aynı dönemde yaşadığım için çok mutluyum. Sizinle ilgili yazıyorum. 2016 senesinde Moskova'da Türkoloji konferansında sizin konuşmanızı dinledim. Sizinle fotoğraf çektirdim. Bu, hiç bir zaman unutamayacağım anlardır.

Siz hem Türk dünyası edebiyatı, hem de Türk dünyasının bilimi için bundan sonra da muhteşem işler yapacaksınız. Yolunuz açık ve ışıklı olsun büyük üstat! Yaşa, Türk dünyasının Büyük Oğlu! Size sağlam, uzun ömür diliyorum! Üstatların yaşamı her zaman aralıksız çalışmalarıdır. Yaşayın ve çalışın!

Yegane Nimatulla kızı İsmayılova
Bakü Devlet Üniversitesi, prof.dr.

Prof.dr. Yegana Nemetulla kızı İsmayılova
Bakü Devlet Üniversitesi
yegane-n@mail.ru

Kaşgarlı Mahmud Türkolojinin kurucusudur

Kaşgarlı Mahmud'11. yüzyılda Arapça yazdığı "Divanu Luğat't - Türk" eserini ("Türk Dilleri Sözlüğü") Türk dilini, Türk kültürünü, Türk folklorunu, Türk geleneklerini, Türk etnografyasını, Türk milli-manevi değerlerini, coğrafyasını, tarihini, ekonomisini, Türk psikolojisini, sosyal ilişkilerini ve nihayet milli kimliğini Araplar arasında yaymak ve Türk'ün tanıtılmasına hizmet etmek amacıyla yazmıştır.

11. yüzyılda yaşamış Kaşgarlı Mahmud (1029-1126), bilim dünyasında "Divanu Luğat't - Türk" adlı eseriyle ün kazanmıştır. O, Türk dillerinin ilk sözlüğü sayılan bu eseri 1077 yılında tamamlamıştır. Eser sadece bir sözlük değil, aynı zamanda Türk boylarının dil ve lehçe farklılıklarını, dağılım alanlarını, yaşam tarzını, tarihini, mitolojisini, folklorunu ve kültürünü öğrenmeye imkan sağlıyor. Kaşgarlı Mahmud'un Türklere en büyük hizmeti, onların varlığını yaklaşık bin yıl önce var olan Türk topluluklarının dil örnekleriyle ortaya koymasıdır. Kaşgarlı Mahmud sözlüğü Arap grameri tarzında hazırlamış olsa da amacı, başta Araplar olmak üzere Müslümanlara Türkçe öğretmekti. Kendisi Karahanlılar hanedanına mensup bir şehzadeydi ve Buğra Han'ın altıncı torunudur.

"Divanu Luğat't - Türk" ("Türk dillerinin Divanı") eseri Türk milletinin şanlı ve şerefli bir anıtı olarak bilinmektedir. Arapların Türk dilini öğrenmeleri için yazılan bu eser, Türk dili ve edebiyatının ilk kaynağı ve temelidir. Bu "Divan" Karahanlılar çevresinde devlet ve idare dili olarak kabul edilen Türkçeyi öğrenme zorunluluğu ve ihtiyacından doğmuştur.

Kaşgarlı Mahmud'a göre "Allah, Türkleri üstün kılmış, kağanları onlardan yaratmış, onları yeryüzünün hakimleri kılmış, onlara güzellik ve yiğitlik değerlerini vermiştir. Kim Türklerle birlikte çalışırsa, Türkleri sever ve saygı duyarsa Allah o kişiyi irade ve arzusuna kavuşturur."

"Divan", Arapların Türk dilini öğrenme arzusuyla yazıldığı için yorum ve açıklamalar Arapça, kelime, ifade ve edebi örnekleri ise Türkçedir. Türkçe kelimeler de Arap sözlüğünün geleneklerine göre düzenlenmiş ve derlenmiştir. Ancak "Divan" sıradan bir sözlük kitabı değildir.

Bu eser, Türkçenin bilinen ilk sözlüğü, ilk dilbilgisi, ilk edebiyat antolojisi, hatta ilk Türk Dünyası ensiklopedisidir. Çünkü sözlük olmasının yanı sıra, hazırlanışı ve içindekiler bakımından dönemin dili, edebiyatı, tarihi, coğrafyası, folkloru, sosyolojisi, inancı hakkında da bilgiler vermektedir.

"Divan"da Dini- Tasavvufi Türk Edebiyatını ilgilendiren bölümler ise, onun daha çok Türklerin ve Türkçenin İslami motifler içinde, yani Hz. Muhammed'in hadisleri doğrultusunda verilmesindedir. Çünkü Kaşgarlı Mahmud eserinde; Türk'ün, Türk milletinin ve Türk dilinin diğer millet ve dillerden daha üstün olduğunu, bu milletin adını Tanrının verdiğini, Hz. Muhammed'in Türk milletini çok sevdiğini kitabının önsözünde anlatmaktadır.

İbni Ebid-Dünya'nın "Ahir zaman üzerine" yazdığı kitabında, Allah'ın resulüne senetle ulaşan bir hadis yazılıymış. Bu hadise göre yüce Tanrı; "Benim bir ordum vardır. Ona Türk adını verdim. Onları doğuya yerleştirdim. Bir kavme gazaplanırsam Türkleri o kavmin üzerine yollarım." buyurmuştur.

"İşte bu, bütün insanlara karşı bir üstünlüktür. Çünkü Allah, onlara ad vermeyi üzerine almıştır; onları yeryüzünün en yüksek yerinde, havası en temiz ülkelere oturtmuştur. Onlara "kendi ordum" demiştir. Bundan başka Türklerde; güzellik, tatlılık, yüz güzelliği, edeb, büyüklere saygı, sözünde durma, sadelik, öğrenmemek, kahramanlık, mertlik gibi övülmeye değer, sayısız fazilet vardır."

Demek ki, Kaşgarlı Mahmud, kendi milletine, diline, dinine en yüksek değer veren, dünyanın en büyük dilbilimcisidir.

Kaşgarlı Mahmud Türk'ün ve dilinin geleceğine inanıyordu. Bu dilin Arapça ile yarışacak kadar zengin ve güzel olduğunu kendinden emin bir şekilde ilan etti. "Divan"da 7500'den fazla kelimeni açıklayıp yorumlayan yazar şöyle bilgi verir: "Tüm Türk boylarının dillerini ve tekerlemelerini hemen edindim, bu kitapta sadece unutulmuş kelimeler yer aldı. Türkçeye sonradan giren kelimeleri ben yazmadım." Sözlüğünde yabancı kelimelere değil, saf Türkçe kelimelere yer veren Kaşgarlı

Mahmud, doğru bilimsel yolu izlemiştir. Ancak kelimeleri, kelimedeki kullanılan harf sayısına göre bölerek üç, dört ve beş harfli kelimeleri ayrı başlıklar altında vermiştir.

11. yüzyılda Türk dillerinde on binden fazla kelimenin kullanıldığı "Divan"dan anlaşıldığı üzere, elbette bu kelimeler yabancı kelimeler değil, bizzat Türk dilinin kendine ait kelimelerdir. Büyük bir imparatorluğun devlet dili olan Türkçede yabancı kelimeler eksik değildi. Yazarın bu tür kelimeleri kullanmaması, "Divan"ın Arapların Türkçeyi, özellikle de Türkün anadilini öğrenme arzusuyla yazılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

"Divan" giriş ve sözlük bölümleri olmak üzere iki bölümden oluşur.

Giriş bölümünde sözlüğün yazılma sebebi, yazarın çalışma yöntemi ve topladığı örnekler anlatılmaktadır. Ayrıca Türkçedeki kelimelerin yapısı ve dizilişi hakkında da bilgi verilmektedir. Kaşgarlı Mahmud'un "Divan"ı edebi ve tarihi açıdan paha biçilmez bir eserdir.

"Divanu Luğat't - Türk"ün Azerbaycanca çevirmeni ve derleyicisi Prof. Ramiz Asker, kitaba yazdığı önsözde şöyle belirtir: "Kaşgarlı Mahmud Batı Avrupalı entelektüellerden - ansiklopedistlerden - Russo, Didro, Volter, Montesquieu'dan 7 yüzyıl ileridedir. Divan'ın diğer en önemli özelliği ise onun dünya dilbilim tarihinde karşılaştırmalı yöntemin temellerini atması, Türk dillerinin gramerini oluşturması ve zengin Türkçe ile derin Arap dilini kıyaslı şekilde sunmasıdır. Kaşgarlı Mahmud dillerin karşılaştırılması alanında, Türk dilini Fars diliyle "Muhâkemet'ül-Lugateyn"de karşılaştıran büyük halefi, düşünür ve şair Ali Şîr Nevai'den 4 yüzyıl ileridedir. Batılı F.Grap, U.Grim, V.Humbolt, R.Rask gibi ünlü dilbilimcilerden ise yaklaşık 8 yüzyıl öndedir. Kononov, Malov, Kraçkov, Juze ve diğerleri ise çevirmen değil, sözlüğün araştırmacısıdır."

Kaşgarlı Mahmud, "Türklerin oklarından korunmak için her akıllı insanın kendi yoluna

gitmesinin layık ve uygun olduğunu" yazmaktadır. "Acınızı dile getirmenin ve Türklerin gönlünü kazanmanın, onların dilini konuşmaktan başka yolu yoktur." Kaşgarlı Mahmud'un bu görüşü de çok önemlidir, en saf Türk dili başka milletlerle temasa geçmemiş yani yabancı kelimelerin karışmadığı Türk dili olduğunu söylüyor. Büyük alim, ilerleyen yüzyıllarda Arap ve Fars dillerinin edebi dilimizi zor ifadeler ve yabancı kelimelerle doldurması tehlikesini öngörmüş gibiydi.

K.Mahmud basit, açık, saf bir dille yazmayı severdi. Bu tür şiirlerin Türk dilinin bir örneği olduğunu ve yabancı etkilerden etkilenen lehçeleri sevmediğini kendisi şöyle açıklamıştır: "En açık ve doğru dil, yalnızca bir dil bilen, Farslarla karışmayan ve başka şehirlere gidip gelmeyen kişilerin dilidir. İki dil bilen şehir halkıyla yürüyen, konuşanların dili bozuluyor. İki dil bilenler Soğdak, Gençekler, Argulardır. Gezgin olarak yabancıların arasına karışanlar, Hotan, Tubut halkı ile birlikte Tangutlara mensuptur. Bunlar Türk topraklarına sonralar geldiler."

Türk dilinin saflığını koruyan K.Mahmud, bu dilin hangi ülkelerde yaygınlaşıp devlet dili olarak geliştirildiğini şöyle anlatıyor: "Çin halkının ve Machin halkının ayrı dilleri var. Aynı zamanda şehir halkı Türkçeyi iyi biliyor. Bize mektuplarını Türkçe harflerle yazıyorlar."

Yalnızca ana dilleri Türkçe konuşan boylar arasında şu isimleri verir: "Kırgız, Kıpçak, Oğuz, Tohsi, Yağma, Çiğil, Uğrak, Çaruk boylarının tek dili vardır, o da saf Türkçedir. Yemek ve Başkurt dilleri onlara yakın."

K.Mahmud, Türk lehçelerini tasnif ederek bunları Hakaniye ve Oğuz lehçeleri olmak üzere iki kısma ayırır. Hakaniye, Kaşgar, Balasagun şehirleri ve Karahanlı devletinin dilidir. Oğuz lehçesi Oğuz, Kıpçak, Yemek, Peçenek ve Bulgar Türklerinin lehçesi olarak kabul ediliyordu.

Kaşgarlı Mahmud'un "Divanı" ortak bir eser olarak hâlâ tüm Türk halkları tarafından sevilmekte, incelenmekte ve bilimsel araştırmalar yapılmaktadır. Bu eser, Türk halklarının dilinin,

edebiyatının ve kültürünün asırlar boyunca ortak olduğunu, tek bir edebi-tarihsel geleneğe ve kaynaklara dayandığını bir kez daha doğrulamaktadır.

Tarihteki ilk Türk haritasını Kaşgarlı Mahmud'un yarattığı, Divan'ında verdiği dairesel dünya haritasında vatanımız Azerbaycan'ın "Arzi Azerabadgan" olarak gösterilmesi de dikkat çekicidir.

"Allah'ın lütfuyla güneş Türk takım yıldızlarından doğdu ve göklerin bütün daireleri onların mülkleri üzerinde döndü. Allah onlara Türk adını verdi ve onları yeryüzünün hakimleri kıldı. Zamanımızın kağanlarını onlardan yaptı. Dünya milletlerini yönetme dizginlerini onlara emanet etmiş, onları herkesten üstün kılmış, hak üzere güçlendirmiştir... Her akıllı insanın, Türklerin oklarından korunmak için onların yolundan gitmesi layık ve uygundur. Acınızı dile getirmenin ve Türklerin gönlünü kazanmanın, onların dilini konuşmaktan başka yolu yoktur."

Kaşgarlı Mahmud'un bu görüşü de çok önemlidir, en saf Türk dili başka milletlerle temasa geçmemiş yani yabancı kelimelerin karışmadığı Türk dili olduğunu söylüyor. Büyük alim, ilerleyen yüzyıllarda Arap ve Fars dillerinin edebi dilimizi zor ifadeler ve yabancı kelimelerle doldurması tehlikesini öngörmüş gibiydi.

Türkçülük kaygısı, Türkçülük düşüncesi beş ortak abidemizde – Göktürk yazıtlarında, Dede Korkut Kitab'ında, "Divanu Luğat't - Türk"de, Yusif Balasagunlu'nun "Kutadgu-bilig" eserinde, Hoca Ahmed Yasevi'nin Hikmetler'inde ifadesini bulmuştur. Bu fikir, Kaşgarlı Mahmud'un belirli dilsel, etnografik, tarihi ve folklorik materyallere dayanan ölümsüz kitabında en tutarlı şekilde yansıtılmıştır. Dolayısıyla bu büyük bilim adamına haklı olarak Türkolojinin kurucusu diyebiliriz.

"Divanda" Dörtlükler halinde yazılmış üç yüzün üzerinde şiir parçası vardır. K.Mahmud, bu şiirlerin nerede ve nasıl toplandığını belirtmenin yanı sıra onlara özel bir anlam da vermiştir: "Bu kitabı alfabetik sıraya göre hikmetli sözler,

sesler, makallar, tekerlemeler, recez ve nesirle ilgili edebi eserlerle süsledim."

Ayrıca yazar, "Destan"da Alp Er Tonga ve İskender ile ilgili efsane ve rivayetleri kaleme almış, şiirsel imgeler, ölçüler mecazlarla ilgili bazı görüşler ortaya koymuştur. Buraya getirilen koşuk, sagu (ağıt) ve destan parçaları Göytürk yazıtlarından sonra günümüze ulaşan en eski edebi örneklerdir. "Divan"da edebi örneklerin yazılış tarihi belirtilmemiştir. Yazarları da bilinmiyor. Bu şiirlerin K.Mahmud'den çok daha önce yazıldığına şüphe yoktur. Alp Er Tonga ile ilgili dörtlükler Türk şiirinin en eski dörtlükleridir. Alp Er Tonga'nın M.Ö. 626 yılında öldürüldüğü bilinmektedir. Ölümüne ilişkin efsanenin milattan sonra 11. yüzyılda ortaya çıkması ilginç bir olaydır. Bu dörtlükler Alp Er Tonga destanından alınmış olabilir. Bu şiirlerin millî şekli ve ölçüsü onların çok eski olduğunu göstermektedir .

Divan'da yer alan bazı şiirlerin yazılış tarihleri yaklaşık da olsa tahmin edilebilmektedir. Karahanlıların Uygurlar, Tangutlar, Basmler ve Yabgular (veliaht prensler) ile yaptığı savaşları anlatan dörtlükler, eski tarihi olaylarla örtüştüğü için 10-11. yüzyıllarda yazılmış olabilir.

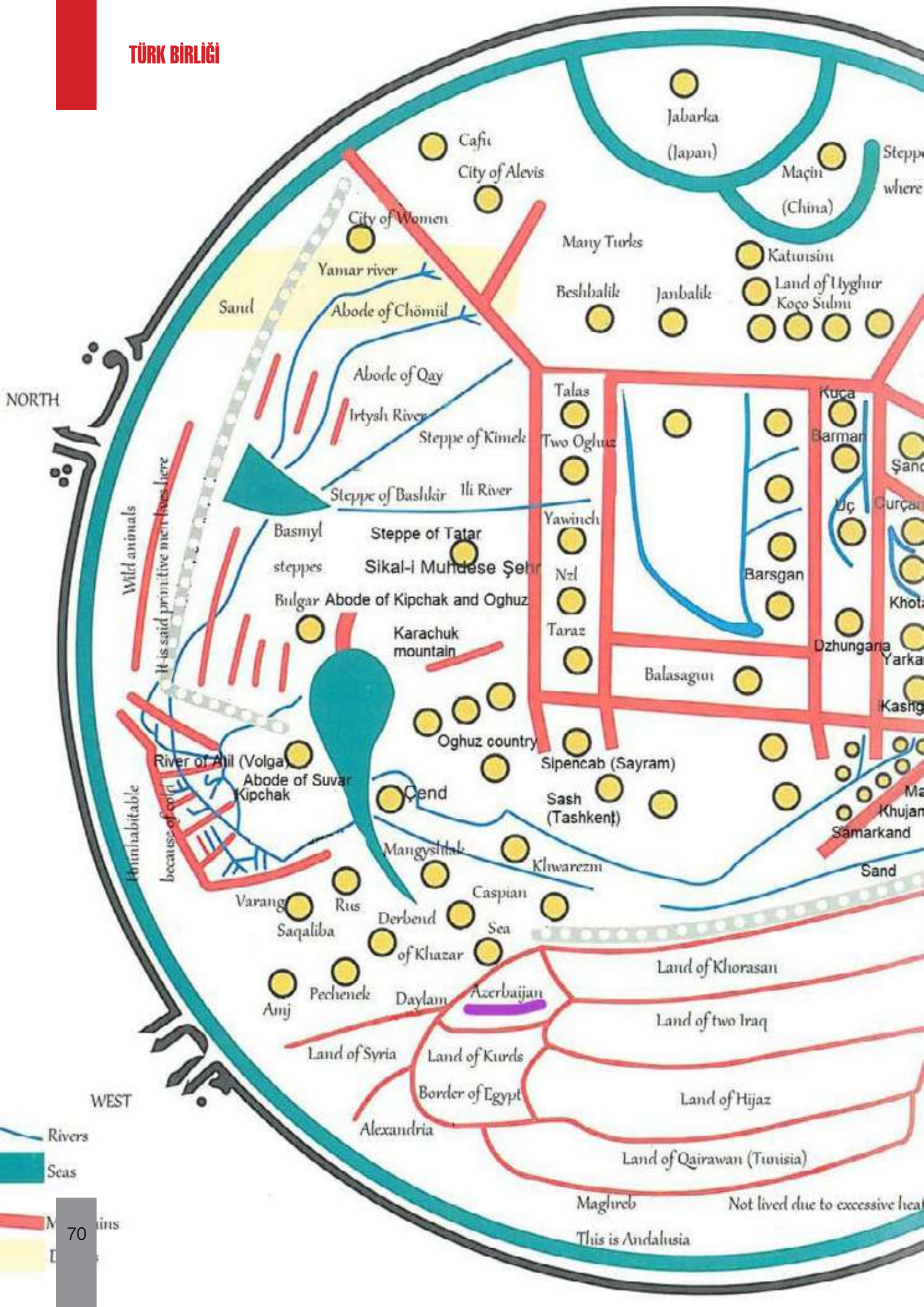
K.Mahmud bazı tarihi olayları bizzat görmüş ve eserlerinde bunların edebi örneklerine yer vermiştir. Yabgularla Karahanlılar arasındaki savaş buna bir örnek olabilir. Sözlükte bu savaşla ilgili şiirler var:

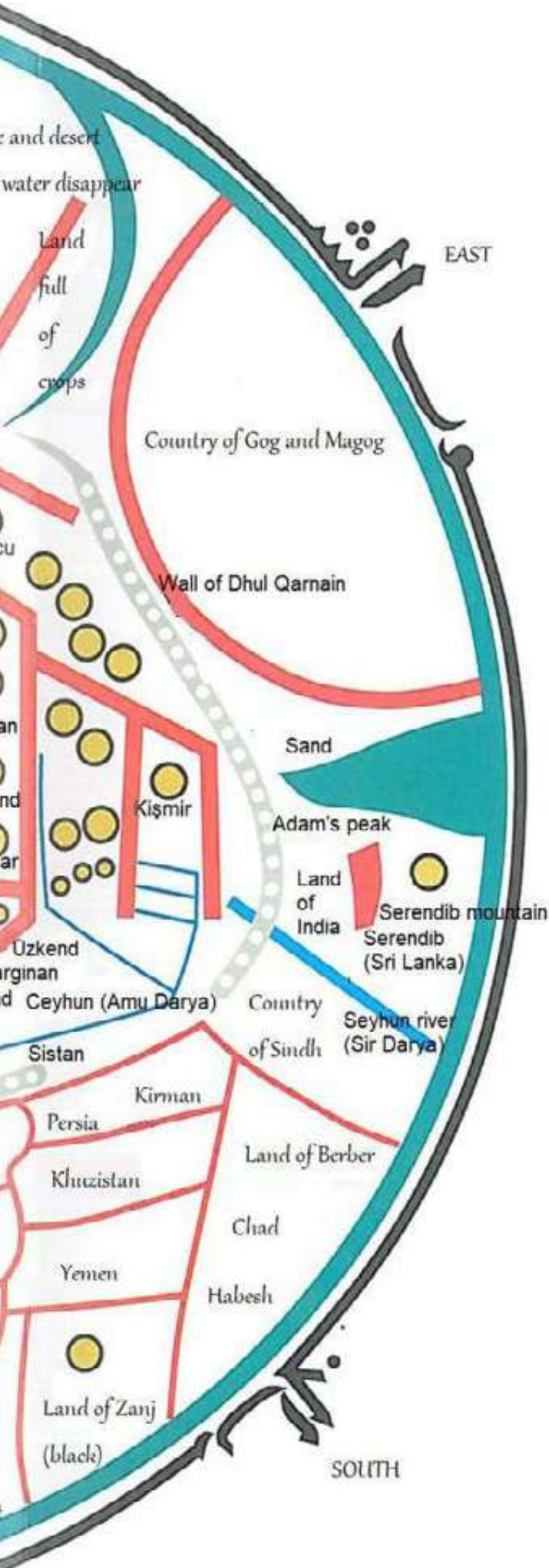
Yıgıtlar er okuştular
Kırğın gözle bakıştılar
Hep silahlar tokuştular
Kılıç kına gücle sığdı
Uyandıığında yürüyelim
kanını istiyorum

Bay Basml'i yakalayalım.

Şimdi cesurları toplayalım.

Şiirlerin çoğu dörtlüklerden oluşur ve çoğu da 4-3'e bölünmüş yedili olarak yazılmıştır. Bazı dörtlükler sekiz hecelidir. Dörtlüklerden altı heceli iki dörtlük "dedim-dedi" dizesiyle yazılmıştır. Dolayısıyla "Divan"daki şiirler hece bakımından

çeşitlilik gösterse de çoğunluğu yedi ve sekiz hecelidir. Hiç şüphe yok ki bu tür dördlükler kopuz havalarına uygun olduğu için tercih edilmiştir. K.Mahmud'un hem kafiye hem de melodi açısından müziğe uygun olan bu tür şiirlere "küg" adını vermesi tesadüf değildir. Bugün bile Orta Asya Türkleri benzer şiirlere "küy" diyorlar.

Divan'da dördlükler koşma şeklinde kafiyeleşmiştir. Yani, şiirin üç dizesi kafiyeleşmiştir ve dördüncü dizinin kafiyesi tüm kıtalarda tekrarlanır. Dördüncü dizedeki ortak kafiye bir ayak kafiyesiyle birbirine bağlanır.

Dördlüklerin çoğunda savaş ve muharebe sahneleri yansıtılmıştır. Burada kahramanlık sahneleri çok canlı ve doğal bir dille söyleniyor. Şiirlerde bazen Türk halkının tarihinin öğrenilmesinde büyük önem taşıyan tarihi şahsiyetlerin, kağanların ve komutanların isimleri zikredilir.

Türk şiirinin en eski örneği olan Alp Er Tonga'nın ölümüne ithaf edilen ağıtta, Türklerin onun ölümü nedeniyle duyduğu acı gözyaşlarıyla anlatılmaktadır. Ağıt dördlüklerden oluşur. Bu yenilmez Türk kahramanının ölümünü "dünyanın bozulması" olarak yorumlayan şair, geçmiş günleri anıyor ve bu duruma çok üzülüyor. Alp Er Tonga'nın ölümünü ulusal yas olarak yorumluyor. Ağıt dördlükleri aynı zamanda eski "yuğ" törenini de anlatır. Atlarına binmiş Türk yiğitleri, Alp Er Tonga'nın cansız bedeninin bulunduğu çadırın etrafında kurt gibi uluyarak, yakalarını yırtarak ve yüzlerini kılıçlarla keserek çember oluşturdular. "Acı, ürkütücü sesler çıkarıyorlar, yüzlerinden gözyaşı ve kan akıyor. Atlar dörtnala gitmekten yorulmuş, bu üzücü durumdan dolayı insanların yüzleri safran gibi sararmış."

Elinde kopuzla şarkı söyleyen ozan, bu hüzünlü sahneyi izleyip şiirler söylemiş ve büyük kağanın ölümüne çok üzülmüştür:

Alp Er Tonga öldü mü?
Kötü dünya kaldı mı?
Zaman öcünü aldı mı?
Artık yürek yırtılır.

Felek fırsat göretti
Gizli tuzak urattı
Beyler beyin şaşırtdı

Koşsa nasıl kurtulur?

Alp Er Tonga'nın muhteşem insani vasıfları ağızda samimiyetle anılıyor. Kağan'ın misafirperverliğini, cesaretini ve düşmanla mücadelesini yan yana anlatan ozan, onun ölümünü halkın sert ve soğuk kıştaki çaresizliği olarak anlatıyor. Alp Er Tonga'nın yokluğuyla Türk halkının umudu ve sığınağı kırılmış gibi görünüyor:

Uladı erler kurtça
Bağırıp yırttılar yaka
Çığırdılar ıslıkla
Yaştan gözler örtülür.

Divan dördlüklerinde doğa, baharın içimizi ısıtan manzaraları da ilhamla anlatılmaktadır. Baharın gelişi, doğanın canlanması, karların erimesi, ağaçların çiçek açması, gökyüzünde tekne gibi süzülen mavi bulutlar ve yeşil elbisesine bürünen toprak hoş bir duygu yaratır:

Beyler atların yordular
kaygudan zayıf düştüler
sarardı betler benizler
Sanki zaferan dürtülür.

"Divan"da hayvancılık ve avcılıkla ilgili övgüler, aşk şiirleri, öğüt niteliğinde dize ve beyitler yer almaktadır. "Dedim-dedi" dizesini taşıyan şiirler Türk edebiyatının ilk bağlamaları sayılabilir. Bu açıdan bakıldığında kış ve baharın değişimine ithaf edilen dördlükler oldukça ilgi çekicidir. Bahar dilinden üç dördlük, kış dilinden üç dördlük verilir. Birbirlerinin iyi ve kötü yönlerini sayarlar, birbirlerine karşı çıkarlar, bahar ve kış dönüşümlü olarak tartışır. Kışa göre insanlar ve hayvanlar kışın dinlenir, baharda ise yılanlar ve akrepler doğar. İlkbahara göre fakirler kış soğuşundan üşürler ve güzel sesli kuşlar sadece baharda uçarlar:

Felek günü davrandırır,
İnsanın gücünü söndürür
dünyayı erden boşaltır
Ne kadar kaçsa er ölür.

Onun adeti böyle
gayrısı hep bahane
Acun gelip okatsa
Dağlar başı kertilir.

Şiirler günümüz Türkçesiyledir.

Divan'daki dördlüklerin tamamı akıcı, doğal ve canlı bir dille yazılmıştır. "Divan"da verilen bu şiirler Türk şiirinin oluşum tarihinin izini sürmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Sonuç. Kaşgarlı Mahmud'un "Divanı" ortak bir eser olarak tüm Türk halkları tarafından sevilmekte, incelenmekte ve bilimsel araştırmalar yapılmaktadır. Bu eser, Türk halklarının dilinin, edebiyatının ve kültürünün asırlardır ortak olduğunu, tek bir edebi-tarihsel gelenek ve kaynaklara dayandığını bir kez daha doğrulamaktadır.

Mahmud Kaşgarı'nın bizzat belirttiği gibi 10-15 yıl boyunca şehir şehir, köy köy, diyar diyar bütün Türk topraklarını gezmiş ve 30'dan fazla Türk lehçesini inceliklerine kadar öğrenmiştir. Çoğu bağımsız dil olan bu lehçeler arasında özellikle Oğuz, Kıpçak, Bulgarca, Tatar, Türkmençe, Başkurt, Uygur adlarını zikrediyorum. Yazarın kendisi şöyle diyor: "Ben uzun yıllar Türklerin, Türkmenlerin, Oğuzların, Çigillerin, Yağmaların, Kırgızların şehirlerini ve yerleşim yerlerini dolaştım, onların sözlerini topladım, çeşitli kelimelerin özelliklerini öğrendim ve hafızama kazıdım. O kadar dikkat ettim ki Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil, Yağma ve Kırgız boylarının dilleri tamamen benim tarafımdan özümsemi."

Bu yazıyı prof.dr. Celal Gasimovun sözleri ile sonlandırmak istiyorum: "Tüm İslam aleminin en mukaddes, en kutsal ve semavî kitabı "Kur'an-ı Kerim", tüm Türk dünyası yazılı edebiyatının ise en değerli, en muhteşem ve en kapsamlı bilgi kitabı "Divanü lüğat"tır. -it-Türk"tür. "Divanü lüğat-it-Türk", Kaşgarlı Mahmud'dan önce ve Kaşgarlılar dönemindeki Türk halklarının milli kimliği ve milli pasaportudur".

Prof.dr. Yegana Nemetulla kızı İsmayılova
Bakü Devlet Universitesi
yegane-n@mail.ru

ANAR`IN «DEDE KORKUT» YARATICILIĞI

"Dede Korkut Azerbaycan toplumu, kitlesi ve halkı için tanıtılmalıdır. Bu bakımdan da Anar'ın bu yönde gösterdiği hizmetleri özellikle vurgulamak istiyorum. Belirli bir süre geçtikten sonra Anar'ın bu yönde yaptığı çalışmalara, hizmetlere daha çok değer vermemiz gerekeceğini düşünüyorum".

Ulu önder Haydar Aliyev

«Her hangi bir ulusun edebi mirası ne kadar zengin olsa da o ulus'un bir veya iki Ana, temel kitabı vardır. Böyle temel kitap ulus'un varlığını en etkin ve dolgun biçimde yansıtıyor... Halkımızın şaheseri, Ana kitabı "Dede Korkut" destanıdır»
Anar

"Yaşayan Dede Korkut" ANAR'IN "DEDE KORKUT" YARATICILIĞI

20. yüzyılın 70'li yıllarında Azerbaycan'ın nesir edebiyatında "Dede Korkut" motifleriyle yeni bir eğilim belirmeğe başladı. Bu epos'un karakter ve düşüncelerinin ulusal "kendini tasdik" amacıyla kullanılması gerekiyordu. Bu yönde ilk

adımı Azerbaycan'ın büyük yazarlarından Anar atmıştır. Onun 1969 - 1972 senelerinde yazdığı "Dede Korkut" eseriyle "Dede Korkut" milli edebi düşüncede ulusal "kendini tasdik", ulusal uyanış ve diriliş kaynağı gibi sunuluyor.

Ulusal edebiyatta "Dede Korkut" motifleriyle oluşan bu milli "kendini tasdik" yönü M. Rızaguluzade ile başlayan, E. Muğanlı ile devam eden "manevi yönün" devamı ve özgür düşünce akımıdır. Bu akımın Anarla başlaması raslantı değildir. Şöyle ki, Anar'ın "Dede Korkut" yönündeki tüm çalışmaları Azerbaycan edebiyatında gerçekten takdire şayan bir olaydır. Ulusal lider sayın Haydar Aliyev doğal olarak onun çalışmalarının önemine ve rolüne değinmiş, bu çalışmaları takdirle karşılamıştır: "Dede Korkut Azerbaycan toplumu, kitlesi ve halkı için tanıtılmalıdır. Bu bakımdan da Anar'ın bu yönde gösterdiği hizmetleri özellikle vurgulamak istiyorum. Düşünüyorum ki, belirli bir süre geçtikten sonra Anar'ın bu yönde yaptığı çalışmalara, hizmetlere daha çok değer vermemiz gerekiyor".

Anar'ın çalışmaları ulusal edebiyatımızın özel sayfası olduğu gibi, "Dede Korkut" eposu da Anar yaratıcılığının özel sayfasıdır. Eposu "Azerbaycan halkının şaheseri, başyapıtı" olarak niteleyen yazar için "Korkut" destanı sihirli bir dünyadır: "Dede Korkut Azerbaycan edebiyatının, halkımızın yaratıcı dehasının en büyük ve birincil ifadesidir. "Dede Korkut" halk yaşamının en erken dönemlerini sınırsız nüanslar, ayrıntılar ve bilgilerini yansıtan külliyatıdır; tüm zamanların zengin ansiklopedisidir. En çılgın ihtirasların ve en hafif duyguların, insan ilişkilerindeki zıtlıkların ve zarif doğa resimlerinin, yiğitliğin ve cömertliğin, ihanetin ve aldatmanın, sevginin ve ölümün, öfkenin ve gülüşün, sevinç ve elemin karıştığı bir dünyadır Dede Korkut".

Artık ömrünün bilgelik çağına adım atmış Anar'ın "Dede Korkut" çalışmaları, onun "Dede Korkut" düşünceleriyle başlıyor. Bu düşünceler muhteşem bir "an"la alakalıdır. O "an" Anar'ın "Dede Korkut" eposuyla ilk tanıştığı andır: "Hanım hey. Şu ilk sözleri okuduğum günden Dede Korkut dünyasına girdim. O uzak senelerden beri Dede Korkut beni büyüledi ve hiç bir zaman bu sihirden, tılsımdan çıkamayacağım. Beş-altı seneden bir destanın Azerbaycan ve Türk baskılarını okuyorum ve her keresinde o benimle benim yaşıtımlar gibi konuşuyor, her defasında ben ondan şimdiye kadar duymadığım sözleri duyuyorum, kitapta şimdiye kadar duymadığım güzellikleri, derinlikleri ve değerleri buluyorum." Dünya edebiyatını çok iyi bilen Anar'ın eposla ilgili bir gözlemi onun çağdaş Azerbaycan edebiyatındaki yerinin belirlenmesi bakımından manidardır. Kendisi röportajlarından birinde şöyle diyor: "Dünya edebiyatından Tolstoy, Dostoyevski, Zoşçenko, Trust beni çok etkiliyor tabi. Fakat şunu yüzde yüz söyleyebilirim ki, daha ziyade kendi edebiyatımızdan "Dede Korkut" ve Mirza Celil'in eserleri etkilemiştir."

Çağdaş edebiyatta "Dede Korkut" motifleri konusuyla ilişkide Anar'ın çalışmalarını diğer yazarlardan farklı kılan bir özellik de var. Bu, "Dede Korkut" eposunun onun çalışmalarında sadece sanatsal bakımdan değil, bilimsel bakımdan da önemli yer tutmasıdır. Yani bu destan sadece sanatsal motiflerin kullanımını bakımından değil, bilimsel açıdan da Anar'ın dikkatini çekmiştir.

Konunun bu yönü itibarıyla Anar, kendisine kadar olan geleneği başarıyla sürdürmüş ve geliştirmiştir. 20. yüzyılın kırklı, ellili senelerinde bu eposla sadece edebiyatçılar değil, yazar ve tarihçiler de ilgilenmiş, kendi görüşlerini çeşitli yayın organlarında bastırmışlar.

Ünlü yazar ve şairlerden olan S. Vurgun, M. Hüseyin, R. Rıza, M. İbrahimov ve diğerleri "Dede Korkut"a büyük sevgi ve ilgiyle yaklaşmış, şiir ve eserlerinde destanları meth etmişler.

Eposu aynı zamanda bilimsel ve sanatsal düşüncenin objesine dönüştürmek geleneği, esasında E. Demircizadeyle başlıyor. O. "Dede Korkut" konusunda dramatik çalışmalarıyla çağdaş Azerbaycan edebiyatında "Dede Korkut" motiflerinin temelini oluşturduğu gibi, epos'un diliyle ilgili değerli ve önemli eserler yazmıştır. Bu gelenek sonralar çeşitli şekillerde sürdürülse de, aynı yaşama daha parlak biçimde iki yazarın - Anar'ın ve K. Abdullah'ın çalışmalarında gözlemlenmiştir.

Anar'ın "Dede Korkut" eposuna bilimsel ilgisi ve sanatsal ilgisi konu ve düşünce bakımından kavuşuktur. Destana baştan sona kadar süslenmiş muhteşem anıt gözüyle bakan Anar, eposu kendi sanatsal çalışmalarına çekip, destanı ulusal düşüncelerinin ifade aracı gibi kullanmıştır. Bu bir raslantı değil, Azerbaycan edebiyatının tarihi kaderiyle ilgilidir. Kadere bakın ki, çağdaş Azerbaycan edebiyatı aydınlarımız için aynı zamanda ulusal düşüncenin yaşatılma aracı olmuştur. Azerbaycan halkının tarihi kaderiyle ilgili büyük gerçeklerin resmi kürsülerden söylenmesinin yasak olduğu bir zamanda bu görevi edebiyat üstlenmiş, ulusal gerçekler sanatsal gerçekler biçiminde vücuda gelip halka ulaştırılmıştır. Kendi halkının ulusal çıkarlarına sadakatle bağlı olan Anar önce eposun milli motiflerini ulusal 'kendini tasdik' ve uyanma aracı olarak kullanmış, sonra da eposta yaşayan tarihi gerçekleri bilimsel araştırma konusuna dönüştürmüş, Azerbaycan halkının var olması için açıkça bilimsel mücadeleye başlamıştır. Bu yönüyle yazarın 1985 senesinde yazdığı ve aynı sene içinde "Azerbaycan" dergisinde basılan "Dede Korkut Dünyası" adlı tarihi-felsefi eseri Azerbaycan toplumunda adeta bomba etkisi yapmıştır.

İlkin olarak toplumu, esere yazılmış epigraf sarstı: "Öz yurdu olan halktım, şimdi yurdum nerede? Öz hakanı olan halktım, hakanı nerede? Orhon yazıtları, Gültekin anıtı". Türk tarihinin yüce hakikatlerini ifade eden bu epigraf bir taraftan Azerbaycan devletinin bağımsızlıktan mahrum bırakılmasını açık-seçik beyan ediyor, diğer taraftan eserin konusunun halkımızın çiğnenen, tahrif edilen tarihi gerçekleriyle ilgili olduğunu belirtiyordu.

Anar'ın "Dede Korkut Dünyası" eserinde, Azerbahcan halkının binlerle yıldır yaşadığı kendi topraklarında "yabancı", "gurbetci" olduğunu ispat etmeye çalışan resmi tarih(!) "Dede Korkut" destanının ulusal gerçekleriyle ifşa ve inkar ediliyor.

"Dede Korkut tarihimizin temel konusu - Azerbaycan halkının kökeni ve meskeni konularıyla doğrudan ilgilidir, yani bu konularda kesin bilgilere ulaşmak için en güvenilir ve orijinal kaynaktır." - diyen yazar epos'un Azerbaycan tarihi için iki önemli özelliğini beyan ediyor: "Dede Korkut Azerbaycan Oğuzları'nın eseridir ve Dede Korkut Oğuzları Azerbaycan topraklarında meskun olan Azerbaycanlılardır. Bu, "Dede Korkut"un Azerbahcan tarihi için en büyük, en önemli hizmetidir. "Kitab"ın ikinci hizmeti şudur ki, Dede Korkut Oğuzlarının, yani Azerbaycan topraklarında meskun olan Oğuzların kadimliği, diğer bir ifadeyle "Dede Korkut"un kadimliği bu topraklarda yaşayan Azerbaycanlıların bu topraklarda bulunmalarının çok eski tarihe dayandığının en büyük ispatıdır".

Düşünüyorum ki, Anar'ın "Dede Korkut" motifleriyle oluşturduğu sanatsal çalışmalarını değerlendirdiğimiz zaman, onun tarihi-bilimsel konuda yazdığı "Dede Korkut Dünyası" eserini de muhakkak dikkate almamız gerekiyor. Alim Anar'ın 1985 senesinde yazdığı "Dede Korkut Dünyası" adlı bilimsel eserinde tarihi delilleriyle ortaya koyduğu gerçekler, bundan önce 1970 - 1973 senelerinde yazar Anar'ın "Dede Korkut" eserinin sanatsal ruhunu oluşturuyordu.

Genellikle Anar'ın "Dede Korkut" çalışmalarının, bu destanın halk arasında yaygınlaşmasında büyük etkisi olmuştur. Eleştirmen E. Cahangir şöyle yazıyor: "1939 senesinden üzerine tabu

konulan, sadece 1960 senesinden sonra yeniden basımı, tebliği ve araştırılmasına izin verilen; fakat arkaik dili nedeniyle filoloji alanında sınırlı sayıda insanların çevresinde kalan "Dede Korkut" Anar'ın film-destanı ile televizyonlara çıkan sinemanın sayesinde ulusal düzeyde beğeni kazanmıştır".

Anar'ın "Dede Korkut" çalışmalarının temelinde "Dede Korkut" öyküsü duruyor. Diğer bir ifadeyle, "Dede Korkut" eposu onun çalışmalarında çocuklar için sanatsal biçimde de işlenmiş, epos'a dayanılarak öykü de yazılmış, film senaryosu (kendi deyimiyle, destanfilm) da işlenmiştir. Anar'ın birbirinden ayrılmayan, bütün bir eseri oluşturan bu çalışmalarının odak noktasında "Dede Korkut" öyküsü duruyor. Kendisi tek eser olsa da sinemada, sahnede çeşitli versiyonları işlenmiş bu eserin çok uğurlu bir kaderi var. Bu eserler Azerbaycan ve Ris dillerinde Bakü'de ve Moskova'da bir çok kere asılmıştır.

Anar'ın çalışmalarında öyküye "komple" yaklaşma var. Yani ilk bakışta zannedersin ki, onun öyküsünde "Dede Korkut" destanı, belirli çalışmalarla, çağdaş nesir uyarlamasıyla sadece sanatsallaştırılmıştır. Fakat gerçekte durum gözüküyünden daha karmaşıktır. Öyküyü dikkatle okuduğumuzda, yazarın bu yönde sergilediği başarısına eserin her bir sahnesinde tanık oluyoruz. Sanki Anar kendisi de eserin bir karakteridir, fakat gözüküyor. Burada yazar öznesiyle epos'un canını ve ruhunu oluşturan dede Korkut karakteri arasında bir ilişki var. "Dede Korkut" eposunda Dede Korkut karakteri tüm hikayelerde bulunmuyor, bazen gelip yığıtlere ad koyuyor, Beyrek için elçilik yapıyor ve s. Temel göreviyse hikayelerin sonunda "Boy-boylamak, soy-soylamak, Oğuzname söylemektir." Yani bu karakterin eserde aktifliği bulunmuyor. O, öykü olaylarıyla doğrudan ilişkisi olan karakterlerden farklıdır. Kendisi öyküde onlarla aynı düzeyde ve onların üzerindedir. Diğer karakterlerden farklı olarak, Oğuznameyi yazmış Dede Korkut'un yazarlık tatusu da vardır. Dede Korkut yazar karakterdir. Anar'ı da öyküde "yazar karakter" gibi görüyoruz. Fakat bu, baş gözüyle gözlemlenmiş görüntü değil. Kendisi sanki öykünün içinde de fakat zahiren gözüküyor. Burada çok ilginç

karakter kombinasyonuna rastlıyoruz. Epos'un karakterler sistemi "Tüm karakterler + Karakter yazar Dede Korkut" gibi iki katlı prensiple kurgulanıyorsa, öyküde karakterler sistemi üç katlı olarak kurgulanmıştır: "Tüm karakterler + Karakter yazar Dede Korkut + Karakter yazar Anar". Öyküde her kesin kendi karakter yükü var. Tüm karakterler kendi karakter fonksiyonlarıyla öykünün fonksiyonel sistemini harekete geçiriyorlar. Anar, "karakter obraz" Dede Korkut'un epos'ta fonksiyonel yapısını olduğu gibi koruyor. Dede Korkut öykünün içinde ve dışındadır. Anar kendisi de bu öykünün içindedir. Fakat onun katılımı metnin yapısının öykü düzeyinde değil, genel metin seviyesindedir: Dede Korkut öykünün içinde ve üstünde olduğu gibi, Anar da bu metnin içinde ve üstündedir. Metin yapısını oluşturan öğelerin tamamı gibi, onun kendi "anlam yükü" var. Diğer bir deyişle, Anar'ın ilk bakışta "Dede Korkut" eposu'nun sırf sanatsallaştırması etkisi gösteren öyküsünün en önemli ve ana özelliği şudur: burada metnin yazarı olan Anar aynı zamanda metnin şiirsel yapısının yapı elementi karakteridir.

Bir yazar olarak Anar'ın metnin dışından metne müdahalesi, eseri sadece beyninde sanatsal olarak kurgulayıp kağıda yazmakla bitmiyor. "Metnin yazarı" kendi "anlam yüküyle" metne giriyor, "metin içi ögeye", yani metnin yazarından kahramanına dönüşüyor. "Dede Korkut" eposu'nun Anar çalılarında kazandığı çekiciliğin sırrı da burada - karakter yazar Anar'ın metindeki özel "anlam yükü"dedir". Peki, bu yük nedir?

Bu ulusal tarihi kader yüküdür. Anar ulusal kültürün "ana kitabını" öyküde milli tarihin ana sütununa, milli kaderin eksenine dönüştürmüştür. Bu ulusal kader yükü eserde katbekat yapısı bulunan karmaşık yazar komseptini oluşturuyor. Burada ulusal kader tarihi reform katmanlarının ayrılmaz hissesidir. Anar'ın metinde gösterdiği "ulusal kader yükü" üç aşamada gözlemlenir:

1. "Dede Korkut" eposundan gelen Oğuz Milli Tarihi;
2. Oğuz tarihinin de komple bulunduğu Genel Türk Tarihi;
3. Oğuz-Türk kaderiyle iç içe olan Azerbaycan

Milli Tarihi.

Birbiriyle iç içe olan bu üç kat, yek vücudu meydana getirip "ulusal kaderi" oluşturuyor. Bu ulusal kader "Dede Korkut" destanlarında "Oğuzların tarihi" gibi vücut buluyor. Anar ise kendi öyküsünde her üç katmanı - Oğuz tarihi, Türk tarihi ve Azerbaycan tarihini ayrı ayrı ve komple biçimde yek vücut olarak eserde yansıtmıştır. Anar'ın öyküsünün "Dede Korkut" destanlarından farik vasfı yazar "payı"nın bu yolla belirlenmesidir. Öyküde biz genel Türk tarihi, yahut Azerbaycan tarihi geçimiyle ilgili sanatsal ayrıntılara rastlıyoruz. Araştırmacılar bu durumu yazarın tarihi-etnografik öğeleri kullanma becerisi gibi, veya esere tarihi renk katma yeteneği gibi de değerlendiriyorlar. Gerçekten de, yazar Anar'ın öykünün metninde bir karakter yazar gibi katılım "yüküdür". O her zaman öyküde vuku bulan olaylarla iç içedir. Kendi anlam yüküyle eski epostan gelen öykü ve motifleri "ulusal kaderin" enerjisiyle süslüyor. Onları Oğuz tarihinin şemalarından genel Türk, genel Azerbaycan tarihinin şemalarına kadar geliştiriyor.

Öykünün özelliklerinden biri de teorik yön gibi dikkati çekiyor. Anar epos'un karakterleri üzerinde adeta "cerrahi düzenleme" yapıyor. O, belirli karakterleri bir karakterde birleştiriyor, birinin fonksiyonunu diğerine "yüküyor". Tüm bu olanlar zahiri planda yazarın yaratıcılık serbestliğidir. Her bir yaratıcı öge gibi Anar da böyle "operasyon" yapma hakkına sahiptir. Fakat konunun kökleri biraz derinlere iniyor. Anar bu tür operasyonlar yaptığı zaman epos'un edebi yönünü tahrif etmiyor. Tüm eposlarda olduğu gibi "Dede Korkut" destanlarında da rastgele karakterler olamaz. Metindeki karakterler epik dünya modelinin yapısını yansıtıyor. Bu yönüyle dünya modelinde ne kadar yaşam fonksiyonu varsa, o sayıda da bu fonksiyonların taşıyıcı karakteri vardır. "Dede Korkut" eposuyla tüm mesleki yaşamında sanatsal-entellektüel iletişimde olan Anar, epos'un edebi yönünü tüm ruhuyla duyuyor. Bu yüzden de onun karakterler üzerinde yaptığı operasyonlar esasında epos edebiyatının yapısını, fonksiyonların sistemini bozmuyor. Anar'ın öyküde yaptığı da fonksiyonların doğasına uygun karakter

oluşturmaktır. Şunu özellikle vurgulayalım ki, bu yönüyle Anar "Dede Korkut" destanına dayanarak yazdığı "Dede Korkut" öyküsünü yeni bir eposa - "öykü destana", yahut sinema dilinde kendi deyimiyle "destanfilme" dönüştürmüştür.

Öyküye şöyle bakalım: Eser Oğuzlar'ın kendi aralarında kanlı savaşının tanımıyla başlıyor: "O gün Oğuz ellerinin ağır günüydü. Oğuz erenleri birbirine karşı kalkışmıştı. Dost dostla, akraba akrabayla, savaşıyordu, kardeş kardeşten, ata oğuldan ayrılmıştı."

Anar edebi kombinasyon yaparak "Dede Korkut" eposunun sonunda bulunan İç Oğuzla Taş Oğuz arasında vuku bulan kardeş savaşını öykünün önüne alıyor, sonla önün (sonlukla başlık) yerini değiştiriyor. Sanatsal metin çalışmalarında yerleri değiştirmek, hiç bir zaman matematikte "iki sayının yeri değişince toplamın değişmemesi" gibi mekaniki kural değildir. Metinde yerlerin değişmesi edebi mekanların ve zamanların yer değiştirmesidir. Bu sırada metnin tüm kronolojisi - zaman mekan sistemi değişiyor. Bu durum yazardan, sistemin yeni kombinasyonunda dizim formülü bulmayı talep ediyor. Öyküden belli oluyor ki, bu, Anar tarafından düşünülmüş sanat kuralına uygun komple kompozisyon sistemidir. Bu savaşın ilginç sonluğu da bu sistemin içindedir. Şöyle ki, bu savaşta öldürülenler taşta dönüyor: "Savaş alanının tuhaf bir manzarası vardı. Yiğitler, atlar bir bir öldükçe yerlerinde kalıyor ve taşta dönüşüyorlardı... Savaş bitti; şimdi bu alan taş heykellerin dizildiği bir çöl oluvermiş, insan ve at heykelleri farklı vaziyette, çeşitli biçimde donup kalmıştı."

Bu taş manzara yazarın düşüncesinde kurgulanmış tarih kavramının sanatsal tezahürüdür. Bu taş heykeller Azerbaycan-Oğuz-Türk tarihinin "taşla yazılmış kitabı" - "taşla yazılmış tarihidir". Eserde Gobustan karakteri bu taşla yazılmış tarihin karakteridir. Bu tarih eserde kuru, çıplak olayların dizimi gibi sunulmuyor. Biz burada ulusal tarihin temel felsefesini - yaşam ölüm modelini de görüyoruz. Anar esern önünde Dede Korkut'un mitolojik efsanelerinden bize belli olan "ölümden kaçış" motifini ulusal tarihin felsefi-sanatsal temeli gibi metne kaydedilmiş ve öykünün tüm konusunu, karakterlerin hareket dinamikasını bu yaşam felsefesinin mantığına

uydurmuştur.

"Dede Korkut" destanlarının kompozisyon yapısını yansıtan öğeleri esere ayrılmaz unsurlar olarak ekleyen Anar, öykünün temel konusunu epos'un ilk hikayesi olan "Dirse Han oğlu Boğaç" hikayesinde olduğu gibi Bayındır Han'ın meclisiyle başlıyor. Üç çadır kurulmuş: beyaz, kırmızı ve siyah. Beyaz - oğlu olanlar, kırmızı - kızı olanlar, siyah evlatsızlar içindir. Burada yazarın düşüncesinde modelleştirilmiş ilk yaratıcı operasyonla karşılaşılıyor: epostan farklı olarak Bayındır Han'ın veziri var ve o, bizim eposta Taş Oğuz'un başkanı olarak bildiğimiz Alp Arustur. Baybura ve Baybecan da ziyafete gidiyorlar. Alp Aruz Baybura'yı siyah çadıra geçiriyor. Baybura darılıyor, inciniyor. Emir Bayındır Han'dan gelse de, kendisiyle Alp Aruz arasında nifakın temeli atılıyor. Eposta biz bu nifakı övladı olmayan Dirse Han'la Bayındır Han'ın arasında görüyoruz. Fakat Anar öyküde Dirse Han'ı Baybura ile değiştiriyor ve ilerde doğacak Beyrek'in eserdeki aktifliği ve çatışma dinamikasındaki rolü için zemin hazırlıyor.

Baybura evine dönüyor, Hanımı Ayna Meleğ'in tavsiyesiyle fakir-fukaraya sadaka dağıtıyor, ihsanda bulunuyor ki, Tanrı kendisine evlat versin. Baybura ile Baybecan avda buldukları sırada Ayna Meleğ'in oğlan çocuk doğurması haberini alan beyler kendi evlatlarını beşik kertmesi yapıyorlar.

Anar Dirse Han'ı Bayburayla değiştirdiği gibi, onun oğlu Boğacı da Kazan Han'la değiştiriyor. Kazan, Baybura'nın kurduğu ziyafet meclisinde zinciri kırıp kaçmış boğayı öldürüyor ve Dede Korkut kendisine (Kazan) ad veriyor. Bayındır Han'ın kızı Burlayla Kazan evleniyorlar. Eposta onların oğlunun adı Uruz, öyküde Turaldır. Tüm bu ad değişimleri yazarın düşündüğü şiirsel sistem çerçevesindedir. Eposta on iki hikayede vuku bulan ve çoğu zaman birbirini onaylamayan zıtlıklar - anakronizm oluşturan hal ve karakterleri Anar çağdaş nesir uyarlamasının öykü çizgisine dahil ediyor. Bu bakımdan, eposda avcı Bekil'in oğlu Emran öyküde Karacık Çoban olarak niteleniyor.

Bu kişiliklerin her biri yazarın kendilerine verdiği karaktere uygundur. Örneğin Karacık Çoban eposta çoban grubuna aittir. Onunla Kazan

Han arasında sosyal eşitsizlik var: onlar sosyal hiyerarşi merdivenin farklı basamaklarında duruyorlar. Destanda Kazan Han yalnız başına ailesini kurtarmaya giderken Karacık Çoban`ın kendisine yardım etmesini bu sosyal eşitsizlik (bey-raiyyet) modeli bakımından kendisi için eksiklik sayıyor. Anarsa öyküde sosyal hiyerarşi modelinden tamamen vazgeçmiştir. Burada Karacık Çoban saygın bir insanın - Oğuz yurdunun bekçisi Bekil`in oğludur. Öyküde de Kazan Han ailesini kurtarmaya gittiğinde, Karacık Çoban`ın kendisine yardım etmesini istemiyor. Fakat yazar bu itirazı sosyal eşitsizlik gibi değil, o dönemin şovalyelik kodeksinde motiflendiriyor. Kazan Han, "Fazla konuşma çoban! Benim kendime noldu ki, evimi, ailemi sen kurtarıyorsun". Burada Karacık Çoban`a karşı yukardan aşağı bakma, kendini beğenmişlik emaresi bulunmuyor. Sadece yazarın gerçekleştirdiği sanatsal düşünceye göre, her yiğit davası için önce kendisi mücadele etmeli, sonra el yardım etmelidir.

Eserde her bir karakter değişilmesi yazarın sanatsal düşüncesinin yükünü taşıyor. Örneğin, eposta Alp Aruz`un Basat adlı oğlu varsa, o öyküde evlatsızdır. Böylelikle Anar Basat`ı metinden çıkarmış, fakat onun temel fonksiyonunu Beyrey`e vermiştir. Epos`ta Tepegöz`ü Basat öldürüyor, öyküde Tepegöz Baybura`nın oğlu tarafından öldürülüyor ve bu kahramanlık onun Beyrek adını almasının motifini oluşturuyor.

Satırlı düşüncede kendi öyküsünü ulusal gerçeklerin `kendini tastik` aracı gibi düşünen Anar kendi eserinde "Dede Korkut" eposunda olmayan tamamen orjinal bir hikaye işlemiştir: Bayındır Han`ın ölümü ve Kazan`ın Han seçilmesi. Burada Anar iki politik ilkeyi kavuşturuyor: durum ve seçim. Bayındır Han kendi yerine Salur Kazan`ı vasiyet ediyor, fakat onun tahta çıkması seçimle - "Han seçimiyle" gerçekleşiyor. Böylece yazar eski Oğuz-Türk politik kültürünü çağdaş okuyucunun düşüncesine denk getirip onun hafızasına Oğuz-Türk atalarının muhteşem siyasi medeniyet taşıyıcıları olmasıyla ilgili ulusal `kendini tasdik` sinyalleri veriyor.

Öyküde Alp Aruz karakteri süreklilik olarak gerilimi tırmandırıyor. O, Bayındır Han`ın döneminde vezirdi. Salur Kazan Beyreğ`i kendine vezir olarak atıyor. Nefretini tutamayan alp Aruz Oğuz

elinin düşmanlarıyla irtibata geçiyor. Tüm bu karmaşık ilişkiler ağının kurbanı ve kahramanı Beyrektir. Eposta olduğu gibi öyküde de ceylan onu beşik kertme sözlüsüne götürüyor. Nişanlılar birbirlerini biliyorlar. Fakat onların kavuşması için bir engel var. Banuçiçeğ`in kardeşi Deli Koçer. İlginçtir ki, eposta Deli Karçar (Prof. E. Tanriverdi`ye göre "Karçar" adının etimolojik kaynağı "Karaca Er"dir) adını Anar kendi öyküsünde M. Rzaguluzade`de olduğu gibi Deli Koçer biçiminde kullanıyor. Yazar Koçer karakterini eposta bulunan Deli Karçar ve Deli Dumrul prototiplerine dayanarak oluşturmuştur. Karakterler ikisinin de "deli" özelliği vardır. Anar yazdığı öyküde Deli Karçar`ın deliliklerine Deli Dumrul`un epostaki deliliklerini ekleyip bu karakteri Deli Koçer simasında "Dede Korkut"un epik dünya modelindeki "delilik" fonksiyonuna ait olan tüm delileri genellemiştir.

Deli Koçer kendi prototipi Deli Dumrul gibi kurumuş bir nehrin üzerinde köprü kuruyor, geçenlerden otuz akçe, geçmeyenlerden döverek kırk akçe alıyordu.

Deli Dumrul engeli destanda olduğu gibi Dede Korkut tarafından def edildikten sonra düğün kuruluyor. Anar "Dede Korkut" eposu uyarlamasının tüm anlamlı öğelerini öyküye taşımış ve çağdaş nesir uyarlamasıyla yeniden işliyor: "Kız Menekşe yaylasında düğün töreni vardı. Banuçiçeğ`e düğün elbisesi giydiriliyordu. Kısırca yenge onun önünde ayna tutmuş, anası başına kırmızı kumaşla sarık sarıyordu."

Anlatımda çağdaş sanatsal düşüncenin metaforik olanaklarını kullanan yazar, böylece epik hafızalardan belli olan karakterleri modernleştiriyor: okur eski dönemin kahramanlarını kendi çağdaşları, yaşlıları gibi algılıyor. Bu tipli anlatım öyküye özel renk katıyor: "...Banuçiçek çadırında yatmış çadırın kapısından gökyüzüne - Venüs yıldızına bakıyordu, yastığının yanına topladığı yavşan çiçeklerini kokluyordu. Gözüne uyku girmiyordu... Beyrek de kendi çadırında yavşan kokluyordu, Venüs yıldızına bakıp düşünüyordu. Yavaş yavaş baygınlaştı, gözlerini kapadı, uykuya daldı".

Öyküdeki bu tanımlar ment ögesi gibi polysemantic mana - çokmanalı anlam taşıyor. Burada çok anlam katları var. Onlardan ikisine

dikkat edelim: İlki, burada yazar dili - sanatsal dil yazar-metin-okur üçkeninin kavuşturucu düzeyi gibi öne çıkıyor. Anar eserde Azerbaycan dilinin tarihi anlam arsenalını çağdaş uyarlamının fonksiyonel sistemine dahil ederek zamanları ve mekanları birbirine kavuşturuyor. Binlerce yıldır birbirinden ayrılan mekan-zaman sistemleri arasında bulunan "durma" aradan kalkıyor: yazar dilin güzeliğinden onun taşıyıcılarını birleştiren unsur olarak kullanıp ulusal dili ulusal tarihin bütünleştirici, birlik oluşturucu sistemi düzeyine kaldırıyor. Bu bakımdan öyküde kullanılan dil başlı başına bir olaydır. Eserin bu özelliği araştırmacılar ve yabancı akademisyenler tarafından belirtilmiştir. Örneğin, Anar'ın "Dede Korkut" öyküsünün Türkiye baskısına ön söz yazmış ünlü Türk dilbilimci Prof. Dr. O. F. Sertkaya şöyle diyor: "Azerbaycan dilinin tüm özelliklerini kendisinde barındıran "Dede Korkut" öyküsü "ulus harikası" sayılabilir ve Türkiye'de Azerbaycan dilini öğrenenler için ders kitabı olarak kullanılabilir."

İkincisi, Anar'ın anlatımlarında ve örnek olarak sunduğumuz anlatımda sanatsal bakımdan çok kuvvetli semantik karakter-öğeler bulunmaktadır. Yukarıda örnek olarak verilen kısımda bu semantik öğe yavşandır. Anar, kaynağı destan olan bu çiçeği eserde vatana, yurda, el'e bağlılığın sembolü düzeyine vardirmiştir.

Alp Aruz'un fetvasıyla Parasar'ın ulu Bayburt hisarının Hakan'ı Kara Arslan Beyreğ'i yakalattırıp kendi kalesinde hapsediyor. Kara Arslan kendisine Oğuz'a karşı çıkmayı öneriyor. Beyrek, "Mert oğul kendi yurduna yad olmaz!" diyerek onun önerisini reddediyor.

Anar burada ustaca dokunuşlarla öykü-karakter çarpışması yapmıştır. Eposta Salur Kazan'ın hapisteyken Tekür'ün karısıyla olan konuşmasını yazar eserinde Beyreğ'in dilinden veriyor. Ayrıca, epostan malum olan Kanturalı-Selcan Hatun çizgisini de Beyrek karakterine yöneltmiştir. "Beyrek, eposta bulunan Kanturalı gibi Hakan'ın vahşi hayvanlarını yeniyor. Bu zaman Selcan Hatun kendisine aşık oluyor. Beyrek vahşi hayvanları savaşta yenip Selcan Hatunla evlenmek olanağına kavuşsa da, "Benim kendi elimde gözümü açıp gördüğüm, gönül verip

sevdiğim sevgilim var." - diyerek Selcan'dan vazgeçiyor. Onu yeniden zindana atıyorlar. Selcan kendisini nefsi karşısında şehvetle denemeğe kalkıyor. Her gece odasına gidip soyunarak kendisini Beyreğ'e sunuyor. Beyrek ise araya kılıcını koyup kendi sevgisine bağlı kalıyor. Sonunda bir gün sonu gelmeyen işkence bitiyor ve üzücü son kendi işini yapıyor. Beyrek Selcan'ın teklifini kabul ediyor. Selcan, Oğuz erenini içten esir aldığını ve artık onun hiç bir yere kaçamayacağını anlıyor. Bu yüzden de Beyreğ'i özgürlüğüne kavuşturuyor. Beyrek çok istese de kaçıp gidemiyor, zira sevgilisi Banuçiçeğ'e ihanet etmiştir. Bir gün kendisinin bulunduğu kaleye babası Baybura'nın elinden tüccarlar geliyor. Kendisini tüccarlara tanıtmayarak Beyreğ'in öldüğünü söylüyor. Beyrek böyle diyerek kendisini gerçekten de manen ölmüş sayıyordu.

Tüccarlar, Beyreğ'in kabrine koymasına için kendisine bir avuç vatan toprağı veriyorlar. Beyrek uzun süre giden kervanın arkasından bakıyor, sonra toprak bulunan mendili açıyor. Yüzünü avucunda bulunan toprağa sürüyor, kokluyor ve kendinden geçiyor.

Sessizce, yavşan kokusu - diyor ve aniden anlıyor ki, artık bu yerlerde kalamaz. Yerinden kalkıp deli gibi koşmaya başlıyor. Dağlardan, derelerden, yamaçlardan geçiyor. Hisarın üstünden, Ağca burçtan Selcan Hatun Beyreğ'in kaçtığını gördü, yaralı kuş gibi çırpındı, hisardan uçmak istedi. Beyreğ'i yakalamaları için bekçilere emir vermek istedi. Fakat aniden anladı ki, her şey boşunadır. Beyreğ'i geri getirmek imkansızdır."

Görüyoruz ki, burada yavşan karakterinin çok kuvvetli anlam yükü var. Yavşan öncelikle Beyrekle Banuçiçek arasında bulunan sevginin saflığının, kutsallığının sembolüdür. İki taraf da yavşandan birbirlerinin kokusunu alıyorlar. Bu halde yavşan, vatan evlatlarının birbirlerine can bağının, kan bağının, ruh bağının da sembolüdür. Fakat onun fonksiyonu daha büyüktür. Zindanın ızdırapları ve Selcan'ın şehvani güzelliğinin karşısında yenik düşen Beyrek kendi namusunu - erkeklik bekaretini kurban veriyor. Bu durum kendisini manen öldürüyor. Bu yüzden de babasının elinden gelen tüccarlara, "Beyrek yok, Beyrek öldü" haberini veriyor. Zira o kendisini

Oğuz eli için öldü sayıyordu. Yavşan onu yaşama, manevi diriliğe geri götürüyor. Yavşanı koklayan Beyreğ`in beynine yurdunun, sevgilisinin rayihası ulaşınca manevi ölümden kurtuluyor, gururu, diriliği kendisine dönüyor: Oğuz eli için ölmüş Beyreğ`i mahvolmaktan halas ediyor, onu vatanına, yurduna geri döndürüyor. Sanıyoruz, Anar`ın toy gecesi kendi çadırlarında Beyreğ`e ve Banuçiçeğ`e "yavşan koklatmasının" ve bu tanımları sanatsal dilin ulusal incisi düzeyine vardırmasının nedeni de budur.

Öykünün esas karakterlerinden biri Salur Kazan ve onun oğlu Turaldır. Kazan oğluna yiğitliyi talim etmek için kendisiyle beraber ava gidiyor. Yine de Alp Aruz`un ihaneti sonucu Kıpçak Melik onları yakalayıp esir ediyor. Kazan`ın eline de baskın verip evini, malını-mülkünü, kız-gelini yağmalıyorlar.

Anar eposta Uruzla anası arasında baş tutmuş konuşmaları da önemli bir öge olarak öyküde vurguluyor. Bu hisselerin anlatımları emosyonel bakımdan çok etkilidir. Zira bu, Milli Azerbaycan Oğuz insanının maneviyat tarihinin en ışıklı sayfalarından biridir. Kıpçak Melik Salur Kazan`dan öc almak için onun karısının namusunu kirletmek istiyor. Fakat kırk kızın arasında Burla Hatun`u bulamıyorlar. Tural`ın (Uruz`un) etini kebab yapıp kızlara yedirmek, hiç bir ana evladının etini yemeyeceği için bu yolla kendisini bulmaya çalışacaklardı. Anar eserde Tural`ın diliyle Azerbaycan`ın ulusal varlığının tarihler boyu sarsılmaz gerçeğini olduğu gibi söylüyor ve burada Uruz`un epostaki sözlerinin öyküde değişmeden Tural`ın dilinden beyan edilmesi Azerbaycan`ın ulusal maneviyatının milli `kendini tastik` değerlerinin sonsuzluk bildirisi gibi sesleniyor: "Tural" - Ağlama ana! Bırak benim etimden kavurma yapsınlar. Her kes bir yerse, sen iki ye. Yeter ki, düşman seni bilmesin, duymasın. Yeter ki, babam Kazan`ın namusuna halel gelmesin."

Oğuz eli yardıma geliyor. Kazan`ı ve onun oğlunu kurtarıyorlar. Yazar Anar bu yerde ulusal Oğuz devletinin başkanı Salur Kazan`ın diliyle milli tarihimizin en yüce ve sonsuz gerçeğini haykırıyor: "Oğlum Tural! Gördün mü bu dünyada baş kesmeden, kan akıtmadan yaşanmıyor. Şimdi

anladın mı benim sözlerimin gerçek olduğunu?" Busözler ruhsal olarak "Dede Korkut" destanından gelse de, eposta doğrudan bulunmuyor. Burada Anar satır arası anlam "oyunu" kurgulamış: babayla oğulun - ulusal devletin hükümdarıyla onun veliahtı arasında geçen konuşmada Tural babasının "baş kesmek, kan akıtmak" felsefesine itirazda bulunuyor: "Hayır babacım! Şimdi anladım ki, dünyada baş kesmekten, kan akıtmaktan, zalimlikten kötü bir şey yokmuş".

Babayla oğlunun bu konuşmasında babanın sözleri Azerbaycan halkının milli `kendini tastik` gerçeği, oğulun sözleri ise yazarın (Anar`ın) rejimin uşağı olan sahte eleştirilenler tarafından kan akıtmak felsefesini tebliğ etmekle suçlanmamak (sansüre maruz kalmamak) için kullandığı sanatsal söz oyunudur.

Kazan`ın evi kurtarılıyor, Beyrek yurduna dönüyor, namertler hakettikleri cezayı alıyorlar. Kendilerini bekleyen büyük beladan habersiz olan Oğuz halkı seviniyor. Kendi mezarında oturup ölümünü bekleyen Dede Korkut olayların gidişini böyle rivayet ediyor: Beyrek esaretten kurtuldu geldi, düğünü oldu. Banuçiçeğ`in gerdeğine girdi, oğulları oldu. Beyreğ`in bacısı Günel`i Kazan`ın oğlu Turalla nişanladılar. Çaldık, okuduk, oynadık. Zannediyorduk ki, Oğuz elinin zorlu-belalı günleri artık bitti. Nereden bilelim ki, zorlu, musibetli günler daha ilerdeymiş, başımıza ne tür belalar gelecek, yurdumuz nasıl günler görecek".

Alp Arusu`un ihaneti ortaya çıkıyor, kendisi kan akrabalarını toplayıp Salur Kazana karşı düşmalığa başlıyor. Beyreği kendi tarafına çekmeye çalışıyor. Barış adıyla evine davet edip onu ölümcül yaralıyor. Yaralı Beyrek evine dönüyor, karısını, bacısını, ihtiyar ana babasını Kazana, oğlunu bir yiğit gibi büyütmesi için can dostu Karacık Çoban`a ısmarlamayı vasiyet ediyor ve gözlerini sonsuza kadar kapıyor. Oğuz elinde kardeş savaşı başlıyor. Yiğitler öldükçe taş yığınınna dönüşüyorlar. İç Oğuzla Taş Oğuzlu tüm yiğitlerin neredeyse tamamı ölüyor. Bir kaç insan hayatta kalıyor.

Mezarı başında oturup şu hüznü destanı anlatıp bitiren Dede Korkut bundan sonra yaşamının bir anlamı olmadığını düşünüyor:

"Dede Korkut sözünü bitiriyor, kopuzunu alıp kılıfına geçiriyor, bir tarafa bırakıyor, sessizce mezarına bakıyor, usluca girip yatıyor, çalılıktan yılan çıkıp tıslayarak mezara doğru sürünüyor. Dede Korkut gözlerini kapatıp bekliyordu. Aniden uzaktan sesler duyuldu, gözlerini açtı, başını kaldırdı, dikkat kesildi".

Bağırınlar, savaş meydanından cesedi bulunmayan Tural'ın anası Burla Hatun ve karısı Günel'di. Onlar Turalı yaralı halde buldular. Dede Korkut Tural'ın yarasına baktı: "Hanım, bu yaradan korkmayın, bu yaradan oğlan ölmeyecek. Ana sütüyle dağ çiçeği onun yarasının merhemidir".

Gördüğümüz gibi, Anar "Dede Korkut" destanlarında Hızır'ın görevini M. Rızaguluzade gibi Dede Korkut'a veriyor. M. Rızaguluzade'nin Hızırı Dede Korkut gibi görmesinin o dönemin muhitiyle ilgili motifleri hakkında daha önce konuşmuştuk. Anar'ın yaşadığı dönemde Hızır'ın edebiyata getirilmesinin hiç bir "tehlikesi" olmasa da, yazar bu sahneyi Dede Korkutla kapatmayı uygun buluyor.

Sanıyoruz ki, bunun da nedenleri vardır. Konunun kökeni ilkin olarak yazarın gerçekleştirdiği sanatsal kurallardır. Öyküde tüm kutsal değerler Dede Korkut karakterine konsantre edilmiştir. "Ana sütü ve dağ çiçeğiyle" tedavi bir şaman terapisi. Bu anlamda o terapinin kendi "archétype"leri bakımından gam-şaman olmasıyla ilgili çok söylenmiş, Korkuta ait edilmesi tamamen doğaldır. Fakat burada meselenin mahiyeti sadece şaman terapisiyle ilgili değildir. Eposta muhafaza edilmiş bu tedavi, sadece şaman terapisi değil, Oğuzların kutsal değerleriyle ilgili eski görüşlerini kendinde barındırıyor.

Oğuzlarda ana kutsaldır. "Ana hakkı - Tanrı hakkıdır" deyimi Oğuz bilincinin kutsal hükümlerinden biridir. Türk folklorunda süt sembolünün kozmolojik semantikasını araştırmış folklor bilimci E. Kerimbeyli epostaki "ana sütü, dağ çiçeği"yle ilgili yazıyor:

"Mitopoetik ana sütü bir dizi mitik fonksiyonlarla yükümlüdür:

1. Ana sütü - şifa sembolüdür.
2. Ana sütü - mistik semboldür.
3. Ana sütü - mifik aura sembolüdür.

4. Ana sütü - hareket (transfer) sembolüdür.

5. Ana sütü - super semboldür."

Gördüğümüz gibi ana sütü kutsaldır ve bu süt her şeyden önce ana başlangıcını ifade ediyor. Tural ölümcül haldedir. Gam-şaman görüşlerine göre onun ruhu vücudundan ayrılmış, yani ölmüştür. Dede Korkut onu yaşama döndürüyor, yani diriltiyor. Bu, ölüp-dirilmedir. Folklor bilimci alim R. Aliyev zaten bu sahneyi ölüp-dirilme (totem ecdatların ölmüş kahramana yeniden hayat vermesi) gibi açıklıyor. Bu yönüyle Tural'ın yaşama dönmesi, yeniden dünyaya gelmesi - doğması demek oluyor. Doğmak anne-babayla mümkündür. Bu durumda, sanıyoruz "ana sütü ve dağ çiçeği" anne ve babayı sembolleştirir. Ana sütü - anne başlangıcının sembolüysen, dağ çiçeği de - baba başlangıcının sembolüdür.

Türk mitolojisinin aşamalarını yazar kavrayışıyla derinden duyan Anar, öyküde dağ karakterini açıkça baba başlangıcı gibi sunuyor. Eserde Turalla sevgilisi Günel arasında geçen konuşmaya dikkat edelim:

"Tural dedi:

- Günel, sen neden dağlara baktığında peçeni çekiyorsun, yüzünü kapatıyorsun?

Günel hafif tebessüm etti:

- Bunu bize anamız öğretti, ona da ninemiz öğütlemiş. Diyorlar ki, Kazlık Dağı bizim - Oğuz kızlarının ve gelinlerinin kayın pederidir. Bu yüzden de bu dağa baktığımızda örtünmemiz gerekiyor".

Gördüğümüz gibi, Kazlık Dağı Günel'in kayın babası, yani Tural'ın dağ babasıdır. Ölümcül yaralı halde dağ yamacına düşüp kalmış Tural, esasında dağ babası, yani totem babası (totem cediti) Kazlık Dağı'nın kucağındadır.

Ana sütüyle dağ çiçeğinin iyileştirmesi Tural'a bu sembollerde bir mitik güç gibi mevcut olan ana ceditinin ruhuyla baba ceditinin ruhunun (ana ve baba başlangıçları) yeniden hayat vermesidir.

Bu sembollerin ne eposta, ne de öyküde işlenmesi raslantı değildir, halkımızın dağın ecdat olmasıyla hakkında eski mitik tanımlarıyla ilgilidir. Bu yönden M. Rızaguluzade'nin kendi eserinde Hızır'ın yerine Dede Korkut'u vermesi dönemin politik-idyolojik ortamıyla ilgili olsa da, anarda bu yer değiştirme kesin mitolojik-epik, sanatsal-estetik mantığa uyuyor.

Eserin sonunda Dede Korkut, Burla Hatun ve Tural'ın bir yerlere gittiği belirtiliyor. Onlar gidip savaşın yapıldığı meydana çıkıyorlar. Burası tamamen değişmişti. Karacık Çoban toprağı taşlardan temizliyordu. Temizlenmiş meydana öküzler çift sürüyor, adamlar türküler çığırıp sabanla toprağı sürüyorlardı. Karacık Çoban terler içinde kalarak kayaları kenara atıyordu. Beyreğ'in 14 yaşlı oğlu da kendisine yardım ediyordu."

Burada Dede Korkutla Karacık Çoban arasında eserin tem setir arası anlam yükünü ihtiva eden bir konuşma geçiyor:

"Dede Korkut:

- Çoban, evladım ne yapıyorsun?

Karacık Çoban:

- Toprağı taşlardan temizliyorum Dede. Ekelim, biçelim, yiyelim, yaşayalım istiyorum. Ne tavsiye edersin?

Dede Korkut:

- Çoban sözü haklıdır. Yurdumuzun başına çok belalar geldi, erlerimiz, erenlerimiz hep öldüler. Fakat tamamen bitmedik. Daha varız, olacağız, kalacağız."

Bu konuşma ikili anlam sistemi ihtiva ediyor: metinüstü ve metin altı anlam sıraları. Metin üstünde her şey bellidir: elin yiğitleri bitmiş, ekip-biçmek, yaşamak, üreyip-çoğalmak, yurdu kalkındırmak gerekiyor. Fakat Anar metinaltında çok derin anlam yükü yerleştirmiştir. Bunun için konuşmanın mana alemine, onu oluşturan karakter-unsurların anlam yüküne ve edebi mekanın anlamına dikkat etmemiz gerekiyor.

Öncelikle konuşma ekip-biçmek üzerinde kurulmuş. Metin üstünde bu, elin yaşamsı, ekmek için buğday ekilmesi anlamındadır. Bu durumda Dede Korkut'un Karacık Çoban'ın bu niyeti için dua etmesi kendisinin Oğuz toplumunun bilgisi olması bakımından çok normaldir.

Fakat buğdayı ekmek isteyen kimliğine dikkat edersek yazarın düşüncesi açıkça meydana çıkıyor. Anar öyküde Karacık Çobanı bir çoban ve savaşçı olarak anlatmıştı. Çoban çiftçi değil ve onun işi davardır. Bu durumda çobanın ekin ekmesi onun fonksiyonu bakımından kendini doğrultmuyor. İkinci taraftan o aynı zamanda bir savaşçıdır. Savaşçılarsa ekin ekmezler. Üçüncü ve en önemlisi, Karacık Çoban'ın çift sürdüğü

yer bu amacı gerçekleştirmek için uygun bir yer değildir. Bu yer kardeş savaşlarının hazin anılarını kendinde barındıran taş mezarlıktır. Hatırlayalım ki, Anar bu mezarlığı öykünün başında Oğuzlar'ın taş yazıtları, halkın taşla yazılmış tarihi gibi tanımlamıştı. Bu durumda Karacık Çoban'ın bu mezarlıkta çift sürmek istemesi Oğuz halkının tarihine, kutsal anıtına - kardeşlik mezarına ihanet etmesi anlamındadır. Oysa ki, çoban hiç bir halde Oğuz'un kutsal değerlerine karşı çıkmazdı. Bilakis, bu değerlerin korunması için canını bile verirdi. Peki, o zaman Karacık Çoban'ın "anormal" davranışının anlamı nedir?

Bu sorunun yanıtı, Anar'ın "Dede Korkut" öyküsünün tüm gerçek anlamını, gizli kalan, yazarın metin altına yerleştirdiği fikri açıklıyor. Mesele şudur ki, Karacık Çoban'ın ekin ekdiği yer savaş meydanıdır. Savaş meydanı ekilmez, orada dövüşülür. Savaş meydanında sadece mecazi anlamda ekin ekilir. Karacık Çoban'ın da ekin ekmesinin mecazi anlamı var. Bir çoban ve savaşçı olan Karacık Çoban'ın savaş meydanında ekin ekmesi, onun Oğuz halkının savaş geleneklerini koruması ve sürdürmesi anlamındadır. Toprağa tohum ekilir, burada tohum gelenek anlamındadır: bir bitkinin tohumu o bitkinin tarih boyu değişmeyen tüm geleneksel özelliklerini kendinde yaşatıyor. Yazar burada felsefi düşüncüyü onay ve inkar üzerinde kurgulamış. Şöyle ki, Karacık Çoban'ın savaş meydanını temizlemesi halk tarafından kardeş katliamının inkar edilmesi anlamındadır. Çobanın savaş meydanında ekin ekmesi ise müteakip nesillerin - Oğuzların, düşmana karşı birleşme, savaşma geleneklerini kabul ederek yaşatması, ulusal düşünce tarzı olarak onaylaması anlamındadır. Eserde Dede Korkut'un bu durumda dua etmesi de sembolik anlam taşıyor. Son savaşta Oğuzlar'ın mağlup olduklarını da unutmayalım. Şimdi yeni neslin Oğuz devlet geleneğini onarması gerekiyor. Yazar Dede Korkut'un hayır-duasıyla, Azerbaycan halkının kendi ulusal tarihini korumasının, devlet geleneklerini berpa etmesinin halkın birleşmesinden; elin zor gününde düşmana karşı, hoş gününde birbirine karşı bir olmasından geçtiğini belirtiyor.

ТЮРКСОЙ обладает незаменимой силой в интеграции нашей культуры

Егяна Нехматулла гызы Исмаилова

Бакинский государственный университет, профессор

«Аллах Всевышний вознёс светило Удачи к созвездиям тюрков, царство их расположил среди небесных сфер, назвал их ат-турк и наделил могуществом».

М.Кашгари «Диван-лугат-ат-турк»

В 1991 году в результате распада Советского Союза появились независимые государства. Пять из них являлись тюркоязычными. Общая история и культура этих стран диктовала необходимость объединения этих стран в одной организации для развития связей между ними. Первые идеи о создании ТЮРКСОЙ были выдвинуты еще в 1992 году. В Баку и Стамбуле состоялся ряд встреч, связанных с созданием этой организации, и наконец,

12 июля 1993 года в казахстанском городе Алматы министры культуры Азербайджана, Казахстана, Кыргызстана, Узбекистана, Туркменистана и Турции подписали протокол о создании ТЮРКСОЙ.

Необходимость создания ТЮРКСОЙ была обусловлена близостью языков, народов, культур стран-организаторов, у многих народов даже религия была одна. Известно, что некоторые тюркские народы исповедуют разные религии. Но при создании ТЮРКСОЙ предпочтение в основном было отдано языковому принципу. То есть организация построена на единстве языка. К основным членам ТЮРКСОЙ относятся Азербайджан, Казахстан, Кыргызстан, Узбекистан, Турция и Туркменистан. Остальные 8 членов (республи-

ки Алтай, Башкортостан, Хакасия, Саха (Якутия), Тыва и Татарстан, входящие в Российскую Федерацию, Гагаузия (Молдова) и Турецкая Республика Северного Кипра) в основном участвуют в качестве наблюдателей. Однако все члены в организации обладают равными правами.

Основная цель организации ТЮРКСОЙ:

- развитие культурных связей между народами, странами и этническими группами, говорящими на тюркских языках;
- исследование, изучение, охрана и доведение до мира образцов тюркской культуры;
- устранение различий в культуре тюркских народов, возникших по историческим, политическим и географическим причинам и под влиянием зарубежных стран;
- доказательство общности тюркской культуры;
- защита тюркской культуры от вредного воздействия других культур и возвращение ее к своему прошлому;
- сохранение алфавита и языка между тюркскими государствами и общинами, проживающими на обширной с географической точки зрения территории;
- распространение тюркской культуры, занимающей важное место в мировой культуре, и в других местах;
- создание центра для хранения документов, связанных с тюркской культурой, искусством и архивных документов;
- популяризация во всем мире выдающихся исторических личностей, мыслителей, поэтов и писателей, а также государственных деятелей тюркского мира и пр.

Для достижения данных целей ТЮРКСОЙ принимает следующие меры:

- развивает и укрепляет связи между тюркоязычными народами в области культуры и искусства, обеспечивает с этой целью совместную реализацию различных программ и проектов;
- осуществляет меры, направленные на выявление, сохранение, изучение, развитие и пропаганду общих духовных ценностей, исторического наследия, образцов литературы и искусства, традиционных видов спорта и народных игр;
- выполняет заказы по созданию радио- и телевизионных программ, документальных видео- и кинофильмов, распространяющих лучшие достижения культуры и искусства тюркоязычных стран;
- организует фестивали и конкурсы в области театрального, музыкального, оперного и балетного искусства, участвует в аналогичных мероприятиях, проводимых структурами другого профиля;
- проводит выставки, художественные выставки и другие мероприятия, направленные на развитие изобразительного и пластического искусства;
- издает периодическую и разовую печатную продукцию;
- организует юбилеи, вечера памяти и другие массовые мероприятия, посвященные годовщинам важных событий общетюркской истории, выдающихся личностей, внесших значительный вклад в развитие языка, литературы, культуры и искусства тюркоязычных стран;
- в рамках целей и задач ТЮРКСОЙ проводит международные научные конференции, симпозиумы, дискуссии и пр.;
- налаживает с другими международными и национальными организациями, общественными

структурами и движениями взаимные связи в области культуры, искусства, образования и пр., сотрудничает с ними в реализации совместных программ.

Сфера деятельности ТЮРКСОЙ очень широка. Наша общая культура на обширном географическом пространстве от Сибири до Балкан представлена и пропагандируется в мире во всем ее многообразии. В эти годы художники, писатели, поэты, скульпторы, фотографы, деятели театра и кино, представители искусства познакомились друг с другом на мероприятиях ТЮРКСОЙ и наладили связи. Создано три коллектива ТЮРКСОЙ. Молодежный камерный оркестр, Молодежный камерный хор и Оркестр народных инструментов. В каждом коллективе представлены деятели искусств стран-участниц. Коллективы представляют богатую культуру тюркского мира как в странах-участницах, так и в престижных залах, на фестивалях Европы и Америки. С 2010 года каждый год объявляется годом одной из гениальных личностей тюркского мира, проводится связанный с этим цикл мероприятий: 2012 год был объявлен «Годом Мирзы Фатали Ахундова», а 2017 год - «Годом Моллы Панаха Вагифа». С 2012 года важные исторические и культурные города тюркского мира объявляются культурными столицами тюркского мира. Посредством данных мероприятий наши гениальные личности и культурные столицы шире популяризируются как среди братских народов, так и во всем мире. В 2016 году решением Постоянного совета ТЮРКСОЙ город Шеки был объявлен культурной столицей тюркского мира. Объявление Шеки, расположенного на историческом Шелковом пути и являющегося живым символом богатой культуры, культурной столицей стало прекрасным подарком для «Года мультикультурализма».

Распоряжением Президента Азербайджанской Республики от 17 октября 2017 года был отмечен 100-летний юбилей со дня рождения выдающегося представителя азербайджанской культуры,

великого композитора, известного ученого-педагога и общественного деятеля, Народного артиста СССР, Героя Социалистического труда, лауреата государственных премий СССР и Азербайджана, академика Кара Караева. Решением ТЮРКСОЙ 2018 год объявлен годом Кара Караева. В этом направлении уже проводится большая работа. 14 февраля 2018 года в штаб-квартире ТЮРКСОЙ в Анкаре состоялась церемония открытия «Года Кара Караева». На церемонии открытия выступили генеральный секретарь ТЮРКСОЙ профессор Дюсен Касеинов, выдающийся композитор, «Артист ЮНЕСКО во имя мира», народная артистка Азербайджанской Республики, председатель Союза композиторов профессор Франгиз Ализаде, директор Азербайджанской национальной библиотеки, заслуженный работник культуры, профессор Керим Тахиров, заслуженный работник искусств, преподаватель Университета Гази, профессор Афлатун Нематзаде и другие. Дюсен Касеинов рассказал о творчестве выдающегося композитора Кара Караева, его вкладе в мировую музыку. Он сообщил, что в 2018 году цикл мероприятий, связанных с юбилеем выдающегося мастера, будет проведен в рамках «Года Кара Караева» также в Казахстане, Кыргызстане, Узбекистане, Туркменистане и других тюркоязычных странах, входящих в ТЮРКСОЙ.

ТЮРКСОЙ проводит грандиозную работу с целью популяризации тюркской культуры, литературы, искусства, реализует с 1994 года важные проекты, направленные на пропаганду и популяризацию в мире богатой общетюркской культуры. Цель ТЮРКСОЙ заключается в том, чтобы, ознакомив читателей всех возрастов с существующим в тюркских государствах богатым литературным и мыслительным наследием, создать общее культурное будущее. Современные писатели и поэты, появившиеся в мире мысли и искусств в тюркских республиках, различными произведениями вносят большой вклад в развитие нашей общей культуры. Культура в современном мире имеет большое значение. Выражаясь словами великого Г.Джавида, «Для Турана великой древней

силой, более могучей, чем меч, является культура».

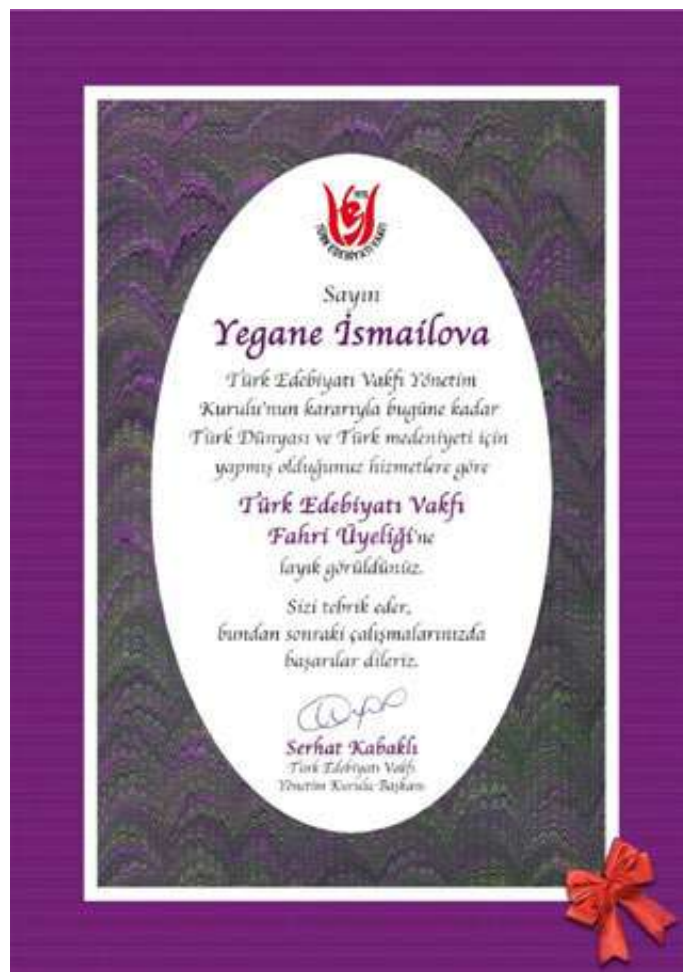
Приверженность древних тюрков к тюркству, идея тюркизма нашли отражение в наших пяти общих памятниках, это: Орхонские письма, «Книга моего деда Коркута», «Диван-лугат-ат-турк», поэма «Кутадгу Билиг» Юсуфа Баласагуни, «Хикметы» Ходжи Ахмета Яссави. В одном из хадисов говорится: «Поистине есть у Аллаха на Востоке воинство, имя ему - тюрки. Он наказывает с их помощью тех, кто ему противится». Мы считаем, что этот хадис появился в доисламские времена в связи с походами тюрков - Атилмлы на Римскую империю.

ТЮРКСОЙ популяризирует в тюркском мире большой вклад, внесенный древними тюрками в мировую культуру. С этой точки зрения одним из крупнейших проектов является книга по общей тюркской истории. Тюркские народы нуждаются в наставлениях старца Коркута, философии Мовланы, размышлениях Юнуса Эмре.

ТЮРКСОЙ выполняет важную миссию по доведению до грядущих поколений братства, единства языка тюркских народов, общей тюркской культуры. ТЮРКСОЙ налаживает тесные узы между тюркоязычными народами. Мысль выдающейся личности Исмаила Гаспринского «Единство в языке, мыслях и действиях» сегодня осуществляется ЮНЕСКО тюркского мира - ТЮРКСОЙ.

ТЮРКСОЙ принадлежат неоценимые заслуги в распространении ценных произведений выдающихся личностей, внесших большой вклад в сферы литературы, искусства, культуры, обогащении нашей культуры, популяризации ее не только на тюркской географии, но и во всем мире, налаживании дружественных и братских уз.

Участие всех тюркских народов от Якутии до Европы в музыкальном фестивале «Восточный базар», организация выступлений 6 оперных театров государств-членов ТЮРКСОЙ и популя-

ризация во всем мире оперы «Кероглу» великого Узеира Гаджибеяли как несравненного произведения тюркской культуры - крупнейший проект из реализованных ТЮРКСОЙ на сегодняшний день. В проекте приняли участие 250 мастеров искусств 6 оперных театров стран-участниц, спектакли с большим успехом прошли в 5 городах 4 стран (Бишкеке, Алматы, Анкаре, Баку и Стамбуле. В 2013 году по случаю 100-летия знаменитой оперетты Узеир бека «Аршин мал алан» в результате совместного сотрудничества ТЮРКСОЙ и Министерства культуры и туризма Азербайджана концертная версия оперетты была показана на сцене ЮНЕСКО. В данном проекте приняли участие мастера оперы Азербайджана, Казахстана, Кыргызстана и Турции.

Азербайджан, расположенный на историческом Шелковом пути, как пространство на стыке

различных цивилизаций, веками был известен как край, где формировалась среда национально-культурного разнообразия, где представители отдельных национальностей и конфессий жили в условиях мира, спокойствия, взаимопонимания и диалога. Азербайджан внес неоценимый вклад как в тюркскую, так и исламскую культуру: с участием и при поддержке ТЮРКСОЙ на высоком уровне прошли Год исламской солидарности, Бакинская международная книжная выставка-ярмарка. Вышла книга под названием «Стихотворения Моллы Панаха Вагифа на языках мира». Стихотворения Вагифа в изящном оформлении были изданы на азербайджанском, казахском, киргизском, узбекском, турецком, туркменском, башкирском, татарском, английском, итальянском, русском и украинском языках. Думаю, книга является лучшей данью памяти выдающегося поэта, философа и государственного деятеля XVIII века Вагифа. Могу отметить оперу «Кероглу» нашего гениального композитора Узеир бека Гаджибеили. ТЮРКСОЙ ежегодно проводит в Турции празднества по случаю Новруза. На эти программы приглашаются танцевальные группы, музыканты, ашуги и ученые-фольклористы из тюркского мира. После включения праздника Новруз в репрезентативный список ЮНЕСКО по нематериальному наследию в Париже - центре ЮНЕСКО и Страсбурге - Совете Европы были даны концерты, а после объявления в 2010 году Генеральной ассамблеей ООН 21 марта «Международным днем Новруза» концерты, посвященные Новрузу, были проведены в центре ООН в Нью-Йорке и Вашингтоне.

1300-летие «Деде Коркута», 1000-летие «Манаса», 660-летие великой личности - эмира Тимура, 500-летие Мухаммеда Физули, 150-летие казахского поэта и философа Абая - юбилейные мероприятия, проведенные в рамках ТЮРКСОЙ. В 2018 году народный писатель, видный общественный деятель и литератор, председатель Союза писателей Анар был награжден медалью «Шараф» Международной организации тюркской культуры (ТЮРКСОЙ).

7 декабря 2017 года в Азербайджанском государственном педагогическом университете была открыта кафедра Международной организации тюркской культуры (ТЮРКСОЙ). Открытие данной кафедры будет иметь важное значение с точки зрения солидарности, единства тюркского мира, а также научного исследования и пропаганды тюркской литературы, истории, культуры. Генеральный секретарь Международной организации тюркской культуры, профессор Дюсен Касеинов, ректор Азербайджанского государственного педагогического университета, профессор Джафар Джафаров и другие, назвав открытие в университете кафедры ТЮРКСОЙ одним из важных шагов в этом направлении, расценили создание ее в Азербайджанском государственном педагогическом университете, первом среди высших учебных заведений Азербайджана, как большое событие. На мероприятии также был показан фильм, отражающий деятельность ТЮРКСОЙ. Между АГПУ и ТЮРКСОЙ, а также странами-участницами данной структуры был подписан протокол об обеспечении научно-культурного обмена, подготовке научных исследований, связанных с тюркской культурой, совместных проектов в области образования и осуществлении взаимного сотрудничества. На церемонии декану филологического факультета АГПУ, профессору Булудхану Халилову, заведующему научно-исследовательской лабораторией «Тюркские исследования», профессору Эльману Гулиеву, профессору кафедры литературы и методики ее преподавания Ягубу Бабаеву, профессору кафедры азербайджанской и мировой литературы Махмуду Аллахманлы были вручены медали, учрежденные ТЮРКСОЙ по случаю 300-летнего юбилея Моллы Панаха Вагифа.

Следует особо отметить интервью АЗЕРТАДЖ генерального секретаря ТЮРКСОЙ профессора Дюсена Касеинова. Интервью начинается следующими словами: «Генерального секретаря Международной организации тюркской культуры (ТЮРКСОЙ) профессора Дюсена Касеинова, ко-

торому исполнилось семьдесят лет, все знают как замечательного человека, личность, бесконечно привязанную к тюркскому миру, в том числе любящего Азербайджан, как свою родину. А те, кто работают с ним, трудятся плечом к плечу, осуществляют деятельность под его руководством, оценивают профессора Дюсена Касеинова, в первую очередь, как отзывчивого человека, справедливого руководителя. Став в 2008 году генеральным секретарем ТЮРКСОЙ, он приступил к исторической миссии перед тюркским миром. Он выступает за обеспечение мира, развития и прогресса, дружбы и братства, спокойной жизни людей. Его жизненное кредо - видеть планету на пути мира, развития и прогресса. Поэтому он является сторонником диалога и интеграции между культурами, религиями и верованиями. Именно поэтому за целенаправленную деятельность он награжден орденами и медалями отдельных государств. Удостоенный в 2010 году ордена «Кюрмет», юбиляр в истекшие 17 лет был награжден 13 орденами и медалями. Его любят не только в Казахстане. Дюсен Касеинов, награжденный в 2007 году за вклад в мировую культуру, миролюбивые культурные проекты орденом «Дружба» Российской Федерации, спустя пять лет - в 2012 году был награжден Президентом Азербайджанской Республики орденом «Достлуг». Среди его многочисленных наград, а также юбилейных медалей отдельных стран и городов есть и медаль «Махтумкули Фраги» Туркменистана. В интервью приведены и мысли официального представителя Азербайджана в ТЮРКСОЙ Эльчина Гафарлы о Дюсене Касеинове: «Он настоящий тюркист, отзывчивый человек, справедливый руководитель. Подходя под одинаковым углом зрения к национальным праздникам, обычаям и традициям, историческим личностям стран, представленных в ТЮРКСОЙ, он создал в организации управленческую традицию, которая никогда не будет нарушена. Коллективное проведение дней рождения, а также юбилеев официальных представителей, других сотрудников и членов их семей, проявление взаимного уважения в праздничные дни -

одни из важных моментов, которые он требует от каждого из нас».

Как продолжательница идей тюркизма моего деда Абдул Расула Нехмат оглу, капитана судна, являвшегося одним из создателей тюркского националистического движения, я горжусь тем, что служу

тюркскому миру. В 1937 году дед стал жертвой репрессии, был сослан в Сибирь на 10 лет.

Как ученый, исследующий 2 великих эпоса тюркского мира - «Книгу моего деда Коркута» и «Кероглу», являюсь автором 5 книг и более 100 научных статей. Участница более 50 научных

конференций. В 2016 году выступила в Москве на международной конференции «Современные проблемы тюркологии» на тему «Общетеоретические проблемы эпосов «Книга моего деда Коркута» и подготовила справочник под названием «Тюркские народы».

В декабре 2016 года стала одним из 5 победителей эссе-переписки «Открываю для себя А.Х.Танпынара» по инициативе Института Юнуса Эмре в Баку. Посетив родину А.Х.Танпынара, побывала в 5 городах - Стамбуле, Ялове, Конье, Бурсе, Эскишехире. Никогда не забуду встречи, проведенные на самом высоком уровне. Я безгранично обрадовалась, узнав о грандиозных проектах в Вакфе деятелей искусств и писателей тюркского мира, при посещении памятника Мовлане Джалаладдину Руми и Эскишехире, объявленном в 2013 году «Культурной столицей тюркского мира». Все это служит тому, чтобы тюркские народы лучше узнали друг друга.

В марте 2018 года читала в Стамбульском университете, основанном в 1453 году Султаном Мехмедом Фатихом, по Программе обмена, посвященной Мовлане, лекции по дисциплинам «Древне-тюркские эпосы» и «Введение в тюркскую народную литературу». Преподавание в университете, где учились выдающиеся деятели литературы - писатели, ученые - большая гордость. 26 марта была организована конференция под названием «Сокровищницы истории тюркской культуры», где я выступила в связи с «Книгой моего деда Коркута», «Дивани-лугат-ат-турк», «Кутадгу билиг». Проф. др. Абдулкадыр Эмэксиз подарил мне замечательную книгу «История великой тюркской литературы», подготовленную нашим дорогим учителем Махиром Коджатюрком. Книга посвящена истории, анализу и критике тюркской литературы с самого начала до наших дней. Такие книги являются ценным вкладом в культуру тюркского мира. Желаю, чтобы ТЮРКСОЙ, наряду с книгой об общей тюркской истории подготовил книгу об общей тюркской литературе.

Никогда не забуду также участие в марте этого года в проведенном Вакфом тюркской литературы мероприятии по случаю 80-летнего юбилея писателя Анара. Выступая на этом мероприятии, я преподнесла Анару свою монографию «Эпосы «Книга моего деда Коркута» и современная азербайджанская литература». Меня очень обрадовало то, что известный писатель получил награду «Живой Деде Коркут», так как уже готова к печати моя книга «Творчество Анара, связанное с Деде Коркутом».

Я тоже заранее сердечно поздравляю генерально-го секретаря Международной организации тюркской культуры профессора Дюсена Касеинова с предстоящим 75-летним юбилеем, желаю ему доброго здоровья, достижения еще более высоких вершин в служении тюркскому миру. Многоуважаемый Дюсен бек, все, кто ценят единство тюркского мира, в том числе и я, верим, что Вы принесете ТЮРКСОЙ еще более значительные успехи. Всевышний создал Вас для созидания. Желаю вместе с Вами отметить Ваши 80, 90 и 100-летние юбилеи.

Нынешний год является важным в истории ТЮРКСКОЙ. Организация отмечает свое 25-летие. Цель написания этой статьи заключается в том, чтобы своими мыслями и суждениями внести вклад в славный юбилей. Желаю ТЮРКСКОЙ успехов в деле развития и доведения до мира культурных связей между тюркскими народами.

Спасибо ТЮРКСОЙ - ЮНЕСКО тюркского мира!

TÜRK HALKLARI

Ey Türk Oğuz Beyleri! Üstten gök çökmedikçe, alttan yer delinmedikçe, bil ki, Türk milleti, Türk yurdu, Türk devleti, Türk töresi bozulmaz. Ey ölümsüz Türk milleti! Kendine dön! Su gibi akıttığın kanına, dağlar gibi yığıdığın kemiklerine layik ol!

Orhun Abideleri

Türkçülük kaygısı, Türkçülük düşüncesi beş ortak abidemizde – Göktürk yazıtlarında, Dede Korkut Kitab'ında, "Divanu Luğat't - Türk"de, Yusif Balasagunlu'nun "Kutadgu-bilig" eserinde, Hoca Ahmed Yasevi'nin Hikmetler'inde ifadesini bulmuştur.

Anar

Size sunulan makale geniş bir bilgi yelpazesini kap sayacak nitelikte değildir. Burada hakkında bilgi verilen halkların her biri eşsizdir. Halkların varlığının göstergesi diller kendiliğince eşsizdirler (Çünkü varolmak anlaşılabilir demektir). Aynı genetik kökten gelmeleri açısından Türk dilleri kendi aralarında çok karışık bir sistem oluşturmaktalar, bu sistemin her bir elementi diğerlerinden bir takım farklılıklarıyla seçilmektedir.

Türkolojinin kurucusu Kaşgarlı Mahmud'a göre "Allah, Türkleri üstün kılmış, kağanları onlardan yaratmış, onları yeryüzünün hakimleri kılmış, onlara güzellik ve yiğitlik değerlerini vermiştir. Kim Türklerle birlikte çalışırsa, Türkleri sever ve saygı duyarsa Allah o kişiyi irade ve arzusuna kavuşturur."

İbni Ebid-Dünya'nın "Ahir zaman üzerine" yazdığı kitabında, Allah'ın resulüne senetle ulaştığı bir hadis yazılmıştır. Bu hadise göre yüce Tanrı; "Benim bir ordum vardır. Ona Türk adını verdim. Onları doğuya yerleştirdim. Bir kavme gazaplanırsam Türkleri o kavmin üzerine yollarım." buyurmuştur.

"İşte bu, bütün insanlara karşı bir üstünlüktür. Çünkü Allah, onlara ad vermeyi üzerine almıştır; onları yeryüzünün en yüksek yerinde, havası en temiz ülkelere oturtmuştur. Onlara "kendisi ordum" demiştir. Bundan başka Türklerde; güzellik, tatlılık, yüz güzelliği, edeb, büyüklere saygı, sözünde durma, sadelik, öğünmemek, kahramanlık, mertlik gibi övülmeye değer, sayısız fazilet vardır."

Tanınmış Kumuk araştırmacısı Murat Adji "Kıpçak çölünün yovşanı" adlı kitabında şöyle yazıyor: "1917'deki ilk nüfus sayısına göre Rusya'da 196 halk yaşıyordu. Sovyet yönetiminden sonra bu sayı 100'e inmiş. Diğerlerinin adını komiserler sadece olarak listeden silmiş, rusların ve ya diğer halkların adına eklemişler; o dönem hükümetin talimatına göre kişinin ait olduğu mil-

Представленная Вашему вниманию эта статья не претендует на широкий охват информации. Каждый из представленных здесь этносов уникален. Самобытны и языки, посредством которых народы существуют (ведь существовать - значит быть воспринимаемым). Имея единую генетическую основу, тюркские языки образуют сложнейшую по своему наполнению систему, каждый элемент которой отличается собственными специфическими чертами.

По словам основателя тюркологии Кашгарли Махмуда, "Аллах сделал тюрков высшими, создал из них царей, сделал их правителями земли, наделил их ценностями красоты и доблести. Кто работает с турками, любит и уважает их, тому Аллах исполнит его волю и желание". В книге Ибн Абид-Дюнья "О последних временах" приводится хадис, который был передан Посланнику Аллаха. Согласно этому хадису, Всевышний Аллах сказал: "У меня есть армия. Если Я разгневаюсь на какой-нибудь народ, то пошлю против него турок". "Это превосходство над всеми людьми. Потому что Аллах взял на Себя обязанность дать им имя; Он поместил их на самом высоком месте земли, в странах с самым чистым воздухом. Он назвал их "Моей собственной армией". Кроме того, турки обладают многочисленными достоинствами, достойными похвалы, такими как красота, миловидность, красота лица, воспитанность, уважение к старшим, умение держать слово, простота, не хвастливость, героизм, храбрость". Известный кумукский исследователь Мурат Аджи в своей книге "Йощан Кипчакской пустыни" пишет "Согласно первой переписи 1917 года, в России проживало 196 народов. После советской власти это число сократилось до 100. Имена остальных комиссары просто вычеркивали из списка и добавляли к именам русских или других народов; в то время, согласно указаниям правительства,

li kimlik onun malı gibi müamile görmüştür”.

Milletleri milli kimliklerini kasp etmeye zorladılar. Bir milletin ve ya ulusun adını ironik şekilde anarak onların milli kimliklerini kastli olarak unutturdular. Tehlikede olan bir kaç türk halkı ile ilgili bilgiler vermek isterdim. Bu halklar kendi dillerinde yok, Rusca konuşuyorlar.

Soyotlar

Soyotlar (Soyet, Soyit, Sayatlar) Buryat Cumhuriyeti'nin az sayılı halklarından.

Geçmiş Doğu Sayan topluluğuna dahildirler. Araştırmacılar Yenisey halklarından olmasına karşın Türkleştikleri ileri sürülmektedir. Dil ayrıca Moğolca etkisi altındadır. Doğu Sayan topluluğunun Hongodor kabileleri ile kaynaşması sonucu ortaya çıkmıştır.

Soyotların tarihi süreçte kullandıkları dil Ural dil ailesinin Samodi grubuna dahil olmuştur. Daha sonra Soyotlar Soyot Çaatan diline geçmişlerdir. Buryatlar ile asimile sonucu Moğol dillerinin Kuzey grubuna ait edilen Buryat dilini oluşturmuşlar.

Soyot Çaatan dilini Türk dillerini Uygur Oğuz grubunun Uygur Türk alt grubuna dahil edilmektedir. Zamanında Buryat bölgesinde yaygın olarak kullanılan Soyot diyalekti günümüzde unutulmuştur. Şimdilerde kayıp olan bu diyalekti yeniden canlandırmaya çalışmaktalar. Moğolistan'da hala Çaatan diyalekti kullanılmaktadır.

2000'li yıllarda Soyot diline has Kiril alfabesi düzenlenmiştir.

Resmi işlemlerde Buryatça kullanılmaktadır. Rus dilini sık kullanma nüfusun iki dilde konuşmasına neden olmuştur.

Şorlar

Şorlar (kendi dillerinde Şor Kiji) Sibiry'a'nın kuzeyinde yaşayan iki etno gruptan: Dağlık Taej

национальная принадлежность человека рассматривалась как его собственность”. Иронично называя нацию или народ по имени, они намеренно заставляют их забыть о своей национальной идентичности. Я хотел бы рассказать вам о некоторых вымирающих тюркских народах, которые говорят не на своем языке, а на русском.

Сойоты

Сойоты (соёд, сойыт, саяты) - автохтонный малочисленный народ Республики Бурятия.

Восходят к древнему населению Восточных Саян. Подверглись процессу тюркизации, сказавшемуся, главным образом, на системе языка. Бурятиязация языка произошла с заселением Восточных Саян бурятским племенем хонгодоров.

Исконный язык сойотов относился к самодийской группе уральской языковой семьи. Впоследствии сойоты перешли на сойотско-цаатанский язык. В процессе ассимиляции с бурятами освоили бурятский язык, относящийся к северной группе монгольских языков.

Сойотско-цаатанский язык следует относить к тюркским языкам, входящим в уйгуро-тууюйскую подгруппу уйгуро-огузской группы тюркских языков. Сойотский диалект, некогда распространенный на территории Бурятии, практически исчез. В настоящее время предпринимаются попытки его восстановления. Цаатанский диалект еще существует в Монголии.

Письменность на основе кириллицы разработана для сойотского диалекта в начале 2000-х годов.

Основные функции выполняет бурятский язык, который признан государственным. Длительный контакт с русским языком привел к феномену массового двуязычия.

Шорцы

Шорцы (самоназвание шор-кижи) –

Şorları ve Orman Ova Şorlarından oluşan Türkçe konuşan halktır. İkinci grubu aynı zamanda Abinler de adlandırıyorlar. Toplamda 14 bin ki-

şiden oluşan Şorlar Hakas Cumhuriyeti, Altay Cumhuriyeti, Altay ve Krasnodar ilçelerinde yaşamaktalar.

Nüfusun büyük bölümü iki dilde konuşmaktadır. Toplumun yüzde 60'lık kesimi Rusçayı Şorcadan daha iyi bilmektedir.

Şorca Türk dillerinin Kuzey Doğu Hakas grubuna aittir.

Dilin esasını iki diyalekt: Mrassça(Zekalaşan) ve Kondomca oluşturmaktadır. Birinci diyalekt Hakas diğeri Kuzey Altay dillerine aittir.Edebi dil Mrassçadan oluşmaktadır.

тюркоязычный народ, проживающий на западе Сибири и делящийся на две этногруппы: горнотаежных шорцев и лесостепных шорцев.

Вторых также называют абинцами. Население общей численностью 14 тыс. человек распределено по территориям Кемеровской области, районам Республики Хакасия и Республики Алтай, Алтайского и Краснодарского краев.

Большая часть представителей этноса двуязычны, 60% русским языком владеют лучше, чем шорским.

Шорский язык относится к хакасской подгруппе северо-восточной группы тюркских языков.

Основу языка составляют два диалекта: мрасский (зекающий) и кондомский. Первый причислен к хакасским, второй – к северо-алтайским диалектам. Базу литературного языка составил мрасский диалект.

До 1927 года письменность существовала на основе кириллицы. С 1929 по 1938 годы язык применял латинскую графику, пока в 1938 году не начал функционировать кириллический адаптированный алфавит.

В соответствии с юридическим статусом в РФ, отнесен к малочисленным языкам Сибири.

Телеуты

Телеуты (самоназвание теленнет. тадар, байат-пачат) – коренной малочисленный народ Российской Федерации. Происходят от тюркоязычных кочевых племен Западной

1927'ye kadar Kiril, 1929 ila 1938'e kadar Latin, 1938'de dile uyarlanmış Kiril alfabeleri kullanılmaya başlandı.

Rusya Federasyonu'nda Sibiry'a'da azlıkların kullandığı diller statüsü kazanmıştır.

Teleutlar

Teleutlar (Telennet, Tadar, Bayat Paçat) Rusya Federasyonu'nun az sayıdaki azınlık halklarından-dandır. Kuzey Sibiry'a'da yaşayan göçebe

Сибиря. На современном этапе компактно проживают на территории Кемеровской области, а также Ведовского и Гурьевского муниципальных районов и Шебалинского района Республики Алтай.

На 2022 год численность телеутов составляла 2643 человека. Телеутский язык до недавнего времени принято было квалифицировать как наречие алтайского языка. Постановлением Правительства Российской Федерации от 24 марта 2000 г. № 255 утвержден в статусе самостоятельного языка коренного малочисленного народа РФ. Он относится к алтайской подгруппе

Türklerin soyundan gelmektedirler. Günümüzde Altay Cumhuriyeti'nin Şebalin, Belov, Gurev bölgeleri ve Kemerovo eyaletinde yaşamaktalar.

2022 yılının verilerine göre sayıları 2.217 kişidir.

Teleutca yakın zamanlara kadar Altay dilinin diyalektlerinden sayılmaktaydı. Rusya Federasyonu'nun 255. Numaralı 24 mart 2000 yılında verilmiş kanunuyla Rusya Federasyonu'nda yaşayan azlığın serbest konuşma dili statüsünü

кнргизско-кыпчакской группы восточной ветви тюркской семьи языков. Условно внутри языка можно выделить два говора – бачатский, распространенный среди телеутов бачатской группы, и томский говор томских телеутов Кемеровской области.

Имеет разветвленную контактологию: в разные периоды существования взаимодействовал с кетским, обско-угорскими, иранскими, монгольскими, тюркскими, русским языками. Испытал сильное влияние литературного алтайского языка.

kazanmıştır. O Türk dilleri ailesinin Doğu kolu olan Kırgız Kıpçak grubunun Altay alt grubuna aittir. Dilde iki konuşma şekli yaygındır. Bunlardan bi-ri Baçat grubu Teleutların konuştuğu Baçatça ve diğeri Kemerovo eyaleti Teleutlerinin konuştuğu Tomsk dilidir.

Çeşitli dönemlerde Ket, Obsko Ugor, İnan, Moğol, Türk ve Rus dilleri ile temasta bulunmuş-tur. Altay edebi dilinin baskın etkisi duyulmaktadır.

19. yüzyılda misyonerler tarafından yazım kuralları ve alfabe geliştirilmiştir.

Письменность и орфография разработаны религиозными миссионерами в 19 веке.

Теленгиты

Теленгиты (телесы) – алтайский субэтнос, населяющий Республику Алтай Российской Федерации. Постановлением РФ отнесены к коренным малочисленным народам в 2000 году. В 2004 году была создана Федерация теленгитов.

По версии большинства историков, являются потомками древнетюркского

Telengitler

Telengitler (Telesler) Rusya'nın Federasyonu'nun Altay Cumhuriyeti'nde yaşayan Altay etno-larındandır. 2022 yılının verilerine göre Rusya Federasyonu'nda azlık oluşturan yerel

племени доланье.

В настоящее время теленгиты живут в Кош-Агачском и Улаганском муниципальных районах Алтая. Их численность составляет приблизительно 15 тысяч человек.

Язык теленгитов – теленгитское наречие южно-алтайского языка (до 1948 года он

halktır. 2004 yılında Telengitlerin Federasyonu kurulmuştur. Birçok tarihinin görüşüne göre Eski Türk kabilesi olan Dolganlardan gelmektedirler.

Günümüzde Telengitler Altayın Koş Ağaç ve Ulagan bölgelerinde yaşamaktalar. Onların toplam sayı 15 bin kişiye aşkındır.

Telengitlerin dili Doğu Altay dillere dahildir (1948 yılına kadar Oyrotca diye geçmekteydi.).

Yazıda bazı seslere uyarlanmış Kiril alfabesi kullanılmaktadır. 1928 ila 1938 yılları arası döneminde Latin alfabesi kullanılmıştır.

Hem edebi hem de bölgesel dil konuşmada kullanılmaktadır. Edebi dil Altay diyalektinden türemiştir. Bölgesel dil Teleut diyalekti baz alınarak oluşmuştur.

Tofalar

Tofalar (Toifa, Tofa, Topa, Toha), Doğu Sibirya'nın sayıca en az Türk topluluklarından. Genel olarak Ortodoks olsalar da nadiren Şamanizm inancına mensup Türkler de vardır.

Tarihi medeni yerleşim yerleri olan İrkutsk eyaletinin Doğu Sayan Tofalariy bölgesinde yaşamaktalar (Alıgjer, Yukarı Gutara ve Nerha yaşam alanlarıdır.).

Yüzyıllar boyu nüfus artımındaki aynılıkla farklılık göstermektedirler. (yaklaşık 500 bin kişi) 2022 yılındaki hesaplamalara göre 765 kişi toplam nüfusu oluşturmaktadır. Tofaca Doğu Türk dillerine aittir. (Sayan grubuna) Sayan grubuna aynı zamanda Todjin ve Soyot Çaatan dilleri de dahildir.

1988 yılına kadar alfabeleri olmadığından ses bilgisine uyarlanmış Latin ve Kiril alfabeleri kullanılıyordu. Alfabeni oluşturma çabaları halen devam etmektedir. Tofa alfabesi 41 harften oluşmaktadır.

назывался ойротским).

Основа письменности – кириллица с добавлением специфических букв, адаптированных к фонемному составу языка. В период с 1928 по 1938 годы использовалась латиница.

Литературных языка два – общелитературный и региональный. Первый базируется на алтайском диалекте. Второй – на телеутском диалекте с его характерными чертами.

Тофалары

Тофалары (самоназвание – тоъфа, тофа, топа, тоха) – автохтонный малочисленный народ Восточной Сибири. Верующие тофалары – преимущественно православные, хотя повсеместно сохраняется шаманизм.

Проживают в историко-культурном регионе центральной части Восточного Саяна – Тофаларии, а также в Иркутской области (населенные пункты Алыгджер, Верхняя Гутара и Нерха)

На протяжении веков отличались стабильной малочисленностью (около 500 человек). В 2022 году зафиксировано 765 представителей этноса.

Тофаларский язык относится к восточно-тюркским языкам (саянская группа). К ареалу саянских языков принадлежат также тоджинский и сойотско-цаатанский.

До 1988 года использовалось фонетическое письмо на базе латинской или кириллической графики, так как язык не имел собственной письменности. Процесс ее становления происходит до сих пор. В тофаларском алфавите 41 буква.

«Темрин» парасат және әдебиет журналының қазақ әдебиетіне арналған арнайы саны

«Темрин» парасат және әдебиет журналы әдебиет әлемінде кең ауқымды ой мен өнер туындылары орын алған беделді басылым ретінде танымал. Бұл журналдың қазақ әдебиетіне деген қызығушылығы және осы саладағы арнайы сандары түркі әлемі арасында мәдени көпірлердің құрылуында маңызды рөл атқарды.

Қазақ әдебиетіне арналған көзқарас

Қазақ әдебиеті, бай тарихымен және мәдени мұрасымен ерекшеленеді. Тарих бойы ауызекі дәстүрлердің маңызды орны болған қазақ мәдениеті, заманауи кезеңде жазба әдебиетке де үлкен үлес қосқан. Әсіресе 20-шы ғасырдың басынан бастап қазақ жазушылары мен ақындары, ұлттық ерекшеліктерін және адамзаттың жалпы жағдайын туындыларына бейнелеп, әлем әдебиетіне құнды үлес қосқан.

«Темрин» журналының қазақ әдебиетімен қатанысуы

«Темрин» парасат және әдебиет журналы қазақ әдебиетінің осы байлығын және алуан түрлілігін оқырмандарына ұсыну мақсатында арнайы сандар дайындаған. Олар қазақ әдебиетінің атышулы жазушыларын, ақындарын және әдеби туындыларын танытумен қатар әдеби ағымдар мен тарихи контекстер туралы да терең ақпараттар ұсынады.

Ұлы жазушылар мен туындылары

«Темрин» журналының қазақ әдебиетіне арналған сандарында Абай Құнанбаев, Мұхтар Әуезов, Ілияс Есенберлин сияқты маңызды есімдермен қатар заманауи қазақ әдебиетінің жас таланттарына да орын берілген. Абайдың философиялық өлеңдерінен Әуезовтің эпикалық романдарына дейін кең ауқымда ұсынылған туындылар қазақ әдебиетінің тереңдігін және алуан түрлілігін көзге елестетеді.

Әдеби сарындар және тақырыптары

Журналдың арнайы сандарында қазақ әдебиетіндегі әртүрлі әдеби сарындар және тақырыптар да егжей-тегжейлі қарастырылған. Әлеуметтік және саяси өзгерістердің әдеби туындыларға әсері ұлттық болмыс ізденісі, табиғат және адам қарым-қатынасы сияқты мәселелер қазақ жазушыларының туындыларында жиі қарастырылған тақырыптар легі болды. Бұл сандар қазақ әдебиетінің тек әдеби зерттеуі ғана емес, сондай-ақ әлеуметтану, мәдени талдау да ұсына отырып, оқырмандарға терең көзқарасын білдірді.

Мәдени байланыстар және болашақ перспективалар

«Темрин» журналы қазақ әдебиетіне берген осы ерекше мәнмен түркі әлемі арасында мәдени байланыстардың нығаяуына да үлес қосты. Арнайы сандар қазақ әдебиетінің тарихи және мәдени байлықта-

рын кең оқырман қауымына жеткізіп, ортақ мәдени мұрамыздың жақсырақ түсінілуіне және болашаққа жеткізілуіне көмекші болды.

Журналдың қазақ әдебиетіне арналған арнайы сандары Түркияда жарияланып, қазақ және түрік қоғамдары арасындағы мәдени байланыстарды нығайтуда және өзара түсіністікті тереңдетті.

Қазақ әдебиеті тарих бойы бай ауызекі және жазба дәстүрлерін қалыптастырған. Бұл әдебиеттің маңызды есімдері мен туындылары Түркияда көбірек адам арқылы танылған сайын, екі қоғам арасындағы мәдени байланыстар да нығайды. Абай Құнанбаев, Мұхтар Әуезов және Ілияс Есенберлин сияқты классикалық қазақ әдебиетінің ұлы есімдерімен қатар заманауи қазақ жазушыларының туындыларының да түрік оқырмандарымен кездесіп, әдеби көпір құрылды.

Түркия және Қазақстан – тарихи тұрғыдан көп-

теген ортақ жақтары бар екі ел. Түркі әлемінің екі маңызды бөлігі болып табылатын бұл елдер тіл, мәдениет және тарих жағынан үлкен ұқсастықтары бар. Қазақ әдебиеті туралы арнайы басылымдар және аудармалар ортақ мұраны атап өтіп, екі ел арасындағы мәдени және тарихи байланыстардың жақсырақ түсінілуіне көмекші болды. Абайдың философиялық өлеңдері Әуезовтің эпикалық романдары және Есенберлиннің тарихи әңгімелері түрік оқырмандарына қазақ халқының бай мәдени өткенін және әдеби тереңдігін танытты.

Бұл арнайы сандар тек әдеби ғана емес, сондай-ақ академиялық ынтымақтастықтың да артуына үлес қосты. Қазақ әдебиетінің Түркияда көбірек оқылуы және зерттелуі екі ел арасындағы әдеби және академиялық диалогтардың дамуына мүмкіндік берді. Университеттер және зерттеу мекемелері қазақ әдебиеті бойынша зерттеулер жасап, бұл саладағы білім қорын арттырып, екі ел арасындағы академиялық ынтымақтастықты нығайта алды.

Мәдени және әдеби туындыларды бөлісу қоғамдар арасында өзара түсіністік және эмпатияны арттырады. Қазақ жазушыларының туындыларын оқып, түрік оқырмандары қазақ халқының ойлау әлемін, сезімдерін және өмір сүру салтын жақсырақ түсіне алады. Бұл да екі қоғам арасындағы достық және бауырластық сезімдерінің нығаюына үлес қосады. Әдеби туындылар адамдардың әртүрлі мәдениеттерге және өмірлерге қатысты терең сезімін қалыптастыруларына көмекші болады. Түркияда қазақ әдебиетіне арналған сандары бай әдеби мұраны келешек ұрпақтарға жеткізуде маңызды рөл ойнайды. Түркияда жас ұрпақтар бұл сандар арқылы қазақ әдебиетінің маңызды туындыларымен танысып, мәдени мұрамызды жақсырақ сақтап жалғастыра алады. Мұндай басылымдар әдеби және мәдени мұраның ұрпақтар бойы сақталуына үлес қосады.

Қорытындылай келе, қазақ әдебиетіне арналған арнайы сандардың Түркияда жариялануы, түрік-қазақ қоғамдары арасындағы мәдени байланыстардың нығаюына, ортақ тарих және мәдени мұраның жақсырақ түсінілуіне, әдеби және академиялық ынтымақтастықтың артуына, өзара түсіністік және эмпатияның

дамуына, келешек ұрпақтар үшін мәдени мұраның сақталуына үлкен үлес қосады. Бұл сандар екі бауырлас ел арасындағы достық және ынтымақтастықтың нығаюына маңызды негіз қалыптастырады.

АХМЕТ АТАК

Отель «Казakhstan»

Памятник архитектуры, состоит в реестре республиканского значения с 1979 года. Новые обновленные номера гостиницы «Казakhstan». Гармоничное сочетание современного дизайна, с продуманным до мелочей интерьером делает отель идеальным выбором для деловых и современных гостей города. Отель «Казakhstan» является самым сейсмостойким высотным зданием Южной столицы.

Гостиница «Казakhstan»
пр. Достык 52/2
Алматы, Казахстан
Tel: +7 (727) 291-91-01
E-mail: info@kazakhstanhotel.kz

